సమావేశము - III
వాల్యూము - I
నెం. 3

వెల : రూ. 100-00
25 జూలై, 2024
గురువారము.

తెలంగాణ శాసన సభ కార్యకలాపాలు

అధికార నివేదిక

విషయ సూచిక

1. 2024-25 సంవత్సరానికి గాను వార్షిక ఆదాయ-వ్యయ పట్టిక (బడ్జెట్) సమర్పణ ... 1

తెలంగాణ శాసన సభ
ప్రధాన అధికారులు

సభాపతి	:	శ్రీ గడ్డం ప్రసాద్ కుమార్
కార్యదర్శి	:	డా. వి. నరసింహా చార్యులు
సంయుక్త కార్యదర్శులు	:	శ్రీ సిహెచ్. ఉపేందర్ రెడ్డి శ్రీమతి వి.ఎస్. ప్రసన్న కుమారి
ఉప కార్యదర్శులు	:	శ్రీ డి. శ్రీనివాసులు శ్రీమతి ఎస్. నాగమణి
సహాయ కార్యదర్శులు	:	శ్రీమతి బి. ప్రమీల శ్రీ ఎమ్. రఘుమారెడ్డి శ్రీ ఎ. సుధాకర్ శ్రీ పి. శ్రీనివాస్ శ్రీమతి ఎ. పద్మాసిని శ్రీమతి ఎస్.వి.వి. సత్యశ్రీ శ్రీ ఎస్. సుజిత్ కుమార్ శ్రీ కె. భాస్కర శ్రీనివాస్ శ్రీ సి.కె. వినోద్ కుమార్
చీఫ్ రిపోర్టర్	:	శ్రీ జి. రాజేశ్వర రెడ్డి

తెలంగాణ శాసన సభ కార్యకలాపాలు

అధికార నివేదిక

(3వ సమావేశము - 3వ రోజు)

గురువారము, జూలై 25, 2024

(సభ మధ్యాహ్నం 12.00 గంటలకు ప్రారంభమైనది)

(గౌరవ సభాపతి అధ్యక్ష స్థానంలో ఉన్నారు)

*****

మిస్టర్ స్పీకర్ :- గౌరవ ఉప ముఖ్యమంత్రి శ్రీ భట్టి విక్రమార్క మల్లు గారిని 2024-2025 సంవత్సరానికి గాను వార్షిక ఆదాయం - వ్యయ పట్టిక (బడ్జెట్)ను ప్రవేశపెట్టవలసిందిగా కోరుతున్నాను.

SRI BHATTI VIKRAMARKA MALLU, DEPUTY CHIEF MINISTER (MINISTER FOR FINANCE AND PLANNING, ENERGY):- Hon'ble Speaker Sir, with your permission I beg to present the Annual Financial Statement (Budget) for the Year 2024- 2025,

2024 జూలై, 25వ తేదీన

తెలంగాణ రాష్ట్ర శాసనసభకు

2024-25 వార్షిక బడ్జెట్ సమర్పిస్తూ...

గౌరవనీయులు, ఉప ముఖ్యమంత్రి,

ఆర్థికశాఖా మాత్యులు

శ్రీ భట్టి విక్రమార్క మల్లు గారి ప్రసంగం

గౌరవ అధ్యక్షా!

"నా తెలంగాణ కోటి రతనాల వీణ" అని మహాకవి దాశరథి గారు చెప్పిన తెలంగాణను సాకారం చేసిన శ్రీమతి సోనియాగాంధిగారి ఆశీస్సులతో, కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వ తొలి పూర్తి రాష్ట్ర బడ్జెట్‌ను ప్రవేశపెడుతున్నందుకు నేనెంతో సంతోషిస్తున్నాను. గత పదేళ్ళ అస్తవ్యస్త పాలనకు విజ్ఞతతో చరమగీతం పాడిన తెలంగాణ ప్రజానీకానికి మా ప్రభుత్వం తరఫున కృతజ్ఞతాపూర్వక నమస్కారాలు తెలియజేస్తున్నాను.

2. ప్రత్యేక తెలంగాణ రాష్ట్రం ఏర్పడితేనే తమ కలలు సాకారమవుతాయని తెలంగాణ ప్రజలు ప్రాణాలను సైతం ఒడ్డి సుదీర్ఘకాలం ఉద్యమించారు. ఆ ఉద్యమాల తీవ్రత వెనుకనున్న తెలంగాణ ప్రజల ఆవేదనను గుర్తించి కాంగ్రెస్ నేతృత్వంలోని యూపిఏ ప్రభుత్వం, తెలంగాణ ప్రజలకు ఒక ప్రత్యేక రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించి, దానికి సంబంధించిన అన్ని లాంఛనాలను పూర్తి చేసి స్వరాష్ట్రాన్ని సాకారాం చేసింది.

3. తెలంగాణ రాష్ట్రం ఏర్పడిన తరువాత గత దశాబ్ద కాలంలో రాష్ట్ర పురోభివృద్ధి ఆశించిన మేరకు జరగలేదు. తెలంగాణ రాష్ట్రాన్ని బంగారు తెలంగాణగా మారుస్తామని ఒట్టి ఉత్తర కుమార ప్రగల్భాలు పలికిన గల ప్రభుత్వ పాలకులు అన్ని రంగాల్లో పూర్తిగా వైఫల్యం చెందారు. పురోభివృద్ధి అటుంచి రాష్ట్ర ప్రజల సంక్షేమం సన్నగిల్లింది, అభివృద్ధి అడుగంటింది, రాష్ట్రం అప్పులపాలైంది.

4. చిలికి చిలికి గాలి వాన అయినట్లు రాష్ట్ర ఆవిర్భావ సమయానికి ఉన్న 75,577 కోట్ల రూపాయల అప్పు గత ఏడాది డిసెంబర్ నాటికి వామనావతారంలా పెరిగి 6,71,757 కోట్ల రూపాయలకు చేరింది. అంటే గత పది

సంవత్సరాలలో తెలంగాణ రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అప్పు దాదాపు పదిరెట్లు పెరిగింది. తదనుగుణంగా రాష్ట్ర అభివృద్ధి జరగలేదన్నది అక్షర సత్యం. ఉమ్మడి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలంగాణ రాష్ట్రానికి రావలసిన నీళ్ళు, నిధులు, నియామకాలు దక్కడం లేదన్న కారణంగా ఉద్యమించిన రాష్ట్ర ప్రజల ఆకాంక్షలు ఎంతవరకు నెరవేరాయి? అన్న ప్రశ్నకు మనమంతా కలసి సమాధానం చెప్పుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

5. తెలంగాణ వాటాగా వచ్చే నీళ్లను రాష్ట్ర ప్రజల త్రాగునీరు, సాగునీరు అవసరాలకు వినియోగించాలన్నది ప్రభుత్వ ప్రధాన సంకల్పం. అయితే, గత దశాబ్ద కాలంలో పాలకులు తీసుకున్న తప్పుడు విధాల నిర్ణయాల కారణంగానూ, నాణ్యత లేని పనుల కారణంగానూ సాగు నీటి ప్రాజెక్టులు ఆశించిన ఫలితాలను ఇవ్వలేకపోతున్నాయి. నీళ్ళు ఏ కాలువల ద్వారా పారించాలన్న ధ్యేయంతో కాకుండా, అవినీతి సొమ్మును ఏ కాలువల ద్వారా ప్రవహింపచేయాలన్న లక్ష్యంతో గత ప్రభుత్వం పని చేయడం వల్ల రైతుల సాగునీటి సమస్యలు అపరిష్కృతం గానే మిగిలిపోయాయి. పర్యవసానంగా మన నీళ్లను మనం సమర్థవంతంగా వాడుకోలేని పరిస్థితి దాపురించింది. ఈ పరిస్థితి నుండి బయటపడే విధంగా తగిన దిద్దుబాటు చర్యలను చేపట్టడంతో పాటు మరింత మేలయిన ప్రాజెక్టుల నిర్మాణం చేపట్టాలనే కృత నిశ్చయంతో ఈ ప్రభుత్వం ఉంది.

6. ఇక నిధుల విషయానికి వస్తే, గత ప్రభుత్వ కాలంలో ఆదాయం ద్వారా గాని, అప్పుల ద్వారా గాని, తదితర మార్గాల ద్వారా గాని సమకూరిన నిధుల వ్యయానికీ, రాష్ట్ర పురోగతికీ ఏమాత్రం పొంతనలేని పరిస్థితి నెలకొంది. ఒక ప్రక్క అప్పులు పెరగడంతో పాటు వేరొక ప్రక్క బిల్లుల బకాయిలు భారీగా పేరుకుపోవడం వల్ల రాష్ట్ర ఆర్థిక పరిస్థితి ప్రమాద స్థాయికి చేరుకుంది.

7. ప్రణాళికబద్ధంగా నడపవలసిన రాష్ట్ర ఆర్థికవ్యవస్థను ఒంటెద్దుపోకడలతో స్వంత జాగీరులా ఆర్థిక క్రమశిక్షణ ఏ మాత్రం పాటించక గత ప్రభుత్వం చేసిన తప్పిదాల పర్యవసానం మేము వారసత్వంగా అందుకున్నాము. రాష్ట్ర విభజన నాటికి ఎంతో సమృద్ధిగా, ఆర్థికంగా పరిపుష్టిగా ఉన్న రాష్ట్రం, నేడు అప్పుల కుప్పగా మారడం విచారకరం. కనీసం రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల వేతనాల చెల్లింపులకు, పెన్షన్ చెల్లింపులకు కటకటలాడి, సరైన కాలంలో చెల్లించకపోవడం వారి ఆర్థిక క్రమశిక్షణారాహిత్యానికి, ప్రజాసంక్షేమంపై నిర్లక్ష్యానికి మచ్చుతునక మాత్రమే. ఇటువంటి నిర్లక్ష్యవైఖరి వలన అటు ఉద్యోగులు, పెన్షనర్లు మాత్రమే కాక, సామాన్య ప్రజలు, ప్రభుత్వ పథకాలపై ఆధారపడిన అభాగ్యులు, పేద ప్రజలు చెప్పుకోలేని కష్టాలు పడ్డారు.

8. మా ప్రభుత్వం ఏర్పడేనాటికి కుంటుపడిన ఆర్థిక వ్యవస్థను గాడిలో పెట్టడం మేము ఎదుర్కొన్న పెనుసవాలు. తలకుమించిన రుణభారం ఉన్నప్పటికీ, దుబారా ఖర్చులు కట్టడి చేసి, ఆర్థిక క్రమశిక్షణతో పాలన ప్రారంభించాము. తద్వారా, ఉద్యోగులకు, పెన్షన్ దారులకు సకాలంలో జీతాలు చెల్లించడానికి వెసులుబాటు కలిగింది. ఈ సంవత్సరం మార్చి నెల నుండి 3.69 లక్షల ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు, 2.87 లక్షల పెన్షన్ దారులకు క్రమం తప్పకుండా ప్రతి నెల మొదటి తారీఖున జీతాలు/పెన్షన్లు చెల్లించడానికి మా ప్రభుత్వం చర్యలు తీసుకుంది.

9. డిసెంబర్, 2023లో మా ప్రభుత్వం రాష్ట్ర ఆర్థిక స్థితిపై శ్వేతపత్రం విడుదల చేసేనాటికి 6,71,757 కోట్ల రూపాయల అప్పులు ఉన్నట్లు తేలింది. గత ప్రభుత్వం చేసిన అప్పులైనా ప్రభుత్వపరంగా బాధ్యతతో వాటిని తీర్చేందుకు అన్ని చర్యలకు శ్రీకారం చుట్టాము. మా ప్రభుత్వం ఏర్పడిన తరువాత 35,118 కోట్ల రూపాయలు రుణాలు తీసుకోగా గత ప్రభుత్వం చేసిన రుణాలలో అసలు, వడ్డీలతో కలిపి 42,892 కోట్ల రూపాయలు బకాయిలను చెల్లించాము. అంటే, మా ప్రభుత్వం తీసుకున్న రుణాల కన్నా 7,774 కోట్ల రూపాయలు ఎక్కువగా రుణాలు ఈ కొద్ది నెలల్లోనే చెల్లించడం ద్వారా మా చిత్తశుద్ధి అర్థమవుతుంది. గత ప్రభుత్వ నిర్వాకం వల్ల చివరికి, అప్పులు కట్టడానికి అప్పులు తీసుకునే పరిస్థితికి రాష్ట్రం దిగజారింది.

10. రాష్ట్ర ఆర్థిక పరిస్థితి ఎంత క్లిష్టంగా ఉన్నా, సంక్షేమాన్ని మాత్రం మేము విస్మరించలేదు. డిసెంబర్ నుండి నేటి వరకు 34,579 కోట్ల రూపాయలు వివిధ పథకాలపై ఖర్చు చేశాం. ఈ పథకాలలో ముఖ్యమైనవి మహిళలకు ఉచిత బస్సు ప్రయాణం, 200 యూనిట్ల ఉచిత కరెంట్, రైతు భరోసా, బియ్యంపై సబ్సిడీలు మరియు చేయూత. సంక్షేమంతో పాటు మూలధన వ్యయానికి (Capital Expenditure) కూడా అదనంగా 19,456 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు చేశాం. తెలంగాణ రాష్ట్రం ఏర్పడిన పదేళ్ళ తరువాత వాస్తవానికి దగ్గరగా, ప్రణాళికాబద్ధమైన బడ్జెట్‌ను తొలిసారిగా మా ప్రభుత్వం 2024 ఫిబ్రవరి 10న శాసన సభలో ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది.

11. గత దశాబ్ద కాలంలో నియామకాల విషయానికి వస్తే రాష్ట్ర నిరుద్యోగ యువత కన్న కలలు కల్లలై పోయాయి. కొత్త ఉద్యోగాలను సృష్టించడం అనే మాట అటుంచితే, ఉన్న ఉద్యోగాల నియామక ప్రక్రియలలో గత ప్రభుత్వం చూపించిన అలసత్వం, నిర్లక్ష్యం కారణంగా నిరుద్యోగ యువత ఆశలు అడుగంటిపోయాయి. తాము చేపట్టిన అరకొర ఉద్యోగాల నియామక ప్రక్రియలలో చోటు చేసుకున్న అక్రమాలు, పేపర్ లీకేజీలు, అసమర్థ పరీక్షా నిర్వహణ వల్ల అర్హులైన యువతకు ఉద్యోగాలు రాని పరిస్థితి దాపురించింది.

12. ప్రభుత్వ మరియు ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలలో కొత్త ఉద్యోగాలను సృష్టించడానికి ఉద్యోగ నియామక ప్రక్రియలో పారదర్శకంగా పనిచేయడానికి తగిన చర్యలు మా ప్రభుత్వం తీసుకుంటుంది. TGPSC సంస్థను సమూలంగా ప్రక్షాళన చేసి వారికి కావలసిన నిధులను మరియు మౌలిక వసతులను సమకూర్చాము. పోలీసు, వైద్య మరియు ఇతర రంగాలలో ఇప్పటికే 31,768 ఉద్యోగ నియామక పత్రాలను అందచేశాం. ఉద్యోగ నియామక ప్రక్రియల్లో ఇదివరకు చోటు చేసుకున్న అవకతవకలను సరిదిద్ది, నియామక ప్రణాళిక క్యాలెండర్‌ను త్వరలోనే ప్రకటిస్తున్నాం.

13. గత ప్రభుత్వ వైఫల్యాలను గమనించిన రాష్ట్ర ప్రజలు మార్పును కోరి ఇందిరమ్మ రాజ్యం కోసం కాంగ్రెస్ పార్టీకి అధికారం ఇచ్చారు. తత్ఫలితంగా గౌరవనీయులు శ్రీ రేవంత్ రెడ్డిగారి నేతృత్వంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరిచింది. ప్రజల ఆకాంక్షలతో, కాంగ్రెస్ పార్టీ ఆశయాలను సమన్వయపరచి ఎన్నికల ముందు మేము ఇచ్చిన హామీలను, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను అమలు పరచాలనే ధృఢదీక్షతో ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసాం. మేము ఇచ్చిన హామీలు ఎన్నికల్లో ఏదో విధంగా గెలవాలనే ఉద్దేశంతో ఇచ్చినవి కావు. ప్రజల గుండె చప్పుళ్ళకు స్పందించి రూపొందించినవే. మా హామీలు అలవి కానివని ప్రతిపక్షాలు పదేపదే విమర్శలు చేస్తుండడం గమనార్హం. సంకల్పబలం, చిత్తశుద్ధి, సమర్థత, నిజాయితీ, పునాదులుగా నిర్మితమైన మా ప్రభుత్వానికి అలవి కానివి లేనే లేవని నిరూపించాము. ఇందుకు తొలిమెట్టుగా రాష్ట్ర మహిళలందరికీ ఇప్పటికే మహాలక్ష్మి పథకం కింద ఉచిత ఆర్టీసీ బస్సు ప్రయాణం కల్పించాం. ఆరోగ్యశ్రీ పథకం కింద అర్హులైన వారందరికి వైద్య ఖర్చుల నిమిత్తం 5 లక్షల రూపాయల పరిమితిని 10 లక్షల రూపాయలకు పెంచడం మా ప్రభుత్వ చిత్తశుద్ధికి నిదర్శనం. మహాలక్ష్మి పథకం కింద 500 రూపాయలకే గ్యాస్ సిలిండర్లను అర్హులైన వారందరికి సరఫరా చేస్తున్నాము. పేదలకు సొంతింటి కల నేరవేర్చే ఇందిరమ్మ ఇండ్ల పథకం కూడా ప్రారంభించాం. నెలకు 200 యూనిట్ల విద్యుత్‌ను అర్హులైన వినియోగదారులకు ఉచితంగా ఇస్తున్నాం. ఈ పథకాలన్నీ మా ప్రభుత్వం ఏర్పడిన కొద్ది రోజుల్లోనే మేము ఇచ్చిన హామీలకు అనుగుణంగా అమలుపరిచాం, ఇది మా నిజాయితీకి నిదర్శనం. రైతు భరోసాతో పాటు ఇతర హామీలన్నింటినీ సత్వరమే పూర్తిగా అమలు చేసి తీరుతాం. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే ఎన్నికల సమయంలో ఇందిరమ్మ రాజ్యాన్ని తెలంగాణలో స్థాపిస్తామని ప్రజలకు ఇచ్చిన వాగ్దానాన్ని నిలబెట్టుకోవడానికి నిరంతరం కృషి చేస్తాము.

14. **"బడ్జెట్ అనేది కేవలం అంకెల సమాహారం కాదు, అది మన విలువల మరియు ఆశల వ్యక్తీకరణ కూడా"** (The Budget is not just a collection of numbers but also an expression of our values and aspirations) మేము ప్రవేశపెడుతున్న ఈ బడ్జెట్, మమ్మల్ని నమ్మిన రాష్ట్ర ప్రజల ఆకాంక్షల మరియు వారి నమ్మకాల ప్రతిబింబమే.

తెలంగాణ రాష్ట్ర ఆర్థిక స్థితిగతులు:

ఆర్థిక రంగం:

15. 2023-24 సంవత్సరానికి ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ 3.2 శాతం అభివృద్ధి చెందింది. ఇదే కాలానికి భారత దేశ ఆర్థిక రంగం 7.6 శాతం, తెలంగాణ 7.4 శాతంగా వృద్ధిని నమోదు చేసాయి. అంటే గత సంవత్సరంలో తెలంగాణ వృద్ధిరేటు జాతీయ వృద్ధి రేటు కన్నా తక్కువ అని గమనించాలి.

16. 2023-24 ఆర్థిక సంవత్సరంలో, తెలంగాణ స్థూల రాష్ట్ర, దేశీయ ఉత్పత్తి (GSDP) ప్రస్తుత ధరల ఆధారంగా లెక్కిస్తే 14,63,963 కోట్ల రూపాయలు. గత సంవత్సరంతో పోలిస్తే 11.9 శాతం వృద్ధి రేటు నమోదయింది. జాతీయ స్థాయిలో ఈ వృద్ధి రేటు 9.1 శాతం ఉంది.

17. ఆదాయ వృద్ధితో పోల్చినప్పుడు, పెరిగిన రుణం వల్ల, ఖర్చుల కోసం ప్రభుత్వం రుణాలపై భారీగా ఆధారపడిందన్న విషయం స్పష్టమౌతుంది. ఇటువంటి పరిస్థితి ఆర్థిక సుస్థిరతకు ప్రమాదం కలిగించే అవకాశం ఉంది. ఆదాయాన్ని మించి రుణం నిరంతరంగా పెరుగుతుందంటే - కఠోర ఆర్థిక సంస్కరణలు తీసుకురాని పక్షంలో తెలంగాణ ఆర్థిక వ్యవస్థ ప్రమాదంలో పడుతుంది. దానిని నివారించాలంటే ఆర్థిక వ్యయాన్ని, ఆదాయాన్ని సమన్వయ పరిచే చర్యలు తీసుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

తలసరి ఆదాయం:

18. 2023-24 సంవత్సరంలో ప్రస్తుత ధరల ప్రకారం రాష్ట్ర తలసరి ఆదాయం 3,47,299 రూపాయలు. జాతీయ తలసరి ఆదాయం 1,83,236 రూపాయలు. దీనితో పోల్చితే తెలంగాణ తలసరి ఆదాయం 1,64,063 రూపాయలు ఎక్కువగా ఉంది. అదే సమయంలో తలసరి ఆదాయ స్థాయిల్లో జిల్లాల మధ్య తీవ్రమైన అంతరం ఉంది. ఉదాహరణకి రంగారెడ్డి జిల్లా తలసరి ఆదాయం 9,46,862 రూపాయలు కాగా, వికారాబాద్ జిల్లా తలసరి ఆదాయం 1,80,241 రూపాయలు. దీనిని బట్టి వివిధ జిల్లాల మధ్య ఆర్థికాభివృద్ధి సమాన స్థాయిలో లేదని తెలుస్తుంది. రాష్ట్రంలోని జిల్లాల మధ్య ఉన్న ఆదాయంలో అంతరాలను తగ్గించడానికి వరా ప్రభుత్వం విధానాలను రూపొందించి అమలుపరుస్తుంది.

వివిధ రంగాలలో వృద్ధిరేటు:

19. 2023-24లో తెలంగాణలో జోడింపబడిన స్థూల విలువలో (Gross Value added) సేవల రంగం ద్వారా 65.7 శాతం, పారిశ్రామిక రంగం ద్వారా 18.5 శాతం, వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ రంగాల ద్వారా 15.8 శాతం సమకూరింది.

20. ప్రస్తుత ధరల ప్రకారం 2022-23తో పోల్చినప్పుడు, 2023-24 వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ రంగాల జోడింపబడిన స్థూల విలువ 4 శాతం వృద్ధి చెందింది. రాష్ట్ర జనాభాలో 47.3 శాతం మంది ప్రజలు ఈ రంగం పైనే ఆధారపడి జీవిస్తున్నందు వల్ల, తెలంగాణలో జీవన ప్రమాణాలను పెంచడానికి ఈ రంగం యొక్క ఆర్థిక ప్రగతి అత్యంత కీలకం. ఇక సర్వీసు రంగంపై 33 శాతం మంది, పారిశ్రామిక రంగంపై 19.7 శాతం మంది ఆధారపడి జీవిస్తున్నారు.

21. జాతీయ సగటుతో పోల్చినప్పుడు తెలంగాణలో శ్రమ/కార్మిక శక్తి భాగస్వామ్య రేటు (Labour force Participation Rate) అధికంగా ఉంది.

ప్రజా పాలన:

22. **"సామాజిక మరియు ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యం లేనిదే రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యం సఫలం కాజాలదు. ఆ రెండూ కూడా రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యానికి పునాది రాళ్లు. పునాది ఎంత బలంగా ఉంటే, ప్రజాస్వామ్యం అంత పటిష్టంగా ఉంటుంది."** (Political democracy cannot succeed without social and economic democracy. These two form the foundation of political democracy. The stronger the foundation, the stronger the democracy - Dr..B.R. Ambedkar) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ చెప్పిన ఈ సిద్ధాంతం మాకు శిరోధార్యం. త్రికరణ శుద్ధిగా ఈ సిద్ధాంతాన్ని నమ్మిన కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం దానికి అనుగుణంగా సర్వతోముఖాభివృద్ధికి, అసమానతలు లేని సమ సమాజ స్థాపనకు అడుగులు వేస్తుంది.

23. కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం ఏర్పడిన అనతి కాలంలోనే ప్రజాపాలనకు అంకురార్పణ చేసింది. డిసెంబర్ 28, 2023 నుండి జనవరి 6, 2024 వరకు ప్రభుత్వ హామీల అమలుకు రాష్ట్రంలోని అన్ని గ్రామాలలో, వార్డులలో సభలు ఏర్పాటు చేసి లబ్ధిదారుల నుండి 1 కోటి 9 లక్షల దరఖాస్తులు స్వీకరించబడ్డాయి. వాటన్నింటిని కంప్యూటర్ ప్రోగ్రాం ద్వారా క్రోడీకరించాము. వచ్చిన దరఖాస్తులన్నింటిని పరిశీలించి, వివిధ పథకాలకు అర్హులైన వారినందరిని గుర్తించి వారికి పథకాలను అందజేస్తున్నాం. ఈ సంవత్సరం మార్చి 5వ తేదీ నుండి ప్రతీ మండల కేంద్రంలో ప్రజాపాలన సేవా కేంద్రాలని ప్రారంభించాము. ఈ సేవా కేంద్రాలలో రేషన్ కార్డులు, ఆధార్, గ్యాస్ సిలిండర్, ఎల్.పి.జి ఐడి, విద్యుత్ వినియోగ నంబర్ లాంటి వాటికి సవరింపులు చేసుకునే వెసులుబాటు కల్పించాము

ప్రజావాణి:

24. దివంగత మాజీ ప్రధాని శ్రీ రాజీవ్ గాంధీగారు చెప్పినట్లు ప్రభుత్వం పేదరిక నిర్మూలన, పథకాలకు ఖర్చు చేసే ప్రతి రూపాయిలో కేవలం 15 పైసలు మాత్రమే నిజమైన లబ్ధిదారునికి చేరుతుంది. ప్రభుత్వ పథకాలు, పాలన ఫలితాలు అర్హులకు సరిగా అందనప్పుడు వారు నిరాశ, నిస్పృహలకు లోనవుతారు. అలాంటి వారు తమ గళం విప్పి సమస్యలను ఎక్కడ చెప్పుకోవాలో, ఎలా పరిష్కరించుకోవాలో తెలియని దిక్కుతోచని స్థితిలో ఉంటారు, అటువంటి వారి సమస్యలు వెనువెంటనే ప్రభుత్వ దృష్టికి తీసుకువచ్చి పరిష్కరించే సౌలభ్యం రాష్ట్ర స్థాయి ప్రజావాణి ద్వారా తీసుకువచ్చాం. గతంలో సామాన్యులకు దుర్భేధ్యమైన ప్రగతిభవన్ ముళ్ల కంచెలు తొలగించి, తలుపులు తెరిచి, మహాత్మ జ్యోతిబా పూలే ప్రజాభవన్‌గా మార్చాం. అక్కడే వారానికి రెండు రోజులు ప్రజావాణి నిర్వహిస్తూ, సామాన్య ప్రజల విశ్వసనీయతను చూరగొన్నాం. ప్రజలనుంచి అందుకున్న ప్రతి అర్జీకి రశీదు ఇస్తున్నాం. అర్జీలన్నింటిని ఒక పోర్టల్ ద్వారా సంబంధిత అధికారులకు వాటిని పరిష్కరించేందుకు వెంటనే పంపడం జరుగుతుంది. ఈ ప్రజావాణి సక్రమ నిర్వహణకు ఒక ప్రత్యేక IAS అధికారిని నియమించాం.

వ్యవసాయ రంగం – రైతుకు ఆలంబన:

25. **"ఏ పని అయినా ఆగవచ్చు, కానీ వ్యవసాయం ఆగదు"** (Everthing can wait, but not agriculture - Jawaharlal Nehru) మన దేశ మొదటి ప్రధాని జవహర్ లాల్ నెహ్రూ గారు చెప్పిన ఈ మాటలను మేము బలంగా విశ్వసిస్తున్నాం మరియు ఆచరిస్తున్నాం. ఎండకు ఎండుతూ, వానకు తడుస్తూ, ఆరుగాలం శ్రమిస్తూ దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి దోహదపడే శ్రమజీవి రైతు. అప్పులు చేసైనా ఆహారం అందించాలన్న తపోదీక్ష రైతన్నది. ఆహార భద్రత కల్పిస్తూ సమాజాన్ని ఆదుకునే రైతన్నకు భరోసా కల్పించడం ప్రభుత్వ కనీస బాధ్యత. వ్యవసాయ రంగంలో అభివృద్ధి సాధించాలంటే రైతన్నలకు తగిన ప్రోత్సాహకాలను కల్పించాలి. రైతుకి ఇచ్చే చేయూత రెండు విధాలుగా ఉండాలి. మొదటిది వారికి పెట్టుబడి సమస్యలు లేకుండా చూడడం, రెండవది వారు పండించిన పంటకు భద్రత కల్పిస్తూ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు తగిన గిట్టుబాటు ధరలు దక్కేలా చూడడం.

రుణ మాఫీ:

26. It always seems impossible until it's done - Nelson Mandala **"ఏదైన పని జరిగే వరకు అది అసాధ్యంగా గోచరిస్తుంది"** అని నెల్సన్ మండెలా గారు చెప్పిన ఈ మాటలు కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వ రుణమాఫీ హామీకి అక్షరాలా వర్తిస్తాయి. రైతులకు రెండు లక్షల రుణమాఫీ అనేది మా కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం ఇచ్చిన హామీలలో అత్యంత ప్రధానమైనది. ఎంతో సాహసోపేతంగా మా నాయకులు శ్రీ రాహుల్ గాంధీగారు వరంగల్ రైతు డిక్లరేషన్‌లో రైతులకు 2 లక్షల రూపాయల రుణమాఫీ చేస్తామని ప్రకటించారు. ఈ రుణమాఫీకి అవసరమైన నిధులను ఎలాగైనా సమీకరించాలనే సంకల్ప బలం మాకు మొదటి నుంచి ఉంది. గత ప్రభుత్వం 2014లో రైతులకు లక్ష రూపాయల రుణమాఫీ చేస్తామని ప్రకటించి, 2014 నుండి 2018 వరకు నాలుగు విడుతల్లో నిధులు విడుదల చేసింది. ఇలా పలు దఫాల్లో నిధుల విడుదల వల్ల అసలు తీరకపోవడంతో పాటు

రైతులకు వడ్డీ భారం కూడా పెరిగింది. రెండవసారి అధికారంలో వచ్చిన తర్వాత కూడా మళ్లీ లక్షరూపాయలు మాఫీ చేస్తామని చెప్పి ఐదు సంవత్సరాల కాలంలో సరిగ్గా ఎన్నికల ముందు కొద్దిపాటి నిధులు విడుదల చేసి చేతులు దులుపుకున్నారు. దీనివల్ల రైతులు తీవ్రంగా నష్టపోయారు. వడ్డీ భారం పెరిగిపోవడం, పాత బకాయిలు తీరకపోవడం వలన బ్యాంకులు కొత్త రుణాలు ఇవ్వలేదు. వ్యవసాయానికి పెట్టుబడి అందక, రైతులు వడ్డీ వ్యాపారుల దయాదాక్షిణ్యాలపై ఆధారపడి బతకాల్సిన దుస్థితి ఏర్పడింది. ఇలా అరకొర రుణమాఫీలా కాకుండా రైతుకు నిజమైన మేలు జరగాలనే ఉద్దేశంతో మా ప్రభుత్వం ఒకేసారిగా 31 వేల కోట్ల రుణమాఫీ చేయాలని సంకల్పించింది.

27. చేతగానమ్మకు మాటలెక్కువన్నట్లు రుణమాఫీలో పూర్తిగా విఫలమైన గత ప్రభుత్వ నాయకులు మా చిత్తశుద్ధిని శంకిస్తూ ప్రజలను తప్పుదోవ పట్టించేందుకు శతవిధాల ప్రయత్నించారు, ఇంకా ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నారు. డిసెంబర్ 12, 2018వ సంవత్సరం నుండి డిసెంబర్ 9, 2023 వరకు ఉన్న రుణాలన్నింటికి రుణమాఫీ వర్తింప చేస్తూ అత్యంత సాహసోపేతమైన నిర్ణయం తీసుకున్నాము. తీవ్ర ఆర్థిక సంక్షోభంలో అధికారం అందుకున్న మేము తగిన ప్రణాళికతో, పొదుపుతో ఇచ్చిన మాట ప్రకారం రెండు లక్షల రూపాయల రుణమాఫీకి అవసరమైన 31 వేల కోట్ల రూపాయలను సమీకరించుకుంటున్నాం. జూలై 18న లక్షరూపాయల వరకు రుణం ఉన్న 11.34 లక్షల రైతన్నలకు 6,035 కోట్ల రూపాయలు రుణమాఫీ మొత్తాన్ని వారి ఖాతాలలో ఒకేసారి జమ చేసాం. రెండు లక్షల రుపాయల వరకు రుణం ఉన్న మిగతా రైతులకు కూడా అతిత్వరలో రుణమాఫీ జరుగుతుంది. కాంగ్రెస్ మాటా ఇస్తే శిలాశాసనమని రుణమాఫీ అమలుతో మరొక్కసారి రుజువైంది. ఈ రుణమాఫీతో తీవ్ర నిరాశలో ఉన్న రాష్ట్ర అన్నదాతల్లో భవిష్యత్తుపై తిరిగి ఆశలు చిగురించాయి. వారి సంబరాలు అంబరాన్ని అంటాయి. ఇక ముందు కూడా రైతు పక్షాన మా ప్రభుత్వం సదా అండగా ఉంటుంది.

రైతు భరోసా:

28. గత ప్రభుత్వం అమలు చేసిన రైతు బంధు పథకం క్రింద 80,440 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు చేసింది. దీనిలో అధిక శాతం లబ్ధి అనర్హులకు, సాగులో లేని భూమి యజమానులకు, రియల్ ఎస్టేట్ వ్యాపారులకు అందడం వల్ల నిధులు భారీగా దుర్వినియోగం అయ్యాయి. గత ప్రభుత్వం చేసిన ఈ నిర్వాకం వలన ప్రభుత్వ సొమ్ము నిరుపయోగమయ్యింది. గత ప్రభుత్వం, వారు రూపొందించుకున్న నియమ, నిబంధనలను వారే తుంగలో తొక్కారు. ఇది చాలా శోచనీయం మరియు క్షమించరాని నేరం.

29. మా ప్రభుత్వం అర్హులైన రైతులకు మాత్రమే లబ్ధి చేకూరేలా, రైతుబంధు పథకం స్థానే రైతు భరోసాను తీసుకువచ్చింది. ఈ పథకం ద్వారా అర్హులైన రైతులకు ఏటా ఎకరానికి 15,000 రూపాయలు చెల్లించాలన్నది మా ప్రభుత్వ సంకల్పం. దీని అమలుకు విధివిధానాలు చర్చించి నిర్ణయించడానికి ఒక క్యాబినేట్ సబ్ కమిటీ ఏర్పాటు చేశాము. ఈ కమిటీ పలు జిల్లాలలో పర్యటించి ఆ ప్రాంత రైతులను, వ్యవసాయ రంగ నిపుణులను, మేధావులను సంప్రదించి, వారి అభిప్రాయాలను సేకరించింది. ప్రజాభిప్రాయాలన్నింటిని క్రోడీకరించి వాటిని గౌరవ సభలో ఉంచి, చర్చించి గౌరవ శాసన సభ్యులందరి అభిప్రాయాన్ని తీసుకొని అమలు చేయాల్సిన విధివిధానాలపై- తగిన నిర్ణయం తీసుకుంటాం. ప్రభుత్వ విధానాలు పారదర్శకంగా ప్రజల భాగస్వామ్యంతో ఖరారు చేయాలి. అంతేకాని నాలుగు గోడల గడీల మధ్యన కాదు అనే మా పనితీరుకు రైతుభరోసా విధానం ఒక ఉదాహరణ.

రైతు కూలీల సంక్షేమం:

30. భూమిలేని గ్రామీణ ప్రజానీకం ఎక్కువగా రైతు కూలీలుగా పనిచేస్తూ, దుర్భర జీవితాన్ని గడుపుతున్నారు. వారికి ఎటువంటి ఆర్థిక భద్రత ఉండకపోవడంతో పనిలేని రోజుల్లో పస్తులుండాల్సిన బాధాకరమైన పరిస్థితి. వీరికి గత పదేండ్లలో ప్రభుత్వపరంగా ఎటువంటి సహాయ, సహకారాలు అందలేదు.

31. భూమిలేని రైతు కూలీల ఆర్థిక మరియు జీవన స్థితిగతులు మెరుగుపరచడానికి మా ప్రభుత్వం లక్షలాది భూమిలేని నిరుపేద రైతు కూలీలకు సంవత్సరానికి 12,000 రూపాయలు అందించే బృహత్తర కార్యక్రమాన్ని ఈ సంవత్సరంలోనే ప్రారంభించబోతున్నాము.

పంట బీమా:

32. అతివృష్టి, అనావృష్టులు రైతన్నల పాలిట శాపాలు. ఏడాదిపాటు శ్రమించినా అనుకోని ప్రకృతి విపత్తులతో పండిన పంట చేతికందక రైతు రుణ భారంతో కృంగి పోయి రైతు కూలీగా మారే పరిస్థితులు ఉత్పన్నమవుతాయి. వారిని ఇలాంటి దైన్యస్థితి నుండి కాపాడాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వానిదే. గత ప్రభుత్వం ఈ పథకానికి అవసరమైన బీమా ప్రీమియం చెల్లించక రైతుల కడగండ్లకు కారణమయ్యింది.

33. మా ప్రభుత్వం రైతుకు ఆర్థిక భద్రత కలిగించేందుకు పంట బీమా పథకాన్ని అమలు చేయడానికి ఈ సంవత్సరం నుండి ప్రధానమంత్రి ఫసల్ బీమా యోజన (PMFBY) పథకంలో చేరాలని నిర్ణయించాము. ఈ పథకం క్రింద రైతులు చెల్లించాల్సిన బీమా ప్రీమియం కూడా రాష్ట్ర ప్రభుత్వమే చెల్లిస్తుంది. రైతులకి పైసా ఖర్చు లేకుండా వారు వేసిన పంటలకు పూర్తి భద్రత ఈ పథకం కల్పిస్తుంది.

వరిపంటకు బోనస్:

34. తెలంగాణలో వరి సాగు చాలా విస్తృతంగా జరుగుతుంది. పండిన పంటకు సరైన ధర రాక పెట్టుబడి కూడా దక్కక రైతులు తీవ్రంగా నష్టపోతున్నారు. రాష్ట్రంలో సన్నరకం వరి ధాన్యాల సాగును ప్రోత్సహించడానికి ప్రభుత్వం 33 రకాల వరి ధాన్యాలను గుర్తించి, వాటిని పండించిన రైతుకు క్వింటాలుకు 500 రూపాయల బోనస్ చెల్లించాలని నిర్ణయించాం. దీనివల్ల సన్న రకాల వరిని పండించే సాగు భూమి విస్తీర్ణం పెరిగి, రైతులకు ఆర్థిక ప్రయోజనం చేకూరుతుంది.

రైతు నేస్తం:

35. వ్యవసాయ రంగంలో వచ్చే ఆధునిక సాంకేతిక అభివృద్ధి రైతులకు అందితేనే వాటి వలన ఉపయోగం. టెక్నాలజీ మరియు రైతు మధ్య ఒక అనుసంధానం అవసరం. రైతులకు ఎప్పటికప్పుడు క్రొత్త శాస్త్రీయ పద్ధతుల ద్వారా దిగుబడులు పెంచుకోవడం, పంటలకు తెగుళ్ల బారి నుండి రక్షించుకోవడం మరియు ఇతర వ్యవసాయ రంగ పరిజ్ఞానం అందించడం మా ప్రాధాన్యతగా ఉంది. ఈ కార్యక్రమంలో భాగంగా ప్రొఫెసర్ జయ శంకర్ తెలంగాణ రాష్ట్రవ్యవసాయ విశ్వవిద్యాలయ శాస్త్రవేత్తల సహకారంతో వీడియో కాన్ఫరెన్స్‌లను నిర్వహిస్తున్నాం.

ధరణి:

36. కుట్రపూరితమైన ఉద్దేశంతో గత ప్రభుత్వం చేసిన దుశ్చర్య ధరణి. చాలా సంవత్సరాల కాలంగా భూమిపై సర్వ హక్కులు అనుభవిస్తున్న కొందరు రైతన్నలకు వారి భూమి వారికి కాకుండా చేసింది ధరణి. తరతరాలుగా తమ యాజమాన్యంలో ఉన్న భూములను ధరణి పోర్టల్‌లో నమోదు చేసే సమయంలో జరిగిన లోపాలు, అక్రమాలు, అవకతవకల వల్ల లక్షలాది రైతులు తీవ్రమైన మనోవేదనకు గురయ్యారు. ఆ పొరపాట్లను సరిదిద్దేందుకు ప్రభుత్వ కార్యాలయాలకు చుట్టూ తిరిగి తిరిగి వేసారి పోయాలు. గత ప్రభుత్వం చేసిన తప్పులతో ఎంతోమంది వారి భూములను అమ్ము కోలేక పెళ్లిళ్లకు, పిల్లల చదువులకు మరియు కుటుంబ అవసరాలు తీర్చుకోవడానికి నానా అగచాట్లు పడ్డారు. లోపభూయిష్టమైన ధరణి నిర్వహణ వలన చాలా మంది రైతులకు అందవలసిన రైతుబంధు, రైతుబీమా వంటి ప్రభుత్వ పథకాలు కూడా అందక నష్టపోయారు.

సాక్షాత్తు తెలంగాణ హైకోర్టు ధరణి పోర్టల్‌లోని ఎన్నో లోపాలను ఎత్తిచూపింది.

37. ప్రజలకు ఇచ్చిన హామీ మేరకు మా ప్రభుత్వం ఏర్పడిన తర్వాత జనవరి, 2024లో, ధరణి పోర్టల్ అమలు కారణంగా వచ్చిన సమస్యలని అధ్యయనం చేయడానికి ఒక కమిటీని నియమించింది. ఆ కమిటీ సూచనల మేరకు, మొదటి దశలో పెండింగ్‌లో ఉన్న దరఖాస్తులను పరిశీలించి, పరిష్కరించడానికి స్పెషల్ డ్రైవ్‌ను ఈ సంవత్సరం మార్చి 1 నుండి మార్చి 15 వరకు జిల్లా కలెక్టర్ల ఆధ్వర్యంలో చేపట్టాము. మార్చి 1, 2024 నాటికి 2,26,740 దరఖాస్తులు పెండింగ్‌లో ఉండగా, 1,22,774 కొత్త దరఖాస్తులు వచ్చాయి. మొత్తంగా ఉన్న 3,49,514 దరఖాస్తుల్లో, మార్చి 1 నుండి నేటి వరకు 1,79,143 దరఖాస్తులను పరిష్కరించాము.

38. నేటికి ధరణిలో 35 లావాదేవీలకు సంబంధించిన మాడ్యూళ్లను, 10 సమాచార మాడ్యూళ్లను అందుబాటులోకి తీసుకురావడం జరిగింది. ఈ మాడ్యూళ్ల

వల్లక్షేత్ర స్థాయిలో ఎదురవుతున్న ఇబ్బందులకు కొంత వరకు పరిష్కారం లభిస్తుంది. మేము ధరణి సమస్యల పరిష్కారాల పురోగతిని ఎప్పటికప్పుడు కలెక్టర్లతో సమీక్షిస్తున్నాం. ధరణి కమిటీ పూర్తి అధ్యయనం తర్వాత శాశ్వత పరిష్కారం దిశగా తగిన చర్యలు తీసుకుంటాం.

39. మన రాష్ట్ర జనాభాలో 47.3 శాతం ప్రజలు వ్యవసాయంపై ఆధారపడి జీవనోపాధి పొందుతున్నారు. కానీ, మన రాష్ట్ర ఆర్థిక రంగంలో వ్యవసాయ మరియు సంబంధిత రంగాల వాటా 15.8 శాతం మాత్రమే. ఈ రంగం యొక్క వాటా పెరిగినప్పుడు రైతుల ఆర్థిక పరిపుష్టికి దారితీస్తుంది. అందుకే, మా ప్రభుత్వం రైతుకి అవసరమైన అన్ని విధాల చేయూత అందిస్తుంది. ఇప్పటివరకు ఏ ప్రభుత్వం చేయనంత సాహసం మేము ఈ బడ్జెట్‌లో చేస్తున్నాము. మొత్తం ప్రతిపాదిత బడ్జెట్‌లో సింహభాగం అంటే 72,659 కోట్ల రూపాయలు వ్యవసాయ రంగానికి ప్రతిపాదిస్తున్నాం. ఇది రైతుల తలరాతలు మార్చే ఒక చారిత్రాత్మక నిర్ణయం. భారత దేశ చరిత్రలో వ్యవసాయ రంగానికి ఇది ఒక మైలురాయి.

హార్టికల్చర్ - ఆయిల్ పామ్ సాగు:

40. తెలంగాణలో 12.12 లక్షల ఎకరాలలో ఉద్యాన పంటల సాగు ద్వారా 53.06 లక్షల మెట్రిక్ టన్నుల ఉత్పత్తి జరుగుతోంది. రాష్ట్రంలో ఆయిల్ పామ్ సాగును ప్రోత్సహించేందుకు Oil palm Area Expansion under National Mission on Edible Oils - Oil Palm (NMEO-OP) పథకం క్రింద అయిల్ పామ్ సాగు రైతులకు అవసరమైన సహాయం అందిస్తాం. 2024-25లో రాష్ట్రంలో ఒక లక్ష ఎకరాల ఆయిల్ పామ్ సాగు చేసేలా లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాం. ఇప్పటికే 77,857 ఎకరాలకి రిజిస్ట్రేషన్ జరుగగా, 23,131 ఎకరాలకి అనుమతులు కూడా ఇవ్వడం జరిగింది. వచ్చిన మొత్తం రిజిస్ట్రేషన్లకి ఈ నెలలోనే ప్లాంటేషన్ మరియు డ్రిప్ అనుమతులు ఇవ్వాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాము.

41. నాణ్యమైన విత్తనాలు లభిస్తేనే రైతుకి సరైన దిగుబడి వస్తుంది. గత ప్రభుత్వ పాలనలో రాష్ట్ర రైతాంగాం నకిలీ విత్తనాల వలన పూర్తిగా నష్టపోయారు. రైతాంగం అప్పులు తెచ్చి పెట్టిన పెట్టుబడి, నకిలీ విత్తనాల కారణంగా వృథా అవుతుంది. మా ప్రభుత్వం నకిలీ విత్తనాలను అరికట్టేందుకు కృత నిశ్చయంతో ఉంది. నకిలీ విత్తనాలను అరికడుతూ, నాణ్యమైన విత్తనాలు రైతులకు అందించే దిశగా చర్యలు తీసుకుంటున్నాం. రైతులకు నష్టం జరిగే ఎటువంటి చర్యలను మా ప్రభుత్వం సహించదు.

హార్టికల్చర్‌కు ఈ బడ్జెట్‌లో 737 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

పశు సంవర్ధక రంగం:

42. పాడిపశువుల పెంపకం గ్రామీణ ప్రజానీకానికి ఎంతో ఆర్థిక పుష్టిని ఇస్తుంది. పాలు, మాంసం, గుడ్లు ప్రజానీకానికి పోషణ అందించడంతో పాటు, అదనపు ఆదాయం ఇస్తాయి. ఇతర అనుబంధ రంగాలైన చేపలు, గొర్రెలు, కోళ్ల పెంపకం ఎంతో మందికి జీవనోపాధి కల్పిస్తాయి. ఈ రంగం గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఉపాధి కల్పిస్తూ, అభివృద్ధిలో కీలక పాత్ర వహిస్తుంది. పాల ఉత్పత్తి రంగంలో 62 శాతం వాటి చిన్న, సన్నకారు మరియు భూమిలేని పేదలదే. వారు రాష్ట్రంలోని పశుసంపదలో 70 శాతం వాటా పొంది ఉన్నారు. ఈ రంగంలో రాష్ట్రం 326.39 లక్షల పశుసంపదతో దేశంలో 8వ స్థానంలో ఉంది.

పశుసంవర్ధక రంగానికి ఈ బడ్జెట్‌లో 1,980 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

అభయహస్తం (6 హామీలు)

మహాలక్ష్మి - ఉచిత రవాణా పథకం:

43. మహిళను మహాలక్ష్మిగా గౌరవించడం మన సంస్కృతి. మహాలక్ష్మి పథకం క్రింద తెలంగాణ రాష్ట్రంలోని మహిళలందరికీ టి.జి.ఆర్.టి.సి నడిపే బస్సుల్లో ఉచిత ప్రయాణ సౌకర్యం కల్పించాం. ప్రయాణించే దూరంపైన, ప్రయాణించే పర్యాయాలపైన ఎటువంటి పరిమితి లేదు. ఈ పథకాన్ని ఇప్పటి వరకు, 68.60 కోట్ల ప్రయాణాలను మహిళలు ఆర్.టి.సి. బస్సులలో ఉచితంగా చేశారు. పర్యవసానంగా తెలంగాణ మహిళలకు 2,351 కోట్ల రూపాయలు ఆదా అయ్యింది. ఈ ఉచిత బస్సు సౌకర్యంతో రాష్ట్రమంతా మహిళల్లో హర్షాతిరేకాలు వెల్లువిరుస్తున్నాయి. వారు ఈ సౌకర్యాన్ని వినియోగించుకొని రాష్ట్రం నలుమూలల్లో

ఉన్న పర్యాటక కేంద్రాలను, దేవాలయాలను, బంధుమిత్రులను సందర్శించే వెసులుబాటు ఏర్పడింది. ఈ ఉచిత బస్సు సౌకర్యం పరోక్షంగా రాష్ట్ర ఆర్థికాభివృద్ధికి తోడ్పడుతుంది.

44. ఈ పథకానికి అయ్యే ఖర్చు RTCకి ప్రభుత్వం నెలవారిగా చెల్లిస్తుంది. దీనివల్ల ఆర్టీసీ సంస్థ కూడా ఆర్థికంగా బలోపేతమై బిలియన్ డాలర్ కార్పోరేషన్‌గా అవతరించడానికి దోహదపడుతుంది.

రూ. 500/-కే గ్యాస్ సిలిండర్:

45. నిరుపేద, మధ్యతరగతి కుటుంబాలకు తరచుగా పెరిగే గ్యాస్ సిలిండర్ ధరలు మోయలేని భారంగా మారాయి. వారి ఆదాయంతో పోలిస్తే పెరిగిన సిలిండర్ ధర వారికి ఒక తీవ్రమైన ఆర్థిక సమస్యగా మారింది. మా ప్రభుత్వం మహాలక్ష్మి పథకం కింద 500 రూపాయలకే వంటగ్యాస్ సిలిండర్‌ను అందించడం ప్రారంభించింది. ఈ పథకం ద్వారా ఇప్పటి వరకు 39,57,637 కుటుంబాలకు లబ్ధి చేకూరింది. ప్రభుత్వం ఈ పథకానికి ఇప్పటి వరకు 200 కోట్ల రూపాయలు వెచ్చించింది.

ఈ బడ్జెట్‌లో ఈ పథకానికి 723 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

గృహజ్యోతి పథకం:

46. అల్పాదాయ వర్గాల వారి ఇళ్లల్లో చీకట్లను పారద్రోలి కాంతులు నింపాలనే సత్సంకల్పంతో, మెరుపులాంటి ఆలోచనతో వెలిగిన దీపం గృహజ్యోతి పథకం. ఫిబ్రవరి 2024లో ఈ పథకం అమలుకు అవసరమైన ఉత్తర్వులను, మార్గదర్శకాలను ప్రభుత్వం విడుదల చేసి, ఈ సంవత్సరం మార్చి 1 నుండి అమలు చేస్తున్నాం.

47. 200 యూనిట్ల కంటే తక్కువ విద్యుత్‌ని వినియోగించుకొనే గృహాలకు ఉచిత విద్యుత్ అందించడం ఈ పథకం ప్రధాన లక్ష్యం. ప్రజాపాలన-ప్రజా సేవ కేంద్రాల ద్వారా వచ్చిన దరఖాస్తులను స్వీకరించి, అర్హులైన వారందరికి ఈ ఉచిత విద్యుత్తు పథకం అమలు చేస్తున్నాం. ఈ పథకం క్రింద అర్హులైన లబ్ధిదారులకు డిస్కంలు సున్నా బిల్లులు జారీ చేస్తాయి. ప్రభుత్వం ఆ బిల్లుల మొత్తం ఛార్జీలను డిస్కంలకు చెల్లిస్తుంది. మార్చి 1వ తేదీ 2024 నుండి గృహజ్యోతి సున్నా బిల్లుల జారీ ప్రారంభమయ్యింది. ఈ పథకం 15 జూలై నాటికి, 45,81,676 ఇళ్లల్లో వెలుగుల జిలుగులు నింపింది.

48. గృహజ్యోతి పథకం క్రింద జూన్ వరకు అందించిన విద్యుత్తుకుగాను, డిస్కంలకు ప్రభుత్వం ఇప్పటి వరకు 583.05 కోట్ల రూపాయలు చెల్లించింది.

ఈ బడ్జెట్‌లో ఈ పథకానికి 2,418 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

ఇందిరమ్మ ఇండ్లు:

49. రోటీ, కపడా ఔర్ మకాన్‌లలో మకాన్ ఎంతో మంది నిరుపేదలకు ఎండమావే. పూటగడవని నిరుపేదలకు గూడును సమకూర్చడం ప్రభుత్వ ప్రధాన కర్తవ్యం. గత ప్రభుత్వం నిరుపేదలకు ఆశలు కల్పించి, వారికి ప్రభుత్వ ఇండ్లు కేటాయించకుండా వారిని దగా చేసింది.

50. అసెంబ్లీ ఎన్నికల మానిఫెస్టోలో పేర్కొన్న విధంగా మా ప్రభుత్వం "ఇందిరమ్మ ఇండ్లు" అనే నూతన గృహ నిర్మాణ కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించి వారి ఆశలు నిజం చేసింది. ఈ పథకం ద్వారా పేదలు ఇండ్లను కట్టుకోవడానికి 5 లక్షల రూపాయల ఆర్థిక సహాయం అందించాలని నిర్ణయించాం. ఎస్సీ, ఎస్టీ లబ్ధిదారులకు 6 లక్షల రూపాయలు చెల్లిస్తాం. 2024-25 ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రతీ నియోజక వర్గంలో కనీసం 3,500 ఇండ్ల చొప్పున, మొత్తం 4,50,000 ఇండ్ల నిర్మాణానికి సహకారం అందించాలని నిర్ణయించాం. ఈ పథకం కింద నిర్మించే ఇండ్లు కనీసం 400 చదరపు అడుగుల విస్తీర్ణంతో, ఆర్.సి.సి (RCC) కప్పుతో వంట గది, టాయిలెట్ సౌకర్యం కలిగి ఉంటాయి.

51. రెండు పడక గదుల ఇండ్ల పథకం క్రింద పూర్తయిన ఇండ్లను త్వరలోనే కేటాయిస్తాం. పూర్తికాని ఇండ్లను సత్వరమే పూర్తి చేసి మౌలిక వసతులను కల్పించి అర్హులకు అందజేస్తాం. ఈ గృహ నిర్మాణ పథకాలు పేద, బడుగు వర్గాల సొంత ఇంటి కలను సాకారం చేసి వారి జీవన ప్రమాణాన్ని పెంచడానికి ఇతోధికంగా తోడ్పడుతాయి.

ప్రజాపంపిణీ వ్యవస్థ:

52. మన దేశంలోని నిరుపేదలు తమ కడుపు నింపుకునేందుకు ప్రభుత్వ ప్రజాపంపిణీ వ్యవస్థ ద్వారా అందించే బియ్యం మరియు నిత్యావసర వస్తువులపై ఆధారపడి ఉంటారు. మన దేశంలో ఉన్న ప్రజా పంపిణీ వ్యవస్థ ప్రపంచంలోనే పెద్దది. అందుకే, మన రాష్ట్రంలో గాడి తప్పిన ఈ వ్యవస్థను గాడిలో పెట్టేందుకు తగు చర్యలు తీసుకున్నాము. ధాన్య సేకరణ కట్టుదిట్టంగా అమలు చేస్తున్నాం. వేసవి తీవ్రతను దృష్టిలో ఉంచుకుని రైతుల సౌకర్యార్థం 2024 రబీ సీజన్లో ధాన్యం సేకరణ కేంద్రాల సంఖ్యను 7,178కి పెంచడం జరిగింది.

53. 2023-24 రబీ సీజన్‌కు ముందు జాగ్రత్త చర్యగా రైతులకు సాయపడేందుకు ఈ సంవత్సరం మార్చి 25 నాటికే ధాన్యం సేకరణ కేంద్రాలను నెలకొల్పాం. వర్ష సూచనను, వాతావరణ పరిస్థితులను ధ్యానం సేకరణ కేంద్రాలకు గంట గంటకు తెలియచేసే వాతావరణ యాప్‌ను అభివృద్ధి చేసి రైతులను అప్రమత్తం చేస్తూ, పంట నష్టాన్ని నివారించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాం.

54. గత ప్రభుత్వ హయాంలో రైతుల నుండి కొనుగోలు చేసిన ధాన్యానికి సకాలంలో చెల్లింపులు జరిగేవి కాదు. కానీ, మేము ఈ చెల్లింపులు 48 గంటల్లోనే చేస్తున్నాం. దానివల్ల రైతుకి పైకం వెంటనే చేతికి వచ్చి అక్రమాలకి అడ్డుకట్టం పడుతుంది. ఇప్పటి వరకు 10,556 కోట్ల రూపాయలు రైతుల ఖాతాల్లోకి జమ చేయడం జరిగింది.

55. 2010-11 నుండి 2022-23 సంవత్సరాల మధ్య సుమారు 1,000 మంది మిల్లర్లు ప్రభుత్వానికి దాదాపు 3,000 కోట్లు బకాయి పడ్డారు. ప్రభుత్వానికి ఇవ్వాల్సిన బియ్యం ఇవ్వకుండా ప్రజాధనంతో ఎంతో మంది మిల్లర్లు వ్యాపారం చేస్తూ కోట్లు గడించారు. ఇది అందరి కళ్ల ముందే జరుగుతున్నా కూడా గత ప్రభుత్వం ఎప్పుడూ దీనిని అరికడదామనే ఆలోచన చేయలేదు సరికదా, వారిపై ఎటువంటి కఠిన చర్యలు తీసుకోకుండా పరోక్షంగా కాపాడింది.

56. ఈ విషయంలో జరుగుతున్న అవకతవకలను గుర్తించి వెంటనే దిద్దుబాటు చర్యలు తీసుకున్నాము. గత ఆరు నెలలుగా విజిలెన్స్ విభాగం మిల్లర్లపై దాడులు చేస్తూ బకాయిలు రాబట్టింది. ప్రభుత్వ కృషివలన గత ఆరు నెలల్లో బకాయిపడ్డ కస్టమ్ మిల్లర్స్ నుండి 450 కోట్లు వసూలు చేసాం. 509 కోట్ల బకాయిలు వసూలు చేయడానికి 60 మిల్లులపై రెవెన్యూ రికవరీ చట్టం ప్రయోగించాం.

57. గత ఆరు నెలల నిరంతర పర్యవేక్షణా చర్యల వలన FCIకి డెలివరీలు వేగవంతమై 36 లక్షల మెట్రిక్ టన్నుల (LMT) ధాన్యం ఇచ్చాము. చిరకాలంగా పేరుకుపోయిన సమస్యలపై దృష్టిసారించి, కేంద్ర ప్రభుత్వంతోనూ ఫుడ్ కార్పోరేషన్ ఆఫ్ ఇండియాతోనూ, వ్యవహరించడానికి క్రొత్త వ్యూహాలను అనుసరించాము. గత మూడు నెలల్లో ఈ విధానం ద్వారా కేంద్ర ప్రభుత్వం, ఎఫ్.సి.ఐ నుండి 3,561.64 కోట్ల రూపాయలను సాధించుకోగలిగాము. అలాగే, 1,323.86 కోట్ల రూపాయల బకాయి పడ్డ రుణాన్ని తగ్గించుకోగలిగాము. మేము మొదలు పెట్టిన ఈ ప్రయత్నాల వల్ల పౌరసరఫరాల శాఖ సేవలు ఇప్పటికే ఎంతో మెరుగయ్యాయి.

ప్రజాపంపిణీకి ఈ బడ్జెట్‌లో 3,836 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

పంచాయితీరాజ్ - గ్రామీణాభివృద్ధి:

58. మహాత్మగాంధి పేర్కొన్న విధంగా భారత దేశ ఆత్మ దాని గ్రామాలలో కనిపిస్తుంది. కానీ, గత దశాబ్ధ కాలంలో ప్రభుత్వ నిర్లక్షం వల్ల స్థానిక సంస్థలు నిర్వీర్యమైపోయాయి. కేవలం క్రొత్త గ్రామా పంచాయతీలను ఏర్పరిచి వాటికి ఎటువంటి ఆర్థిక వనరులు కల్పించకపోవడంతో ఆ గ్రామాలలో కనీస మౌలిక సదుపాయాలు లేక అభివృద్ధికి నోచుకోలేదు.

59. గ్రామ స్వరాజ్యానికై నిరంతరం కృషి చేసి గ్రామీణాభివృద్ధికి జవసత్వాలను నింపిన శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ, శ్రీ రాజీవ్ గాంధీ చూపిన బాటలోనే నడవాలని మా ప్రభుత్వ సంకల్పం. ప్రతి గ్రామాన్ని సమగ్రాభివృద్ధి కేంద్రంగా మలచాలన్నది లక్ష్యం గ్రామాలలో స్థానిక స్వపరిపాలన సజావుగా సాగే విధంగా ఈ ప్రభుత్వం చర్యలు చేపట్టింది. పక్కా రోడ్లు లేని మారు మూల గ్రామాలకు మరియు నివాస ప్రాంతాలకు రోడ్డు నిర్మాణాన్ని చేపడుతాం.

60. గత ప్రభుత్వం ఎన్నో కోట్ల వ్యయంతో మిషన్ భగీరథను చేపట్టింది. విధాన నిర్ణయాలలో, అమలులో చోటు చేసుకున్న లోపాల వల్ల, పైప్ లైన్లకు, స్టోరేజ్ ట్యాంక్‌లకు, పంపింగ్‌కు సంబంధించిన సమస్యలు అనేకం తలెత్తాయి. ఈ ప్రాజెక్ట్ నిర్మాణాలలో జరిగిన అక్రమాల వల్ల ఇప్పటికీ చాలా గ్రామీణ ప్రాంతాలకు సురక్షిత త్రాగునీటి సౌకర్యం లేదు.

61. ఈ సంవత్సరం జూన్‌లో ప్రభుత్వం గ్రామీణ ప్రాంతాలలో త్రాగునీటి కొరకు సురక్షిత నల్లాలు లేని జనవాసాలను, గృహాలను గుర్తించడానికి ఒక సమగ్ర సర్వేను నిర్వహించింది. ఈ సర్వేలో లక్షలాది గృహాలకు నల్లా కనెక్షన్లు లేవని గుర్తించారు. ఈ సర్వే ఫలితాలతో మిషన్ భగీరథ గురించి గత పాలకులు చెప్పిన గొప్పలు భ్రమలే అని రుజువైంది. మిషన్ భగీరథలో బయటపడ్డ లోపాలను సవరించి, రాష్ట్రంలో వంద శాతం గృహాలకి సురక్షిత త్రాగునీరు అందించేందుకు కృషి చేస్తున్నాం.

62. మా ప్రభుత్వం ఏర్పాటయిన తర్వాత త్రాగునీటి సమస్యను ఎదుర్కోవడానికి పలు ముందస్తు చర్యలు చేపట్టింది. ఈ ఏడాది ఫిబ్రవరిలోనే, వేసవి తీవ్రతను పసిగట్టి ప్రత్యేక అభివృద్ధి నిధి నుండి, గ్రామ పంచాయితీ నిధి నుండి మరియు 15వ ఆర్థిక సంఘం కేటాయింపుల నుండి తగినంత మొత్తాన్ని సమీకరించి త్రాగు నీటి ఎద్దడిని సమర్థవంతంగా పరిష్కరించగలిగాం. కర్ణాటక రాష్ట్రాన్ని సంప్రదించి నారాయణపూర్ డ్యాం నుండి రెండు టిఎంసిల నీటిని రాబట్టుకోగలిగాం. కొత్త బోర్లును, హ్యాండ్ పంపులను సమకూర్చి ములుగు, భద్రాద్రి జిల్లాలలోని 35 గుత్తికోయ నివాసాలకు త్రాగునీటిని సరఫరా చేసి చిరకాలంగా పెండింగ్‌లో ఉన్న సమస్యను పరిష్కరించాం. నీటి వసతులకు సంబంధించిన వివిధ నిర్మాణాల నిర్వహణ మరియు మరమ్మత్తులను గ్రామ పంచాయితీల పరిధిలోనికి తీసుకురావాలని నిర్ణయించాం.

63. భవిష్యత్తులో అన్ని గ్రామాల ప్రజలకు నల్లాల ద్వారా రక్షిత మంచినీటి సదుపాయం కల్పించడం, గ్రామ స్థాయిలో అన్ని ఇళ్లకు, పాఠశాలలకు, అంగన్ వాడీ కేంద్రాలకు, ఇతర ప్రభుత్వ కేంద్రాలకు త్రాగునీటిని అందించడం మా ప్రభుత్వ లక్ష్యం.

ఇందిరా మహిళా శక్తి పథకం:

64. "మహిళలు సాధించిన ప్రగతే, ఆ సమాజ ప్రగతికి కొలమానంగా నేను భావిస్తాను" (I measure the progress of the community by the degree of progress which women have achieved - Dr.B.R. Ambedkar) తెలంగాణా ప్రభుత్వం 63 లక్షల మహిళలను విజయవంతమైన వ్యాపార, పారిశ్రామిక వేత్తలుగా తీర్చిదిద్దే ధ్యేయంతో "ఇందిరా మహిళా శక్తి" పథకానికి రూపకల్పన చేసింది. స్త్రీ నిధి ఏర్పాటు, బ్యాంకులతో అనుసంధానం అనే మార్గాల ద్వారా లక్ష కోట్ల రూపాయల ఆర్థిక సహాయాన్ని అందించి ఈ లక్ష్యం సాధిస్తాం.

65. ఈ పథకం ద్వారా మహిళలకు ఆసక్తి ఉన్న రంగాల్లో వృత్తి నైపుణ్య శిక్షణ ఇప్పించడంతో పాటు బ్రాండింగ్, మార్కెటింగ్‌లలో మెలకువలు పెంపొందించే విధంగా సౌకర్యాలు కల్పిస్తాం. మహిళా ఔత్సాహిక పారిశ్రామిక వేత్తల కోసం ఉమ్మడి ప్రాసెసింగ్ కేంద్రాలతో పాటు, ప్రతి శాసనసభ నియోజకవర్గానికి ఒక ప్రత్యేక చిన్నతరహా పారిశ్రామిక పార్కును ఏర్పాటు చేస్తాం. ఈ పథకం ద్వారా ప్రభుత్వం ఏటా 5,000 గ్రామీణ సంఘాలకు (VOs)/ప్రాంతీయ స్థాయి సమాఖ్యలకు లబ్ధి చేకూరే విధంగా కార్యాచరణ చేపట్టి, రాబోయే 5 సంవత్సరాలల్లో 25,000 సంస్థలకు విస్తరింపచేయడానికి కృషి చేస్తాం.

66. దీనితో పాటు ఇందిరా మహిళా శక్తి పథకంలో భాగంగా, రుణబీమా పథకాన్ని ఈ సంవత్సరం మార్చి నెలలో ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టింది. ఈ పథకం క్రింద సభ్యురాలు మరణించినపుడు ఆమె పేరున ఉన్న రుణాన్ని గరిష్టంగా రెండు లక్షల రూపాయల వరకు మాఫీ చేయడం జరుగుతుంది. దీనిని అమలు పరచడానికి 50.41 కోట్ల రూపాయల నిధులు కేటాయించాం.

స్వయం సహాయక సంఘాలు:

67. ఒకప్పుడు దేశంలో అగ్రగామిగా నిలచిన మన మహిళా స్వయం సహాయక సంఘాలు కొన్నేళ్లుగా గత ప్రభుత్వ అలసత్వంతో, నిధుల లేమితో కుంటుపడ్డాయి. పేద, మధ్యతరగతి మహిళాభ్యున్నతికి ఆర్థిక స్వాలంబనకు సహాయ సంఘాలు ఎంతో ఉతమిస్తాయి. వీటి పునరుద్ధరణకు ప్రతి సంవత్సరానికి కనీసం 20 వేల కోట్లకు తగ్గకుండా, వచ్చే ఐదు సంవత్సరాలలో లక్ష కోట్ల రూపాయల వడ్డీలేని రుణాలు అందించాలని మ ప్రభుత్వం సంకల్పించింది. ఈ నిధులు మైక్రో, స్మాల్ ఇండస్ట్రియల్ పార్కుల ఏర్పాటుకు సహాయపడి మహిళలు పారిశ్రామికవేత్తల స్థాయికి ఎదిగేందుకు అవకాశం కల్పిస్తాయి.

ఇందిరా జీవిత బీమా పథకం:

68. ఈ పథకం ద్వారా స్వయం సహాయక సంఘాల్లోని దాదాపు 63.86 లక్షల మంది మహిళా సభ్యులకు జీవిత బీమా సౌకర్యం కల్పిస్తున్నాము. స్వయం సహాయక సంఘాల్లోని సభ్యులెవరైనా ప్రమాదవశాత్తు మరణిస్తే వారికి 10 లక్షల జీవిత బీమా చేయడం జరిగింది.

69. స్కూల్ యూనిఫాంలను కుట్టే పనిని స్వయం సహాయక బృందాల మహిళా సభ్యులకు అప్పజెప్పాలని పాఠశాల విద్యా శాఖను, సంక్షేమ శాఖను, జిల్లా కలెక్టర్లను ఆదేశిస్తూ ప్రభుత్వం ఈ ఏడాది మార్చి నెలలో ఉత్తర్వులు జారీ చేసింది. మహిళా శక్తి ప్రారంభోత్సవ కార్యక్రమంలో రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి వర్యులకు అందిన అభ్యర్థనల మేరకు స్కూల్ యూనిఫాంల కుట్టు చార్జీలను జతకు 50 రూపాయల నుండి 75 రూపాయలకు పెంచడం కూడా జరిగింది. దీనివల్ల, 29,680 మహిళా సభ్యులకు సుమారు 50 కోట్లు రూపాయల లబ్ది చేకూరుతుందని అంచనా.

70. స్వయం సహాయక బృందాలలోని మహిళా సభ్యులు తయారు చేసే ఉత్పత్తుల విక్రయానికి గాను మాదాపూర్‌లోని శిల్పారామం వద్ద డ్వాక్రా మహిళా బజార్‌ను ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించాం. దీని ఏర్పాటుకు గ్రామీణ పేదరిక నిర్మూలన సంస్థ (SERP) కు 3.20 ఎకరాల భూమిలో గల 106 దుకాణాలతో కూడిన నైట్ బజారు కాంప్లెక్స్‌ను అప్పగించాం.

71. మహిళలు ఆర్థిక స్వాలంబన సాధించినప్పుడే వారు నిజమైన సమానతను సాధిస్తారు. పైన పేర్కొన్న పథకాలన్నీ కూడా ఈ దిశగా మహిళలను బలోపేతం చేసేవే. సంక్షిప్తంగా చెప్పాలంటే మా ప్రభుత్వం కోటి మంది మహిళలను కోటీశ్వరులను చేసేందుకు కంకణం కట్టుకుంది.

పంచాయతీరాజ్ మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి శాఖకు ఈ బడ్జెట్‌లో 29.816 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

హైదరాబాద్ నగరాభివృద్ధి:

72. దేశంలోని ప్రధాన నగరాలలో ఒకటైన హైదరాబాద్ అన్ని రంగాలలో శరవేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న చారిత్రాత్మక నగరం. ఇప్పటికే ఈ నగరం ఒక ఐకాన్‌గా పేరు గడించింది. ఈ నగరాభివృద్ధికి విశేషంగా కృషిచేసిన గత కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాల సేవలను మనము మర్చిపోలేము. ఇంతటి ఘన చరిత్ర కలిగిన నగరం యొక్క పారిశుధ్య, మురుగు నీటి, తాగునీటి వ్యవస్థలు గత పదేళ్ళుగా అత్యంత నిర్లక్ష్యానికి గురైయ్యాయి. మితిమీరిన కాలుష్యంతో మూసీ, హుస్సేన్‌సాగర్‌లు విషతుల్యం అయ్యాయి. మురికి నీటి కాలువల నిర్వహణ లోపంతో, ఆక్రమణలతో చినుకు పడితే నగరం జలమయమై ప్రజాజీవనం అస్తవ్యస్తం అయ్యే పరిస్థితి దాపురించింది. దూరదృష్టి లేని ప్రణాళికలు, ఇబ్బడిముబ్బడి అక్రమ నిర్మాణాలపై దృష్టిసారించకపోవడంతో నగరాభివృద్ధి కుంటుపడింది. కేవలం కొన్ని ఫ్లై ఓవర్లు నిర్మించి దానినే అభివృద్ధిగా భ్రమింప చేశారు. హైదరాబాద్‌లో భూముల వేలం ద్వారా వేల కోట్లు సమకూరినా, వాటి వినియోగం మాత్రం నగరాభివృద్ధి కొరకు జరుగలేదు.

73. హైదరాబాద్ చుట్టు ప్రక్కల ఉన్న పెద్ద పరిశ్రమలు మరియు ఐటి సంస్థలు లక్షల మందికి ఉపాధి కల్పిస్తున్నాయి. వీటిలో పని చేసే వారు హైదరాబాద్ నగరం మరియు శివారు ప్రాంతాలలో నివసిస్తూ వారు పనిచేసే ప్రాంతానికి రోజు దూర ప్రయాణం చేస్తూ ఉంటారు. పనిచేసే ప్రాంతానికి దగ్గరగా నివాసాలు ఉంటే ఎన్నో ప్రయోజనాలు ఉంటాయి. ట్రాఫిక్ రద్దీ తగ్గడం, సమయం ఆదా అవడమే కాకుండా, ఆర్థికంగా

కూడా ఆదా అవుతుంది. అంతే కాకుండా, హైదరాబాద్ చుట్టు ప్రక్కల ప్రాంతాలన్ని కూడా సెల్ఫ్ సస్టేనింగ్ (Self Sustaining) ప్రాంతాలుగా అభివృద్ధి చెందుతాయి. హైదరాబాద్ ప్రధాన నగరంపై వనరులు, సేవలు, సదుపాయాల కోసం ఒత్తిడి తగ్గుతుంది. శాటిలైట్ టౌన్ షిప్‌ల నిర్మాణం హైదరాబాద్ చుట్టు ప్రక్కల ప్రోత్సహించాలనేది మా ప్రయత్నం. ఈ టౌన్ షిప్‌లలో సరసమైన ధరలో పేద మరియు మధ్యతరగతి వారికి అనుకూలమైన నివాస గృహాల నిర్మాణాలను ప్రోత్సహిస్తాము. టౌన్ షిప్‌లలో అన్ని రకాల సదుపాయాలు అనగా పార్కులు, కమ్యూనిటీ హాలులు, వాణిజ్య ప్రాంతాలు, పాఠశాలలు మొదలైనవి ఉండేటట్టు ప్రణాళిక రూపొందిస్తున్నాము.

74. హైదరాబాద్ నగరం ఎదుర్కొంటున్న తీవ్ర సమస్య ట్రాఫిక్ స్థంభన. ప్రైవేటు వాహనాల వినియోగం తగ్గించి, పబ్లిక్ ట్రాన్స్ పోర్ట్ వ్యవస్థని పటిష్టపరచడం ద్వారా ఈ సమస్యను అధిగమించడానికి అవకాశం ఉంది. దానిలో మెట్రో రైలు వ్యవస్థ అతి ముఖ్యమైనది. ప్రస్తుతం మూడు ట్రాఫిక్ కారిడార్లలో మెట్రో సౌకర్యం ఉంది.

75. మెట్రో మొదటి దశలో కలిగిన అనుభవాల దృష్ట్యా ప్రభుత్వం రెండో దశ ప్రతిపాదనలను సమీక్షించి, వాటిని సవరించి, క్రొత్త ప్రతిపాదనలను రూపొందించింది. వివిధ వర్గాల అవసరాలను తీర్చడంతో పాటు నగరంలోని అన్ని ప్రాంతాలు సమానంగా అభివృద్ధి చెందాలన్న లక్ష్యంతో, ప్రభుత్వం 78.4 కి.మీ. పొడవు వున్న ఐదు ఎక్స్టెండెడ్ (extended) కారిడార్లను 24,042 కోట్ల రూపాయలతో అభివృద్ధి పరుస్తుంది. ఇందులో భాగంగా మెట్రో రైలును పాత నగరానికి పొడిగించి దానిని శంషాబాద్ విమానాశ్రయానికి అనుసంధానం చేస్తాము. అలాగే, ప్రస్తుతమున్న కారిడార్లను నాగోలు నుండి ఎల్.బి. నగర్ వరకు విస్తరిస్తాము. నాగోలు, ఎల్.బి. నగర్ మరియు చంద్రాయణగుట్ట స్టేషన్లను ఇంటర్ చేంజ్ స్టేషన్లుగా అభివృద్ధి చేస్తాం. మియాపూర్ నుండి పటాన్ చెరువుకు, ఎల్.బి. నగర్ నుండి హయత్‌నగర్ వరకు మెట్రో రైలు సౌకర్యాన్ని పొడిగించాలని కూడా ప్రణాళిక సిద్ధం చేశాం.

హైదరాబాద్ విపత్తు నివారణ మరియు ఆస్తుల పరిరక్షణ సంస్థ: (HYDRAA):

76. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నగరాభివృద్ధిపై ప్రత్యేక దృష్టి పెట్టింది. హైదరాబాద్ మరియు ఔటర్ రింగ్ రోడ్డు వరకు గల ప్రాంతాలను కోర్ అర్బన్ రీజియన్‌గా గుర్తించి వాటి అభివృద్ధికి ప్రత్యేకంగా ప్రణాళికలు తయారుచేస్తున్నాం. ఈ ప్రాంత జనాభా రాష్ట్ర జనాభాలో 48.6 శాతంగా ఉంది. రాష్ట్ర ఆర్థిక మరియు జి.ఎస్.డి.పి పురోగతిలో ఈ ప్రాంతం అత్యంత కీలకం. తెలంగాణ రాష్ట్రంలో పట్టణ జనాభా వృద్ధిరేటు సాలీనా 3.2 శాతంగా ఉంది. ఇది జాతీయ సగటు కంటే ఎక్కువ ఐ.టి. ఫార్మా, డిఫెన్స్, ఏరోస్పేస్‌లకు సంబంధించిన పరిశ్రమలు బాగా అభివృద్ధి చెందడం వల్ల హైదరాబాదు నగర శివారులలో పట్టణీకరణ వృద్ధిరేటు అత్యధికంగా కనిపిస్తుంది. ఇది గత కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలు హైదరాబాద్ నగరాభివృద్ధికి చేసిన కృషికి ఫలితం.

77. ఒక రకంగా ఔటర్ రింగు రోడ్డును నగర సరిహద్దుగా పరిగణించవచ్చు. ఔటర్ రింగు రోడ్డు పరిధిలో హైదరాబాద్ నగరంతో పాటు, ఇతర పట్టణ, గ్రామీణ స్థానిక సంస్థలు అనేకం ఉన్నాయి. ఆయా ప్రాంతాల మధ్య పౌర సేవలలో సామ్యత లేదు. జి.హెచ్.ఎం.సిలో ఒక విపత్తు నిర్వహణ వ్యవస్థ ఉన్నప్పటికీ, ఓ.ఆర్.ఆర్ పరిధిలో ఉన్న ఇతర పట్టణ ప్రాంతాలలో ఇలాంటి వ్యవస్థలేదు. ఈ సమస్యను ఎదుర్కోవడానికి, తెలంగాణ ప్రధాన పట్టణ ప్రాంతంలో (Telangana Core Urban Region) విపత్తుల నిర్వహణ కోసం ఒక ఏకీకృత సంస్థను ఏర్పాటు చేయాలని ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. జి.హెచ్.ఎం.సితో పాటు హైదరాబాద్, రంగారెడ్డి, మేడ్చల్-మల్కాజిగిరి, సంగారెడ్డి జిల్లాలు ఈ TCUR పరిధిలోకి వస్తాయి.

78. పట్టణ విపత్తులను నివారించడానికి, వాటిని ఎదుర్కొనడానికి తీసుకోవల్సిన చర్యలను చేపట్టడంతో

పాటు, ఎటువంటి విపత్కర పరిస్థితినైనా ఎదుర్కొని తక్షణ రక్షణ చర్యలు తీసుకొనే విషయంలో జాతీయ, రాష్ట్రేతర సంస్థలతో సమన్వయం సాధించడం హైదరాబాద్ విపత్తు నివారణ మరియు ఆస్తుల పరిరక్షణ సంస్థ (HYDRAA) చేస్తుంది. ఈ సంస్థలో ఆస్తుల పరిరక్షణకు, విపత్తుల నిర్వహణకు ప్రత్యేక విభాగాలు ఉంటాయి. ఈ సంస్థ పాలక మండలికి (Governing Authority) రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి అధ్యక్షులుగా ఉంటారు. ఈ సంస్థ నిర్వహణకు కావలసిన నిధులను ప్రభుత్వ కేటాయింపు ద్వారాను, లబ్ధిదారులైన స్థానిక సంస్థల వాటాల ద్వారాను సమకూర్చుకోవడం జరుగుతుంది. ఈ సంస్థ వల్ల విపత్తు నివారణ, నిర్వహణ సమర్థవంతంగా నిర్వహించడం సాధ్యమవుతుంది.

మూసీనది ప్రక్షాళన:

79. మూసీ రివర్ ఫ్రంట్ డెవలప్మెంట్ ప్రాజెక్టు మా ప్రభుత్వానికి అత్యంత ప్రాధాన్యం. ఈ ప్రాజెక్టులో భాగంగా, మూసీనదీతీర ప్రాంతపర్యావరణ వ్యవస్థను పునరుద్ధరించాలని భావిస్తున్నాము. ఈ ప్రాజెక్టు వల్ల సుమారు 110 చదరపు కి.మీ. పట్టణ ప్రాంతం పునరుజ్జీవనం చెందుతుంది. అలాగే, నదీ తీర ప్రాంతంలో కొత్త వాణిజ్య, నివాస కేంద్రాలు వెలిసి, పాత హెరిటేజ్ ప్రాంతాలు క్రొత్తదనాన్ని సంతరించుకుంటాయి.

80. మూసీ నదీ పరివాహక ప్రాంత అభివృద్ధి ప్రాజెక్టు వల్ల జల నిర్వహణలో ఎదురయ్యే సంక్లిష్ట సమస్యలను పరిష్కరించుకోవచ్చు. పర్యావరణానికి నష్టం కలగని విధంగా మౌలిక సదుపాయాలను కల్పించుకోవచ్చు. ఈ ప్రాజెక్టులో రిక్రియేషన్ జోన్‌లు, పాదచారుల జోనులు, పీపుల్స్ ప్లాజాలు, చిల్డ్రన్స్ థీమ్ పార్కులు, ఎంటర్ టైన్ మెంట్ జోనులు అభివృద్ధి చేస్తాం. ఈ ప్రాజెక్టు యొక్క ముఖ్య లక్ష్యాలు - ఆర్థిక కూడలి ఏర్పాటు, జీవన ప్రమాణాల పెరుగుదల, వారసత్వ - సాంస్కృతిక సంపదను పరిరక్షించడం, నగర ప్రతిష్టను ఇనుమడింపజేయడం, పర్యాటక కేంద్రంగా తీర్చిదిద్దడం, పర్యావరణాన్ని మెరుగుపరచడం, మౌలిక సదుపాయాలను అభివృద్ధి పరచడం.

81. ఈ లక్ష్యాలను సాధించే దిశగా ఇప్పటికే, సామాజిక ఆర్థిక/అనుభవ సర్వే (socio economic/enjoyment survey)ను చేపట్టడానికి, రెవెన్యూ శాఖలో 33 బృందాలను ఏర్పాటు చేశాం.మూసీ అభివృద్ధి లండన్ నగరంలో ఉన్న థేమ్స్ నదీ పరివాహక అభివృద్ధి తరహాలో జరుగుతుంది. ఈ మూసీ నది అభివృద్ధి అత్యంత ప్రతిష్టాత్మకంగా భవిష్యత్తులో దేశంలో అనుసరించదగిన అత్యుత్తమ మోడల్‌గా జరగాలనేది మా ప్రయత్నం, జరుగుతుందనేది మా ప్రగాఢ విశ్వాసం.

హైదరాబాద్ నగర పాలక సంస్థ మరియు మెట్రో పాలిటన్ అభివృద్ధి సంస్థ:

82. హైదరాబాద్ నగర ప్రాధాన్యత దృష్ట్యా నగరాభివృద్ధికి మరింత పెద్ద పీట వేయాలని ప్రభుత్వ ఉద్దేశం. కోటికి పైగా జనాభా గల నగరానికి పౌర సేవలను మరింత సమర్థవంతంగా అందించడంలో GHMC, HMDA, మెట్రోవాటర్ వర్క్స్ ప్రధాన పాత్ర నిర్వహిస్తాయి. వాటి సేవలను ప్రజలకు మరింత మెరుగ్గా అందించేందుకు GHMC, పరిధిలో మౌలిక వసతుల కల్పనకు 3,065 కోట్ల రుపాయలు, HMDA, పరిధిలో మౌలిక వసతుల కల్పనకు 500 కోట్ల రూపాయలు, నగరానికి మంచినీటి మరియు డ్రైనేజీ వ్యవస్థ మెరుగుపరచడానికి మెట్రో వాటర్ వర్క్స్‌కి 3,385 కోట్ల రూపాయలు ఈ బడ్జెట్‌లో ప్రతిపాదించాం. ఇవి కాకుండా హైడ్రాకి 200 కోట్లు, ఎయిర్ పోర్టు వరకు మెట్రో విస్తరణకు100 కోట్లు, ఔటర్ రింగ్ రోడ్డు కొరకు 200 కోట్లు, హైదరాబాద్ మెట్రో రైలు ప్రాజెక్టుకి 500 కోట్లు, పాత నగరానికి మెట్రో విస్తరణకి 500 కోట్లు, మల్టి మోడల్ సబర్బన్ రైలు ట్రాన్స్ పోర్టు సిస్టమ్ కొరకు 50 కోట్లు, మూసీ రివర్ ఫ్రంట్ ప్రాజెక్టు కొరకు 1,500 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదించాం.

83. తెలంగాణకి ఆర్థికంగా ఆయువు పట్టు అయిన హైదరాబాద్ సమగ్రాభివృద్ధి సాధించినపుడే పలు రంగాలకు అవసరమైన వనరులు సమకూడి రాష్ట్రాభివృద్ధికి

దోహదపడుతుంది. ఇది దృష్టిలో పెట్టుకుని హైదరాబాద్ నగరాభివృద్ధికి ఎన్నడు లేని విధంగా భారీ ఎత్తున 10 వేల కోట్ల రూపాయలు ఈ బడ్జెట్‌లో ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

రీజనల్ రింగు రోడ్డు:

84. ఔటర్ రింగ్ రోడ్డు నిర్మాణం హైదరాబాద్ నగరానికి మణిహారం. ఔటర రింగ్ రోడ్డు నగరం చుట్టూ ఉన్న పలు ప్రాంతాలను అనుసంధానం చేయటంతో హైదరాబాద్ నగరాభివృద్ధి మరింత వేగవంతమయ్యింది. ఇలాంటి ఫలితాలను రాష్ట్రంలో మరిన్ని ప్రాంతాలకు విస్తరించేందుకు ప్రస్తుతం చేపడుతున్న రీజనల్ రింగ్ రోడ్ (RRR) దోహదపడుతుంది.

85. ఉత్తర ప్రాంతంలోని 158.6 కి.మీ. పొడవున్న సంగారెడ్డి – తూప్రాన్ – గజ్వేల్ – చౌటుప్పల్ రోడ్డును, దక్షిణ ప్రాంతంలోని 189 కి.మీ.ల పొడవున్న చౌటుప్పల్ – షాద్‌నగర్ – సంగారెడ్డి రోడ్డును, జాతీయ రహదారులుగా ప్రకటించడానికి వీలుగా అప్ గ్రేడ్ చేయాలని మా ప్రభుత్వం ప్రతిపాదిస్తున్నది. రీజినల్ రింగు రోడ్డు హైదరాబాద్ నగర ఉత్తర దక్షిణ ప్రాంతాలనూ, తూర్పు పశ్చిమ ప్రాంతాలనూ కలుపుతూ జాతీయ రహదారి నెట్ వర్కుతో అనుసంధానం చేయబడుతుంది. ఎక్స్‌ప్రెస్ వే ప్రమాణాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని దీని నిర్మాణానికి తగినంత భూమిని సేకరించే ప్రయత్నం జరుగుతూ ఉంది. పెరుగుతున్న ట్రాఫిక్ రద్దీకి అనుగుణంగా తొలుత నాలుగు లేన్లతో నిర్మించి దానిని ఎనిమిది లేన్ల సామర్థ్యానికి విస్తరింపజేస్తాం. ఈ ప్రాజెక్టు వల్ల ఓ.ఆర్.ఆర్ (ORR)కు ఆర్. ఆర్.ఆర్ (RRR)కు మధ్య పలు పరిశ్రమలు, వాణిజ్య సేవలు, రవాణా పార్కులు మొదలైనవి అభివృద్ధి చెందుతాయి. ప్రాథమిక అంచనాల ప్రకారం ఆర్.ఆర్.ఆర్ ఉత్తర ప్రాంతం అభివృద్ధికి 13,522 కోట్ల రూపాయలు, దక్షిణ ప్రాంతాభివృద్ధికి 12,980 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు అవుతుంది.

దీని కోసం ఈ బడ్జెట్‌లో 1,525 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాం.

స్త్రీ, శిశు సంక్షేమం:

86. బాలబాలికలకు పౌష్టికాహారాన్ని అందించటంతో పాటు, విద్యను కూడా అందించాలనే సంకల్పంతో, అంగన్ వాడీ కేంద్రాలను ప్రీ స్కూల్స్‌గా మార్చాలని నిర్ణయించాం. అలాగే అమ్మ ఆదర్శ పాఠశాల కమిటీలను ఏర్పాటు చేసి, పాఠశాలల నిర్వహణను అప్పగిస్తాం. రాష్ట్రంలోని అన్ని ప్రభుత్వ పాఠశాలలలో పారిశుధ్యం, మరమ్మత్తులు, నిర్వహణ మహిళా సంఘాల ద్వారా చేపట్టాలని అనుకుంటున్నాం. దీని ద్వారా ప్రభుత్వ పాఠశాలలలో విద్యా ప్రమాణాలను పెంచి నాణ్యమైన విద్యను అందించాలని మా లక్ష్యం.

స్త్రీ, శిశు సంక్షేమానికి ఈ బడ్జెట్‌లో 2,736 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

షెడ్యూల్డ్ కులాల మరియు షెడ్యూల్డ్ తెగల సంక్షేమం:

87. **"ప్రజాస్వామ్యం అనేది బలవంతులకి మరియు బలహీనులకి సమాన అవకాశాలు కల్పించేది" – మహాత్మగాంధీ** (I understand democracy as something that gives the weak the same chance as the strong - Mahatma Gandhi).

88. మహాత్మగాంధీ నమ్మిన పై సిద్ధాంతాన్ని అనుసరిస్తూ, షెడ్యూల్డ్ కులాలు మరియు షెడ్యూల్డ్ తెగల వారికి సమాన అవకాశాలు కల్పించే దిశగా మా ప్రయత్నాలు ఉంటాయి. ఇప్పటికే, మా ప్రభుత్వము ఆదివాసీల కొరకు కొమరం భీం కార్పోరేషన్, లంబాడాల కొరకు సంత్ సేవాలాల్ కార్పోరేషన్, ఎరుకుల కొరకు ఎరుకుల కార్పోరేషన్ ఏర్పాటు చేసింది. అదే విధంగా షెడ్యూల్డ్ కులాలైనా మాల, మాదిగలకు రెండు ప్రత్యేక కార్పోరేషన్లు ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది. పై కార్పోరేషన్ల ద్వారా ఈ వర్గాల అభివృద్ధి మరియు సంక్షేమ కార్యక్రమాలు చేపడుతాం.

89. ప్రతి సంవత్సరం వర్షాకాలంలో వాగులు, వంకలు ఉప్పొంగి మారుమూల గ్రామాలకు, తాండాలకు

ప్రపంచంతో సంబంధం తెగిపోతుంది. ఆ సమయంలో అత్యవసర వైద్య సహాయం రోగులకు, గర్భిణీ స్త్రీలకు అందించడం ఒక సాహస కార్యం కన్నా తక్కువేమికాదు. మామూలు సందర్భాలలో కూడా ఈ ప్రాంతాలకు నివసించే ప్రజలు చిన్న చిన్న పనులకు కూడా పక్క ప్రాంతాలకు వెళ్లడానికి ఎంతో వ్యయ ప్రయాసలకు ఓర్చి ప్రయాణం చేయవలసి వస్తుంది. అందుకే, అలాంటి మారుమూల ప్రాంతాలన్నింటికి సరియైన రోడ్డు సౌకర్యం కల్పించగలిగితే వారికి ఎంతో సౌలభ్యంగా ఉంటుంది. ఇందుకోసం రాష్ట్రంలోని అన్ని మూలల్లో రోడ్డు సౌకర్యంలేని షెడ్యూల్డ్ తెగల తాండాలు, గూడాలు మరియు చెంచు పెంటలకు బీటి రోడ్డు నిర్మాణం చేపట్టబోతున్నాం. దీనివల్ల, వారి దైనందిన జీవితం సులభతరం అవుతుంది.

90. గత ప్రభుత్వం 500 పైన జనాభా కల్గిన షెడ్యూల్డ్ తెగల నివాస ప్రాంతాలను గ్రామ పంచాయతీలుగా మార్చింది అక్కడితో వాటిని మర్చిపోయింది. వారికి అవసరమైన కనీస సదుపాయాలు ఇప్పటికీ లేవు. వాటిని అభివృద్ధి పరిచే దిశగా మా ప్రభుత్వం ఈ క్రొత్త పంచాయతీలన్నింటికి గ్రామ పంచాయతీ కార్యాలయాలు కట్టించాలని సంకల్పించాం.

91. గిరిజనుల సంస్కృతి, ఆచారాలు, పండగలు అత్యంత వైవిధ్యభరితంగా ఉంటాయి. వాటిని పాటిస్తూ, కాపాడుకోవడానికి వారు ప్రాధాన్యం ఇస్తారు. అది పరిరక్షించడం మన బాధ్యత కూడా. అందుకే, ఆసియాలోనే అతి పెద్దదైన సమక్క సారాలమ్మ మేడారం జాతరని అత్యంత వైభవంగా ఫిబ్రవరి, 2024 లో 100 కోట్లతో నిర్వహించాము. అంతే కాకుండా సంత్ సేవాలాల్ జయంతి కూడా రెండు కోట్లు, నాగోబా జాతర నిర్వహణకి కోటి రూపాయలు మంజూరు చేశాం.

92. రాష్ట్రంలో ఉన్న అన్ని రకాలైన గురుకుల పాఠశాలల విద్యార్థులకు అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలతో కూడిన విద్య, వసతి అందించేందుకు ప్రభుత్వం ఇంటిగ్రేటెడ్ రెసిడెన్షియల్ పాఠశాలలు నెలకొల్పడానికి నిర్ణయించింది. ఒకే ప్రాంతంలో వేరు వేరుగా ఉన్న ఎస్సీ. ఎస్టీ, బి.సి, మైనార్టీ మరియు జనరల్ గురుకుల పాఠశాలలను, 20 ఎకరాల స్థలంలో ఒకే చోట నిర్మిస్తాం. ఆ పాఠశాలలకి అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలతో కూడిన అన్ని రకాల సౌకర్యాలు ఏర్పాటు చేస్తాం. దీనితో వివిధ వర్గాల విద్యార్థుల మధ్య సంఘీభావం మరియు స్నేహభావం పెరిగి అంతరాలు తొలగిపోయేందుకు ఆస్కారం ఏర్పడి అందరికి అత్యున్నత ప్రామాణిక విద్య అందుతుంది.

93. షెడ్యూల్డ్ కులాల, తెగల అభివృద్ధికి చట్టపరంగా కేటాయించాల్సిన నిధులు ఖచ్చితంగా అందిస్తాం. ఆ నిధులు వేరే ఎటువంటి పథకాలకు మళ్లించకుండా వంద శాతం షెడ్యూల్డ్ కులాల, తెగల కోసమే ఉపయోగిస్తాం.

ఎస్సీ సంక్షేమం (SCSDF) కొరకు ఈ బడ్జెట్‌లో 33,124 కోట్ల రూపాయలు మరియు ఎస్టీ సంక్షేమం (STSDF) కొరకు ఈ బడ్జెట్‌లో 17,056 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

మైనార్టీ సంక్షేమం:

94. మైనార్టీ వర్గాల హక్కుల పరిరక్షణ, అభివృద్ధితోనే రాష్ట్ర సమగ్రాభివృద్ధి సాధ్యం. దానిని గుర్తించిన మా ప్రభుత్వం మైనార్టీల సంక్షేమం కొరకు పలు చర్యలు చేపట్టింది. బీసీ, ఎస్సీ, ఎస్టీ విద్యార్థులతో పాటు మైనార్టీ విద్యార్థులకు 2024-25లో యూపీఎస్సీ సివిల్ సర్వీస్ పరీక్షలకు ఉచిత శిక్షణ ప్రభుత్వమే చేపట్టింది. దీనికోసం అనుభవజ్ఞులైన ఆచార్యుల సేవలను వినియోగిస్తున్నాం. శిక్షణ అత్యంత ఆధునిక విధానంలో ఇవ్వడంతో పాటు లోకల్ అభ్యర్థులకు నెలకు 2,500 రూపాయలు నాన్ లోకల్ అభ్యర్థులకు, 5,000 రూపాయల స్టైఫండ్ కూడా ఇస్తున్నాము.

95. ఈ సంవత్సరం రంజాన్ వేడుకలకు 33 కోట్ల రూపాయలు మరియు అషూర్ ఖానాల పునరుద్ధరణకు, నిర్వహణకు 50 లక్షల రూపాయలు మంజూరు చేశాం. జనవరి, 2024లో జరిగిన తబ్లీగీ జమాత్ ఇస్లామిక్ సమావేశానికి 2.40 కోట్ల రూపాయలు విడుదల చేశాం. ముస్లిం సోదర, సోదరీమణుల హజ్ యాత్రకు 4.43 కోట్ల రూపాయలు ఈ నెలలోనే మంజూరు చేశాం.

మైనార్టీ సంక్షేమ శాఖకు ఈ బడ్జెట్‌లో 3003 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

బి.సి. సంక్షేమం:

96. మన రాష్ట్ర జనాభాలో అత్యధిక శాతం ఉన్న వెనుకబడిన తరగతుల అభ్యున్నతికి మా ప్రభుత్వం కట్టుబడి ఉంది. వారి వికాసానికి పలు పథకాలను ప్రవేశపెడుతున్నాం.

97. కల్లుగీత కార్మికులు తరతరాలుగా తమ వృత్తిని నమ్ముకుని జీవిస్తున్నారు. కల్లు గీసే క్రమంలో వారు తరుచుగా ప్రమాదాలకు గురై ప్రాణాలు పోగొట్టుకుంటున్నారు. లేదా శాశ్వతంగా వికలాంగులు అవుతున్నారు. అటువంటి పరిస్థితులలో వారి కుటుంబం మొత్తం ఆర్థిక ఇబ్బందులలోకి నెట్టబడుతున్నారు. అయితే ఈ మధ్య కొత్త సాంకేతికతో గీత కార్మికుల ప్రాణాలు కాపాడే ఒక పరికరం ఐఐటి, హైదరాబాద్ వారు తయారు చేసారు. ప్రభుత్వం ఈ పరికరాన్ని పరిశీలించి రాష్ట్రవ్యాప్తంగా ఉన్న కల్లు గీత కార్మికులకు అందచేయాలని నిర్ణయించాం. ఈ కిట్ యొక్క డెమో (Demo) ఈ మధ్యనే అధికారులు కల్లు గీత కార్మికుల సమక్షంలో పరిశీలించారు.

98. ప్రభుత్వం క్రొత్తగా ముదిరాజ్, యాదవ కుర్మ, మున్నూరు కాపు, పద్మశాలి, పెరిక, లింగయత్, మేరా, గంగపుత్ర కులాలకు 8 కార్పోరేషన్లను ఏర్పాటు చేసింది. ఆర్థికంగా వెనుకబడిన కులాల (EBC) సంక్షేమం కోసం ఒక వెల్ఫేర్ బోర్డును ఏర్పాటు చేసింది. ఈ కార్పోరేషన్లు మరియు వెల్ఫేర్ బోర్డు వెనుకబడిన తరగతుల అభ్యున్నతికి తోడ్పడుతాయి.

99. సమాజంలో అందరు అభివృద్ధి చెందాలి మరియు సమాన అవకాశాలు పొందాలి అంటే ప్రస్తుత సమాజంలో ఉన్న అసమానతలను అర్థం చేసుకోవడం చాలా ముఖ్యం. అంతే కాకుండా, కుల గణన ద్వారా ఒక మంచి మార్పు సమానత్వం వైపు తీసుకుని రావచ్చని మా పార్టీ నాయకులు శ్రీ రాహుల్ గాంధీగారు తెలంగాణలో ప్రచారం చేస్తున్నప్పుడు అన్నారు. ఇటువంటి మార్పు తెలంగాణ నుంచి మొదలు కావాలని వారు ఆశించారు. దానికనుగుణంగా కాంగ్రెస్ పార్టీ ఎలక్షన్ మానిఫెస్టోలో వెనుకబడిన తరగతుల కుల గణన చేపడతామని ప్రకటించింది. వెనుకబడిన తరగతులు, షెడ్యూల్డ్ కులాలు మరియు షెడ్యూల్డ్ తెగల జీవన ప్రమాణాన్ని సామాజిక, ఆర్థిక, విద్య మరియు రాజకీయ రంగాలలో మెరుగుపరచడానికి అనుగుణంగా అనువైన పథకాలు రూపకల్పనకు, నిధులు కేటాయింపులకు ఈ కులగణన ప్రామాణికం అవుతుంది. మహాత్మాగాంధీ మరియు డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ కలలు కన్న సామాజిక న్యాయం మరియు సమ్మిళిత వృద్ధి (inclusive growth) సాధించేందుకు ఈ కుల గణన దోహదం చేస్తుందని మా నమ్మిక.

వెనుకబడిన తరగతుల సంక్షేమ శాఖకు ఈ బడ్జెట్‌లో 9,200 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

వైద్యం – ఆరోగ్యం:

100. ప్రస్తుత ప్రభుత్వ వైద్య వ్యవస్థ ప్రజా అవసరాలకు ఏమాత్రం సరిపోవడంలేదు. పైపెచ్చు ఈ రంగం చాలా నిర్లక్ష్యానికి గురైంది. ప్రకటనలకే పరిమితమైన గత ప్రభుత్వం కనీసం ఈ రంగంలో పని చేసే డాక్టర్లు, నర్సులు మరియు ఇతర ప్రభుత్వ, కాంట్రాక్టు ఉద్యోగులకు సకాలంలో జీతాలు కూడా చెల్లించలేదు. ఉస్మానియా ఆసుపత్రి లాంటి ఘన చరిత్ర కలిగిన సంస్థని కూడా పూర్తిగా నిర్లక్ష్యం చేసింది. క్రొత్త మెడికల్ కాలేజీలు సాధించుకొచ్చాం అని చెప్పడం తప్ప వాటికి కావలసిన వనరులు, వసతులు ఏమీ కల్పించలేదు.

101. మా ప్రభుత్వం వైద్య ఆరోగ్య రంగం బలోపేతం చేసే దిశగా దానిలో పని చేసే ఉద్యోగులందరికి ధైర్యం కల్పించేలా వారి వేతన బకాయిలన్నీ విడుదల చేశాం. మున్ముందు కూడా వారికి ప్రతినెల సకాలంలో జీతాలు అందించి వారి పూర్తి సామర్థ్యాన్ని ప్రజా సేవకే వినియోగించేలా ప్రోత్సహిస్తాం. అసంపూర్తిగా ఉన్న సూపర్ స్పెషాలిటీ హాస్పిటల్స్ మరియు ఇతర హాస్పటల్స్, నర్సింగ్ కాలేజీలు, మెడికల్ కాలేజీల నిర్మాణం పూర్తి చేస్తాం. క్రొత్త మెడికల్ కాలేజీలకి అవసరమైన బోధన, బోధనేతర సిబ్బందిని మంజూరు చేశాం. మా ప్రభుత్వం ఏర్పాటైన వెంటనే 6,956 మంది నర్సులకు నియామక ఉత్తర్వులు ఇచ్చాం.

102. ప్రజలందరికీ సకాలంలో నాణ్యమైన ఆరోగ్య సేవలు సమర్థవంతంగా అందించాలనే లక్ష్యంతో తెలంగాణా ప్రభుత్వం సార్వజనిక ఆరోగ్య సంరక్షణ (Universal Health Care) విధానానికి రూపకల్పన చేస్తూ కొన్ని ప్రత్యేక చర్యలు చేపట్టింది.

103. ప్రజల ఆరోగ్య సంరక్షణ దిశగా అడుగులు వేస్తూ గతంలో కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టిన రాజీవ్ ఆరోగ్యశ్రీ పథకాన్ని మరింత పటిష్టపరచాం. మా ప్రభుత్వం ఏర్పడగానే గతంలో ఉన్న 5 లక్షల కవరేజి పరిధిని 10 లక్షల రూపాయలకు పెంచాం. అంతే కాకుండా ప్రస్తుతం ఆరోగ్యశ్రీలో ఉన్న 1,672 చికిత్సలలో, 1,375 చికిత్సలకు ప్యాకేజి ధరలను సగటున 20 శాతం పెంచాం. ఆరోగ్యశ్రీ పథకంలో కొత్తగా 163 వ్యాధులను చేరుస్తూ దాని పరిధిని విస్తరించాం.

104. ఆధునిక సాంకేతిక పద్ధతుల ద్వారా ఆరోగ్య సేవలు పౌరులందరికీ అందుబాటులోనికి తెచ్చేందుకు, ప్రతి ఒక్కరికీ ఒక ప్రత్యేక గుర్తింపు సంఖ్యను కలిగిన డిజిటల్ హెల్త్ ప్రొఫైల్ కార్డును జారీ చేసే విధానాన్ని త్వరలో ప్రవేశ పెడుతున్నాం. ప్రభుత్వం ప్రారంభించే ఈ క్రొత్త డిజిటల్ పద్ధతి వల్ల చెలాచెదురుగా అనేక చోట్ల ఉన్న, పౌరుని ఆరోగ్య సంబంధ సమాచారం, ఒకే చోట లభ్యం అవుతుంది. తద్వారా సులభంగా రోగ నిర్ధారణ చేసి, వారికి సత్వరం చికిత్స ప్రారంభించడానికి వీలవుతుంది.

105. అంతేకాక, దశలవారీగా దంత, నేత్ర, చెవి, ముక్కు, గొంతు మరియు మానసికారోగ్య సంరక్షణ, వాటికి సంబంధించిన పరీక్షలు ప్రజలకు అందుబాటులోకి తీసుకువస్తాం.

వైద్య మరియు ఆరోగ్య శాఖకు ఈ బడ్జెట్ లో 11,468 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

విద్యుత్ రంగం:

106. వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక రంగాలలోని వినియోగ దారులతో పాటు, అన్ని వర్గాల వినియోగదారులకు నాణ్యమైన విద్యుత్తును నిరంతరాయంగా అందించాలన్నది ప్రభుత్వ ప్రధాన ధ్యేయం. గత ప్రభుత్వ ఆర్థిక క్రమ శిక్షణా రాహిత్యానికి బలైన విద్యుత్ సంస్థలను గాడిలో పెడుతూ, తీవ్ర వేసవి కాలంలో కూడా రోజుకు 24 గంటలు నిరంతరాయంగా విద్యుత్‌ను అందించాం. విద్యుత్ సరఫరా విషయంలో ప్రజలను తప్పుదోవ పట్టించడానికి ప్రతిపక్షాలు ప్రయత్నించినా ప్రజలు వాస్తవాలు గ్రహించారు.

107. శరవేగంగా పెరుగుతున్న రాష్ట్ర విద్యుత్ డిమాండును దృష్టిలో పట్టుకుని, ట్రాన్స్ మిషన్ నష్టాలు తగ్గించి నెట్ వర్క్ బలోపేతం చేయడంలో భాగంగా, ఈ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 11 కొత్త ఎక్స్‌ట్రా హై టెన్షన్ (EHT) సబ్ స్టేషన్ల నిర్మాణం మరియు 31 ఎక్స్‌ట్రా హై ఓల్టేజ్ (EHV) పవర్ ట్రాన్స్ ఫార్మర్ల సామర్థ్య పెంపు కోసం 3,017 కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడులతో ప్రణాళికలు సిద్ధం చేయడం జరిగింది.

108. రాష్ట్రంలో భౌగోళిక అనుకూలతలు గల ప్రదేశాలలో స్టోరేజ్ ప్లాంటులను ఏర్పాటు చేయడానికి చర్యలు తీసుకుంటాం. కాలుష్య నివారణ చర్యల్లో భాగంగా ప్రభుత్వం విద్యుత్ వాహనాలను ప్రోత్సహిస్తుంది. ప్రస్తుతమున్న 450 విద్యుత్ వాహనాల చార్జింగ్ స్టేషన్లు ఉండగా, అదనంగా గ్రేటర్ హైదరాబాదులో 100 స్టేషన్లను ఏర్పాటు చేయడానికి అవసరమైన చర్యలు తీసుకుంటాం. ప్రజలకు చార్జింగ్ సౌకర్యాలను సులభంగా అందుబాటులోనికి తీసుకురావడానికి TGEV మొబైల్ యాప్‌ను ఏర్పాటు చేస్తున్నాం.

109. రాష్ట్ర విద్యుత్ వినియోగ అవసరాల దృష్ట్యా 2030 సంవత్సరం వరకు కావలసిన విద్యుత్ ఉత్పత్తికి తగిన ప్రణాళికలు తయారు చేస్తున్నాము. సాంప్రదాయేతర మరియు కాలుష్య రహిత విద్యుత్ ఉత్పత్తికి ప్రాధాన్యత ఇస్తూ ఒక నూతన ఎనర్జీ పాలసీని తీసుకుని వస్తాం. మన రాష్ట్ర అవసరాలకు మాత్రమే సరిపోయే విధంగా కాకుండా, మిగులు విద్యుత్ సాధించడానికి ఈ పాలసీలో తగిన ప్రణాళిక ఉంటుంది.

110. పర్యావరణాన్ని పరిరక్షిస్తూ సుస్థిర అభివృద్ధిని సాధించడం ప్రస్తుత ప్రభుత్వ ధ్యేయం. తదనుగుణంగా మేము తీసుకువచ్చే నూతన విద్యుత్ విధానంలో సౌరశక్తి రంగానికి ప్రాధాన్యతనిస్తూ, భవిష్యత్తులో కాలుష్యరహిత విద్యుత్ సాధనలో అగ్రగామిగా నిలవడానికి కృషిచేస్తున్నాం.

ట్రాన్స్ కో మరియు డిస్కంలకి ఈ బడ్జెట్‌లో 16,410 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

అడవులు - పర్యావరణం:

111. తెలంగాణా రాష్ట్రంలో విస్తారమైన అటవీ సంపద ఉంది. ఎన్నో సుందర జలపాతాలు, వన్య జీవులు, డ్యాంలు (ఆనకట్టలు), జలాశయాలు ఉన్నాయి. ప్రస్తుతం ఉన్న అడవులను పరిరక్షించుకుంటూ, వాటిని మరింత విస్తృత పరచి, అటవీ వైశాల్యాన్ని పెంచుకోవాల్సిన అవసరం ఉంది. రాష్ట్రంలో అటవీ పరిరక్షణకు, అభివృద్ధికి దోహదపడే విధంగా ఇకో-టూరిజమ్ (పర్యావరణ పర్యాటకం)ను పెంపొందించాలని నిర్ణయించాం. పటిష్టమైన ఇకో-టూరిజం విధానాన్ని రూపొందించడానికి అటవీశాఖ మంత్రి వర్యుల ఆధ్వర్యంలో సీనియర్ అధికారులతో ఒక కమిటీని మా ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసింది. ఒడిశా, కర్ణాటక, ఇంకా ఇతర రాష్ట్రాల్లో ఈ కమిటీ పర్యటించి, వారనుసరించే ఉత్తమ పద్ధతులను సేకరించి ఇచ్చే నివేదిక ఆధారంగా ఇకో-టూరిజం పాలసీని రూపొందించి అమలు చేస్తాం.

112. ఇకో టూరిజం కొరకు తెలంగాణలోని ఏడు అటవీ ప్రాంతాలు - అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్, కవ్వాల్ టైగర్ రిజర్వ్, వికారాబాద్ -అనంతగిరి సర్క్యూట్, ఖమ్మంలోని కనకగిరి, అదిలాబాద్‌లోని కుంటాల జలపాతం, కొత్తగూడెంలోని కిన్నెరసాని, పాకాల మరియు ఏటూరునాగారం సర్క్యూట్‌లను గుర్తించాం. ఎకో టూరిజం అభివృద్ధి ద్వారా పర్యావరణ పరిరక్షణతో పాటు రాష్ట్రానికి ఆదాయ వనరులు సమకూరుతాయి.

113. ఈ ఏడాది 20.02 కోట్ల చెట్లను నాటే లక్ష్యంతో ప్రభుత్వం "వనజోత్సవ వన మహోత్సవం" కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించింది. మానవులకు, జంతువులకు మధ్య జరిగే ఘర్షణలో ప్రాణాలు కోల్పోయిన వ్యక్తులకు అందజేసే పరిహారాన్ని ఈ ప్రభుత్వం ఐదు లక్షల నుంచి పది లక్షలకు పెంచింది. దీని వల్ల, అటవీ ప్రాంతాల్లో నివసించే కుటుంబాలకు ఒక భరోసా ఉంటుంది.

అడవులు మరియు పర్యావరణ శాఖకి ఈ బడ్జెట్‌లో 1,064 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

పరిశ్రమలు - ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీ

తెలంగాణా నైపుణ్యాభివృద్ధి విశ్వవిద్యాలయం:

114. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఉన్న పెట్టుబడిదారులను ఆకర్షించే అగ్రగామి గమ్యస్థానంగా తెలంగాణాను తీర్చిదిద్ది, స్థానికంగాను, విశ్వవ్యాప్తంగాను, సులభంగా ఉద్యోగాలు పొందడానికి కావలసిన ప్రపంచ స్థాయి నైపుణ్యాలను తెలంగాణా యువకుల్లో పెంపొందించాలన్నది ప్రభుత్వ లక్ష్యం. ఈ ధ్యేయంతో తెలంగాణా ప్రభుత్వం ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరంలోనే హైదరాబాద్‌లో పబ్లిక్ - ప్రైవేటు భాగస్వామ్యంతో "తెలంగాణా నైపుణ్యాల విశ్వవిద్యాలయాన్ని" (Skills University of Telangana)స్థాపించి, నడిపించాలని నిర్ణయించింది. ఈ విశ్వవిద్యాలయంలో, 17 వివిధ పరిశ్రమలకు అవసరమైన నైపుణ్యాలను నేర్పే సర్టిఫికెట్, డిప్లమా, డిగ్రీ కోర్సుల ప్రారంభమవౌతాయి. నేరుగా పరిశ్రమలతో అనుసంధానింపబడి, అధ్యయన - ఆచరణల మధ్య అంతరం లేని విధంగా, ఉద్యోగార్జనే ఏకైక లక్ష్యంగా ఈ కోర్సుల బోధనాంశాలకు రూపకల్పన చేస్తాము.

కృత్రిమ మేధో పరిజ్ఞానం (Artificial Intelligence)

115. తెలంగాణ, కృత్రిమ మేధో పరిజ్ఞాన రంగంలో ఎంతో ప్రగతిని సాధించింది. ఈ రంగాన్ని మరింత బలోపేతం చేయడానికి, హైదరాబాద్‌ను ఈ రంగంలో అగ్రగామిగా తీర్చదిద్దేందుకు ప్రణాళికలను సిద్ధం చేస్తున్నాము. మన నగరం, భవిష్యత్తులో ఏ.ఐ కంప్యూటర్ పరికరాలతో అత్యాధునిక కృత్రిమ మేధో పరిజ్ఞాన పరిశోధక కేంద్రంగా రూపొందుతుంది.

116. తెలంగాణ కృత్రిమ మేధో శిఖరాగ్ర సమావేశం హైదరాబాద్‌లో ఈ సెప్టెంబర్ 5,6 తేదీల్లో జరుగుతుందని ప్రకటించడానికి ఎంతో ఆనందంగా ఉంది. "కృత్రిమ మేధో పరిజ్ఞానం అందరికీ ఉపయోగపడాలి" (Making A I work for everyone) అనే ప్రధానాంశంగా జరిగే ఈ సమావేశంలో ప్రపంచ వ్యాప్తంగా నిపుణులు, ప్రభావశీలురు మొదలైన వారు

2,000 మంది హాజరౌతారు. ఈ సమావేశం ఎఐ రంగంలో తెలంగాణ యొక్క పురోగతికి చాలా దోహద పడుతుంది.

ఫైబర్ గ్రిడ్:

117. తెలంగాణలో ఇంకా ఫైబర్ గ్రిడ్ సౌకర్యం లేని మారుమూల ప్రాంతాలకు దానిని విస్తరిస్తాం. దీనివల్ల ఆ ప్రాంతాలలో ఇంటర్ నెట్ మరియు కేబుల్ నెట్ వర్క్ సౌకర్యాలు అందుబాటులోకి వచ్చి స్థానిక ప్రజలకే కాకుండా అక్కడికి వచ్చే పర్యాటకులకు కూడా సౌలభ్యంగా ఉంటుంది. ఎకో టూరిజం అభివృద్ధికి కూడా ఈ ఫైబర్ గ్రిడ్ దోహద పడుతుంది.

నిజాం షుగర్స్ లిమిటెడ్ అభివృద్ధి:

118. ఒకప్పుడు తెలంగాణకు గర్వకారణంగా ఉన్న నిజాం షుగర్స్ లిమిటెడ్ పలు రకాల ఒడిదొడుకుల కారణంగా మూత పడింది. దీనిని ఇప్పటివరకు ఎవరు పట్టించుకోలేదు. దానిని పునరుద్ధరించడానికి ఏమాత్రం ఆసక్తి చూపంచలేదు. కానీ, మా ప్రభుత్వం వచ్చిన వెంటనే మేమిచ్చిన మాట ప్రకారం నిజాం షుగర్స్ లిమిటెట్ పునరుద్ధరణకు జనవరి, 2024లో ఒక కమిటీని నియమించాము. త్వరలోనే తెలంగాణ ప్రజల చిరకాల స్వప్నం అయిన నిజాం షుగర్స్ లిమిటెడ్‌ను తిరిగి ప్రారంభిస్తాం.

చేనేత రంగం:

119. మన చేనేతన్నలు నేసే ఒక్కొక్క వస్త్రం ఒక కళాఖండం, గతంలో ఎంతో ప్రాభవం కలిగిన ఈ రంగం, తక్కువ ధరలలో, తక్కువ సమయంలో ఎక్కువ వస్త్రాలు తయారు చేసే పవర్ లూమ్ ఫ్యాక్టరీలతో పోటీ పడలేక దిగాలు పడింది. ఈ రంగానికి చేయూతనిచ్చి ఆదుకోకపోతే మన చేనేత కళలు శాశ్వతంగా అంతరించి పోయే ప్రమాదం ఉంది. మా ప్రభుత్వం అందుకే చేనేత రంగం పునరుజ్జీవనానికి చర్యలు ప్రారంభించింది. ప్రభుత్వ శాఖలకి, ఇతర ప్రభుత్వ సంస్థలకి అవసరమైన వివిధ వస్త్రాలు అనగా, విద్యార్థులకిచ్చే స్కూల్ యూనిఫాంలు, ఆసుపత్రుల్లో ఉపయోగించే బెడ్ షీట్లు లాంటివి, తెలంగాణ చేనేత సహకార సంస్థ ద్వారా మన స్థానిక నేతన్నల నుండే సేకరించాలని నిర్ణయించాము.

120. గత ఏడు సంవత్సరాలుగా, తెలంగాణలో ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ హండ్లూమ్ టెక్నాలజీ (IIHT) ఏర్పాటు విషయం పెండింగ్‌లో ఉంది. మా ప్రభుత్వ ప్రయత్నం వల్ల ఇటీవలే ఈ ఇన్స్టిట్యూట్ (Institute) ఏర్పాటుకి కేంద్ర ప్రభుత్వం అంగీకరించిందని తెలియజేయడానికి ఎంతో సంతోషిస్తున్నాను. అంతేకాకుండా మన రాష్ట్రంలో ఒక సెంటర్ అఫ్ ఎక్సలెన్స్ ఫర్ టెక్నికల్ టెక్స్‌టైల్స్ Centre of Excellence for Technical Textiles) ఏర్పాటుకి కూడా కేంద్ర ప్రభుత్వంతో సంప్రదింపులు జరుపుతున్నాము. ఈ ప్రతిష్టాత్మక సంస్థల ఏర్పాటు మన రాష్ట్రంలో చేనేత రంగం అభివృద్ధికి ఎంతగానో తోడ్పడుతుంది.

పరిశ్రమల శాఖకి ఈ బడ్జెట్లో 2,762 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీ శాఖకి ఈ బడ్జెట్‌లో 774 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

నీటి పారుదల రంగం:

121. రాష్ట్రంలో ఈనాటి వరకు 34 భారీ, 39 మధ్యతరహా మొత్తం 73 నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులను చేపట్టడం జరిగింది. వాటిలో 42 ప్రాజెక్టులను (10 భారీ మరియు 32 మధ్యతరహా) పూర్తి చేయడం జరిగింది. ప్రస్తుతం 24 భారీ మరియు 7 మధ్యతరహా మొత్తం 31 ప్రాజెకులు నిర్మాణంలో ఉన్నాయి.

122. గత ప్రభుత్వం కాళేశ్వరం ప్రాజెక్టు నిర్మాణంలో తీసుకున్న తొందరపాటు నిర్ణయాలు, డిజైన్లలో లోపాలు, నాణ్యతా రహితంగా చేసిన నిర్మాణాలు ఆ ప్రాజెక్టు భవిష్యత్తును ప్రశ్నార్థకం చేసాయి. ఈ ప్రాజెక్టు గురించి చేసిన ఆర్భాట ప్రచారంతో రైతులు దీనిపై ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకున్నారు. కానీ, కొద్దికాలంలోనే ఈ ప్రాజెక్టు యొక్క డొల్లతనం బయటపడి రాష్ట్రం అంతా దిగ్భ్రాంతికి గురయ్యింది. ఈ ప్రాజెక్టులో జరిగిన అవకతవకలను గుర్తించి తగిన చర్యలు సూచించేందుకు విచారణ కమిటీని నియమించాము. ఈ న్యాయ విచారణ కమిటీ ఇచ్చిన నివేదిక ఆధారంగా తదుపరి చర్యలు తీసుకోవడం జరుగుతుంది. ఈ ప్రాజెక్టుపై ఇప్పటికే

ఖర్చుపెట్టిన వేల కోట్ల ప్రజా ధనం వృథా అవ్వకుండా ప్రాజెక్టును కాపాడడానికి National Dam Safety Authority వారి సూచనలకు అనుగుణంగా చర్యలు తీసుకుంటున్నాము.

123. గత ప్రభుత్వం చివరి దశ నిర్మాణాలలో ఉన్న చాలా ప్రాజెక్టులను పూర్తి చేయకుండా నిర్లక్ష్యం వహించింది. దీనివల్ల ఎంతో ప్రజాధనం ఖర్చు అయ్యి కూడా ప్రజా అవసరాలను తీర్చడానికి ఇవి వినియోగంలోకి రాలేదు. మా ప్రభుత్వం తుది దశలో ఉన్న ఇలాంటి ప్రాజెక్టులను మరియు ఆయకట్టు తక్షణం పెంపొందించే 6 ప్రాజెక్టులను ఈ ఆర్థిక సంవత్సరంలో, మరియు 12 ప్రాజెక్టులను వచ్చే ఆర్థిక సంవత్సరంలో పూర్తి చేయడానికి నిర్ణయించాం.

124. రాష్ట్రంలో ఇప్పటికే ఉన్న భారీ, మధ్యతరహా మరియు చిన్న ప్రాజెక్టుల నిర్వహణ కూడా గత పదేళ్లలో జరగకపోవడం వల్ల ఆ ప్రాజెక్టుల సామర్థ్యానికి అనుగుణంగా ప్రజలకు మేలు జరుగలేదు. అవి అలాగే వదిలేస్తే మన జాతీయ సంపదగా భావించే ప్రాజెక్టులు నిరుపయోగం అవుతాయి. అందుకే మా ప్రభుత్వం ప్రాజెక్టుల నిర్వహణ మరియు మరమ్మత్తులను తగిన సమయంలో చేపట్టడానికి నిశ్చయించాము.

నీటి పారుదల శాఖకి ఈ బడ్జెట్‌లో 22,301 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

విద్యా రంగం:

125. **"నాణ్యమైన విద్య అత్యుత్తమ భవిష్యత్తుకి పునాది"** (A Good Education is a foundation for better future). ఇది అక్షర సత్యం. రాష్ట్రంలో విద్యారంగాన్ని మరింత పటిష్టపరిచి బలోపేతం చేసే దిశగా మా ప్రభుత్వం పాఠశాలలు మరియు కళాశాలలో విద్యా ప్రమాణాలను పెంచి వాటికి కావలసిన వసతులు కూడా సమకూరుస్తాం. మొదటి అడుగుగా పాఠశాలల్లో ఉన్న ఉపాధ్యాయ ఖాళీలను భర్తీ చేయడానికి నిర్ణయించి, 11,062 పోస్టులతో ఒక మెగా డిఎస్‌సి (DSC) ఇప్పటికే నోటిఫై చేశాం. దానికి సంబంధించిన పరీక్షలు జూలై 18,2024 నాడు ప్రారంభమై ఇంకా జరుగుతున్నాయి. దీనివల్ల పాఠశాలల్లో ఉపాధ్యాయుల సంఖ్య విద్యార్థుల సంఖ్యకు అనుగుణంగా పెరుగుతుంది, నాణ్యమైన విద్య మన ప్రభుత్వ పాఠశాలల్లో చదివే పేద, మధ్యతరగతి విద్యార్థులకి అందుతుంది.

126. గత ప్రభుత్వం విశ్వవిద్యాలయాల స్వయం ప్రతిపత్తిని కాలరాసింది. వాటికి చాలా కాలం పూర్తికాలపు వైస్ ఛాన్సలర్ నియమించకుండా ఇంఛార్జీల నియామకంతో కాలం గడిపింది. దీనివల్ల విశ్వవిద్యాలయాల పాలన మరియు విద్యా వ్యవస్థ అస్తవ్యస్తమైనది. మా ప్రభుత్వం ఇటీవల పూర్తికాలపు వైస్ ఛాన్సలర్‌లను నియమించడానికి సెర్చ్ కమిటీలను నియమించాం. త్వరలోనే ఈ నియామకాలు పూర్తి చేస్తాం. విశ్వవిద్యాలయాలలో మౌలిక సదుపాయాల కల్పనకై 500 కోట్ల నిధులు ప్రతిపాదిస్తున్నాము. దీనిలో వంద కోట్లు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ మౌలిక వసతులకు, మరో వంద కోట్లు మహిళా విశ్వవిద్యాలయ మౌలిక వసతులకు ప్రతిపాదించాం. మిగతా నిధులు కాకతీయ మరియు ఇతర విశ్వవిద్యాలయాల మౌలిక సదుపాయాల కల్పనకై ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

127. **"సంపదవల్ల మాత్రమే సమర్థత రాదు. కానీ, సమర్థత వల్ల సంపద మరియు మిగతావన్నికూడా సంతృప్తిని కలిగిస్తాయి. ఇది వ్యక్తులకైనా, సమాజానికైనా సమానంగా వర్తిస్తుంది"** (Wealth does not bring excellence, but excellence makes wealth and everything else good for men, both individually and collectively - Socrates) అందుకేమేము అన్ని రంగాలలో ముందుగా సామర్థ్యం పెంపొందించే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాము. అందులో భాగంగానే 65 ప్రభుత్వ ఐ.టి.ఐలను ప్రయివేటు సంస్థల సహకారంతో నైపుణ్య కేంద్రాలుగా మార్చే ప్రణాళికలో భాగంగా, ప్రభుత్వం టాటా టెక్నాలజీస్ లిమిటెడ్ వారితో ఒక ఒప్పందం కుదుర్చుకుంది. వీటిలో నేటి పరిశ్రమల అవసరాలకి తగ్గట్టుగా ఆరు కొత్త దీర్ఘకాల కోర్సులను ప్రవేశపడుతున్నాము. 5,860 మంది

విద్యార్థులు ప్రతి సంవత్సరం ఈ కోర్సులలో శిక్షణ పొందుతారు. స్వల్పకాల కోర్సులలో ప్రతి సంవత్సరం 31,200 విద్యార్థులకి శిక్షణ లభిస్తుంది.

128. ఈ ప్రాజెక్టులో భాగంగా ప్రభుత్వ ఐటిఐలలో ఆధునిక, సాంకేతిక పరికరాలు సమకూర్చబడతాయి. వాటిపై శిక్షణ ఇవ్వడానికి అవసరమైన నిపుణులను టాటా టెక్నాలజీస్ లిమిటెడ్ ద్వారా ఏర్పాటు చేశాము. ఈ నైపుణ్య కేంద్రాలు మన విద్యార్థులకి, ఉద్యోగార్థులకి ఎంతో ఉపయోగంగా ఉంటాయి. వీటిలో శిక్షణ పొందిన వారికి ఉపాధి కల్పనలో కూడా టాటా టెక్నాలజీస్ లిమిటెడ్ సహకరిస్తుంది. ఈ ప్రాజెక్టును మల్లేపల్లి ఐ.టి.ఐ నుండి గౌరవ ముఖ్యమంత్రిగారు జూన్ నెలలో ప్రారంభించారు. పబ్లిక్ ప్రైవేటు భాగస్వామ్యంతో జరుగుతున్న ఈ ప్రాజెక్టుకు అయ్యే మొత్తం ఖర్చు 2,324 కోట్ల రూపాయలు. దీనిలో ప్రభుత్వం చెల్లించాల్సిన మొత్తం 307.95 కోట్ల రూపాయలు. మిగిలిన మొత్తాన్ని టాటా సంస్థలవారు వారి CSR కార్యక్రమ నిధుల నుంచి సమకూరుస్తారు. ఈ బడ్జెట్‌లో ఈ ప్రాజెక్టుకి 300 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

విద్యారంగానికి ఈ బడ్జెట్‌లో 21,292 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

శాంతి భద్రతలు:

129. శాంతి భద్రతల పరిరక్షణ ప్రజల ప్రశాంతతకు మరియు రాష్ట్రాభివృద్ధికి అత్యవసరమైన అంశం. అభద్రతా వాతావరణంలో పెట్టుబడి పెట్టడానికి అంతర్జాతీయ సంస్థలు ఆసక్తి చూపించవు. టెక్నాలజీ అభివృద్ధితో నేరప్రవృత్తి పలు రూపులు దాల్చుతోంది. సాధారణ నేరాలు అరికట్టడంతో పాటు వైట్ కాలర్ క్రైమ్స్, సైబర్ నేరాలు అరికట్టడం పోలీసు వ్యవస్థకు పెద్ద సవాలుగా మారింది. నేరస్థులను దీటుగా ఎదుర్కొని, నేర నివారణకు పోలీసు వ్యవస్థను బలోపేతం చేసేందుకు సైబర్ సెక్యూరిటీ విభాగానికి అవసరమైన వాహనాలను ఇప్పటికే ప్రభుత్వం అందజేసింది. నేరాలను ఛేదించేందుకు, ఆధునిక నేర పరిశోధనలో పోలీసులకు శిక్షణ ఇస్తున్నాము. సైబర్ క్రైమ్ ఫిర్యాదులను నమోదు చేయడానికి ఇంతకు ముందు ప్రజలకు కేవలం నాలుగు సైబర్ క్రైమ్ పోలీస్ స్టేషన్లలో మాత్రమే సదుపాయం ఉండేది. కానీ మా ప్రభుత్వం ఈ ఫిర్యాదులను రాష్ట్రంలోని అన్ని పోలీస్ స్టేషన్‌లలో నమోదు చేసుకునేలా అవకాశం కల్పించాము. ఆన్ లైన్‌లో సైబర్ క్రైమ్ ఫిర్యాదులు నమోదు చేసుకోవడానికి వెబ్ సైట్ మరియు టోల్ ఫ్రీ నెంబర్‌కి విస్తృతంగా ప్రచారం కల్పిస్తున్నాం.

130. CRPC/IPC/Indian Evidence Act, స్థానంలో కేంద్ర ప్రభుత్వం ప్రవేశ పెట్టిన క్రొత్త చట్టాలపై సరైన అవగాహన కొరకు, సమర్థవంతంగా విధినిర్వహణకు పోలీసు సిబ్బందికి శిక్షణా తరగతులు నిర్వహించాము.

మాదక ద్రవ్యాలపై ఉక్కుపాదం:

131. మాదక ద్రవ్యాల వినియోగం చాలా ప్రమాదకరం. యువత దీని బారిన పడ్డప్పుడు దేశ భవిష్యత్తే ప్రశ్నార్థకం అవుతుంది. మా ప్రభుత్వం ఈ సమస్యను గ్రహించి అధికారంలోనికి వచ్చినప్పటినుండి మాదక ద్రవ్యాల నియంత్రణకు ఒక జీరో టాలరెన్స్ (Zero Tolerance) పద్ధతిని అనుసరిస్తుంది. మాదక ద్రవ్యాల రవాణా, పంపిణీ, వినియోగాలపై ఉక్కుపాదం మోపి రాష్ట్ర ప్రజలను, అందులోనూ ముఖ్యంగా విద్యార్థులను, ఈ మహమ్మారి బారి నుండి కాపాడడానికి వివిధ చర్యలను మా ప్రభుత్వం తీసుకుంటున్నది. మాదక ద్రవ్యాల రవాణా మరియు వినియోగం చేస్తూ పట్టుబడిన వారు ఎంతటి గొప్పవారైనా, పలుకుబడి ఉన్న వారైనా ఉపేక్షించ వద్దని అధికారులకి స్పష్టమైన ఆదేశాలు ఇచ్చాం.

132. తెలంగాణా మాదకద్రవ్య నిరోధక సంస్థ (టీ.జి. న్యాబ్- TG ANB) ను బలోపేతం చేసి, ఆ బ్యూరోకు తగిన సౌకర్యాలు కల్పించాం. ఇటీవలే ఈ బ్యూరో అంతర్జాతీయ మాదక ద్రవ్యాల ముఠా కార్యక్రమాల గుట్టును రట్టు చేసింది. అన్ని పోలీసు స్టేషన్ల పరిధిలోని విద్యాసంస్థలను స్థానిక పోలీసులు పరిశీలించేటట్లు, మాదక ద్రవ్యాల నిర్మూలనపై విద్యార్థులకు అవగాహన కల్పించేటట్లు కార్యాచరణ చేపట్టాం. విద్యాసంస్థలలో మాదకద్రవ్యాల కట్టడికి Anti Drug Committees ఏర్పాటు చేసి, 4,137 విద్యార్థులను Anti Drug

Soldiers గా నియమించాము. మాదకద్రవ్యాల వల్ల జరిగే హాని పట్ల ప్రజల్లో అవగాహన కలిగించేందుకు సినీరంగ ప్రముఖుల సహకారం తీసుకుంటున్నాం. మాదక ద్రవ్యాలకు సంబంధించిన కేసుల పరిష్కారానికి ప్రత్యేక కార్యాచరణ రూపొందిస్తాం. దీనివల్ల నిందితులకు త్వరితగతిన శిక్షలు పడి, మాదక ద్రవ్య సంబంధిత కార్యకలాపాలకు పాల్పడే వారికి జంకు కలుగుతుంది. తెలంగాణలోని విద్యార్థుల తల్లి దండ్రులకు, తమ పిల్లల డ్రగ్స్ నుండి దూరంగా, సురక్షితంగా ఉన్నారనే భరోసా కల్పించడమే మా ప్రభుత్వ ధ్యేయం. మా ప్రభుత్వం తెలంగాణా రాష్ట్రాన్ని మాదక ద్రవ్య రహిత రాష్ట్రంగా (Drugs free State) చేస్తామని వాగ్దానం చేస్తుంది.

హోం శాఖకి ఈ బడ్జెట్‌లో 9,564 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

రోడ్లు మరియు భవనాలు:

133. **ఆధునిక ప్రపంచంలో రహదారులే ఆర్థిక వృద్ధికి జీవ నాడులు.** అందుకే తెలంగాణలో సమగ్ర రహదారుల పాలసీ తయారుచేస్తున్నాం. దీనిలో భాగంగా ప్రతీ గ్రామ పంచాయతీ నుంచి మండల కేంద్రానికి తారు రోడ్డు వేయడం, మండల కేంద్రం నుంచి జిల్లా కేంద్రానికి రెండు లేన్ల రహదారుల నిర్మాణం, జిల్లా కేంద్రం నుండి రాజధానిని అనుసంధానించేలా హైవేల నిర్మాణం చేయడం ఈ పాలసీ యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశం.

134. గత దశాబ్దకాలంగా అపరిష్కృతంగా ఉన్న కంటోన్మెంట్‌లోని రోడ్ల విస్తరణకు మరియు ఎలివేటడ్ కారిడార్ల నిర్మాణానికి మా ప్రభుత్వం ప్రాధాన్యతనిచ్చి రక్షణ శాఖ వారితో సంప్రదించి దానికి కావలసిన భూమి బదిలీకి వారి ఆమోదాన్ని కూడా పొందడం జరిగింది. నిజంగా ఇది హైదరాబాద్ మరియు రాష్ట్ర ప్రజలకు ఒక శుభవార్త. రోడ్లు మరియు భవనాల శాఖకి ఈ బడ్జెట్‌లో 5,790 కోట్ల రూపాయలు ప్రతిపాదిస్తున్నాము.

గౌరవ అధ్యక్షా:

135. చివరగా మహాత్మగాంధీగారి మాటలు నేను ఈ గౌరవ సభకు గుర్తు చేయాలనుకుంటున్నాను. **"మనము చేసే పనులకు, చేయగలిగే సామర్ధ్యానికి ఉన్న అంతరం ప్రపంచంలోని సమస్యలన్నింటిని పరిష్కరించడానికి సరిపోతుంది".** (The difference between what we do and what we are capable of doing would solve most of the World's problems). మనకు ఎంతో సామర్థ్యం ఉండి కూడా మనం దానిని వంద శాతం వినియోగించం. ప్రజల కష్టాలను తీర్చాలనే మహోన్నత సంకల్పం ఉంటే మన శక్తిని పూర్తిగా ఉపయోగించడానికి అది ఉపకరిస్తుంది. ఈ స్ఫూర్తితోనే మా ప్రభుత్వం పని చేస్తుంది.

2024-25 బడ్జెట్ అంచనాలు:

136. 2024-25 ఆర్థిక సంవత్సరానికి మొత్తం వ్యయం 2,91,159 కోట్ల రూపాయలు, రెవెన్యూ వ్యయం 2,20,945 కోట్లు, మూలధన వ్యయం రూ. 33,487 కోట్లుగా ప్రతిపాదిస్తున్నాను.

137. 2024-25 సంవత్సరానికి బడ్జెట్ ప్రతిపాదనలు సభ ఆమోదం కోసం ప్రవేశ పెడుతున్నాను.

జైతెలంగాణ............జైహింద్.........

SPEECH OF SRI BHATTI VIKRAMARKA MALLU HON'BLE DEPUTY CHIEF MINISTER AND FINANCE MINISTER, GOVERNMENT OF TELANGANA WHILE PRESENTING THE BUDGET FOR THE YEAR 2024-25 TO THE STATE LEGISLATURE ON 25TH JULY, 2024

Honourable Speaker Sir,

1. I feel extremely happy and privileged to introduce the first Full Budget of the Congress Government. My heart felt thanks to Smt. Sonia Gandhi who made the Telangana dreamt by the great poet Dasarathi a reality. People of Telangana in their greatest wisdom ended the chaotic rule of the previous regime. I bow to them in gratitude.

2. In the backdrop of formation of Telangana, there were many agitations and sacrifices by the people. They persevered in their struggle with the hope that all their aspirations would be fulfilled with statehood. Our party was aware of the agony of the people and the UPA Government with Congress at the forefront decided to grant statehood to Telangana. Consequently, statehood was granted to Telangana realising the dreams of its people.

3. 10 Years into its formation, Telangana hasn't progressed as expected. The previous rulers who promised to transform Telangana into "Bangaru Telangana" failed miserably on all fronts. Development aside, the welfare of the people suffered and the state got mired in debts.

4. The debts which were at Rs. 75,557 Crores at the time of state formation grew by leaps and bounds in 10 years and reached a humungous figure of Rs. 6,71,751 Crores. However, there was no commensurate development. The basis for the agitation for statehood was that Telangana was deprived of its share of water. Financial resources and employment opportunities. It's time for us to look back and seek answers on the realisation of the above demands.

5. Telangana's share of water resources should be effectively used by the state for both drinking and irrigational needs of the state. However, this did not materialize due to wrong policy decisions of the previous Government. Irrigational projects could not deliver the expected benefits due to faulty designs and sub-standard constructions. Instead of focusing on maximising the benefits to the state through irrigation projects, they focused on spending money for the benefit of a few. Consequently, the problems in irrigation remained as they were earlier. The state was pushed into a state where it could not use its own water resources efficiently. Our government is committed to take immediate necessary steps to rectify the situation along with construction of better projects.

6. Coming to the issue of funds, the previous Government has gathered substantial funds through various means i.e., through Taxes, through debts and other sources. However, there is no co-relation between the amounts spent and the progress achieved. On one hand debts have ballooned and on the other hand bills to be paid kept on piling, pushing the state's economy into a precarious situation.

7. Unfortunately, we have inherited a legacy of a badly run and maintained state economy. The State was administered like an estate of a private land lord. A bounteous State at the time of bifurcation was reduced to a pathetic state on account of the huge loan burden. It has reached such a sad state that paying salaries and pensions to employees and pensioners was a big challenge in itself. Because of this in-disciplined attitude and administration of the previous regime people across all sections faced the ill effects and suffered immensely.

8. It was a huge challenge for the newly formed Congress Government to manage the state which was in financial shambles. However, we started our administration by controlling frivolous expenditure and with a sense of financial discipline. We made an attempt to streamline the system and to pay the salaries and pensions in a timely manner to 3.69 lakh Government employees and 2.87 lakh pensioners from March 2024. This was a first baby step for a better administration.

9. Our Government released a white paper in December, 2023 as per which the state had a loan burden of Rs. 6,71,757 crores as on the date of formation of the new Government. We focused our immediate attention on the repayment of the loans even though they were passed on to us by the irresponsible previous Government. Since the formation of our Government, we have raised loans of Rs. 35,118 crores, whereas we have repaid loans of Rs. 42,892 crores. In effect, we have repaid a higher amount of Rs. 7,774 crores than the loans we have raised and demonstrated our sincerity to the people. The previous Government has reduced the Government to such a sad state that loans had to be raised to repay loans.

10. In spite of the extremely difficult financial situation we were in, our Government never ignored the welfare of the people. We have spent Rs. 34,579 crores on various schemes from December till date. We have introduced Maha Lakshmi Scheme in which women were provided free transportation in RTC buses. We are also providing free electricity up to 200 units, assistance to farmer under Rythu Bharosa, subsidy on rice, etc., apart from the expenditure on schemes we have also made a capital expenditure of Rs. 19,456 crores. For the first time in February 10th, 2024 after ten years of formation of Telangana, our Government has presented a realistic and planned budget.

11. The issue of employment also was left unaddressed by the previous Government. No new jobs were created. In respect of recruitment for the existing job vacancies also, the previous Government has shown a very lackadaisical attitude. It has totally neglected this area leaving the un-employed youth in a desperate state. Whenever recruitments were initiated, most of them ended in paper leakages, irregularities and inefficient conduct of exams. Consequently, youth continued to remain in a state of unemployment.

12. We are committed to create new jobs in Government and Government owned Corporations/Societies. We promise to realize the aspirations of the youth. We have demonstrated our sincerity by issuing appointment orders for 31,768 jobs already. We resolve to set right the irregularities that took place in the recruitment processes and we will issue a job calendar in the near future.

13. The people of the state realized the misdeeds and failures of the previous Government and desired for a change. Consequently, Congress party formed the Government with Sri A. Revanth Reddy as its Chief Minister. We formed the Government with a desire to fulfil peoples hopes and the aspirations of our party. The assurances given by us at the time of elections are not just promises. They echo the heartfelt desires of the people. There is criticism that our assurances are not realistic enough to be implemented. However, we have already proved that if one has the integrity, resolve, and efficiency, nothing is impossible. As the first step we have implemented free bus travel for women. We have increased the limit under Aarogya Sri Scheme for medical treatment from Rs. 5.00 lakhs to Rs. 10.00 lakhs. It is a mark of our resolve. We are supplying Gas Cylinders under Maha Lakshmi Scheme for Rs. 500/- only. We are providing free electricity upto 200 Units and we have also started Indiramma Indlu Scheme to realize the dreams of the poor to own a house. We will implement all other schemes which we have assured to implement. In short, we will strive relentlessly to establish "Indiramma Rajyam" in the state.

14. **"The budget is not just a collection of numbers but expression of our values and aspirations also".** This budget is a reflection of the peoples aspirations who reposed their faith in us.

<u>Telangana's Economy:</u>

15. Global economy has recorded a growth rate of 3.2% during the year 2023-24. Indian economy has recorded a growth rate of 7.6% and Telangana recorded a growth rate of 7.4% during the same period. It is evident that Telangana's growth rate is less than the national growth rate.

16. At current prices Telangana's Gross State Domestic Product (GSDP) in 2023-24 is Rs. 14,63,963 crores. This is11.9% higher than the previous year. At the national level this growth rate is at 9.1%.

17. The substantial rise in debt relative to income growth suggests a heavy dependence on borrowing to fund expenditures, potentially endangering fiscal sustainability. The persistent rise in debt far out stripping income gains suggests that without stringent fiscal reforms, Telangana's Economic Health could be at risk, necessitating measures to balance expenditure with revenue generation and reduce dependence on borrowing.

<u>Per Capita Income:</u>

18. The Per Capita Income of Telangana in 2023-24 is Rs. 3,47,229 whereas, the per capita income of the Country is Rs.1,83,236/-.

Compared to the National per capita income Telangana's per capita income is higher by Rs. 1,64,063/-. At the same time there is a gross inequality among various Districts. For example the per capita income of Ranga Reddy District is Rs. 9,46,862/- whereas that of Vikarabad is Rs. 1,80,241/. This indicates that the Economic Development among Districts is grossly inequal. Our Government will take measures to bridge the gap among districts.

Growth rate in various Sectors:

19. In 2023-24, Services Sector has contributed 65.7%, Industrial Sector 18.5%, Agriculture and Allied Sector has contributed 15.8% to Telangana's Gross State Value Added (GSVA).

20. At current prices Gross State Value Added (GSVA) of Agriculture and Allied Sectors has increased at 4% in 2023-24 as compared with 2022-23. Since the Sector employes 47.3% of the State's population, its economic success is critical to improving the living standards in Telangana. 33% of the State's population is dependent on Services Sector and 19.7% on Industrial Sector.

21. The Labour Force participation rate of Telangana is higher compared to the National average.

Praja Palana (People's Governance):

22. **"Political Democracy cannot succeed without social and economic democracy. These two form the foundation of political democracy. The stronger the foundation, the stronger the democracy" - Dr. B.R. Ambedkar.** This philosophy of Dr. B.R. Ambedkar is our guiding light. Congress Government believes in this philosophy and strives for its realization. It will act for the creation of a society devoid of inequalities and for its integrated development.

23. As soon as our Government assumed office, it has taken steps to establish Praja Palana or People's Governance. We have conducted meetings in all villages and wards from December, 28, 2023 to January 6, 2024. We have received 1.09 Crore applications during this time from the public. All the applications have been recorded through a computer programme. Each application was examined and the beneficiaries for various Schemes of our Government have been identified. We have also established Praja Palana Seva Kendras (PSKs) in all Mandals. Public can apply for changes/corrections in their Rations Cards, Aadhar, LPG IDs, Electricity Consumer Numbers etc., at these Kendras.

Praja Vani:

24. Late Prime Minister Sri Rajiv Gandhi once famously remarked that out of every rupee spent by the Government on poverty alleviation and other welfare schemes, only 15 paise reaches the rightful beneficiary. When Government schemes do not reach the intended beneficiaries, they lose hope in the Government. In such a state, many of them are not even aware of how and where to represent their grievances. Our Government has provided an effective platform at the State level in the form of Praja Vani. It is pertinent to mention that the symbol of power of the previous Government i.e., Pragathi Bhavan has been renamed as Mahathma Jyothibha Phule Praja Bhavan and it has been thrown open to the general public to register their grievances in Praja Vani. We have been conducting Praja Vani twice a week on Tuesdays and Fridays regularly. All the grievances received are recorded on the Praja Vani portal and a receipt is provided to the complainant. These complaints are forwarded to the concerned officials for speedy resolution. Government has appointed an IAS officer as Special Officer for the smooth conduct of Praja Vani.

Agriculture:

25. **Everthing can wait, but not Agriculture - Jawahar Lal Nehru.** We firmly believe in these words of our first Prime Minister Sri Jawaharlal Nehru. A farmer toils without rest and irrespective of seasons. He is a back bone of the nation's economy. The food security of the country depends on him completely. If a farmer is to be strengthened in its to be provided two kinds of assistance. The first is to provide an assured capital for his investment on agriculture and the second is to provide security and remunerative prices to his crops.

Runa Mafi - Farm Loan Waiver:

26. **It always seems impossible until it's done - Nelson Mandela.** These words of a great leader apply to the assurance given by us towards Runa Mafi i.e., Farm Loan Waiver. Waiver of farm loan upto Rs. 2.00 lakhs was one of our main assurances to the people. This assurance was given by our beloved leader Sri Rahul Gandhi as part of Warangal declaration. It was a very bold move. We were fully aware of the financial implications of this scheme. At the same time our resolve was rock solid. The previous Government also promised farm loan waiver upto Rs. 1.00 lakh during their first term in office. However, during 2014-2018 they have released funds in four instalments. Due to this staggered release the loans were not totally repaid, further interest burden kept on escalating. Ultimately, no benefit accrued to the farmers. During their second term in office also the previous Government again promised to waive farm loans upto Rs. 1.00 lakh. They kept mum for four and half years and just at the moment of elections released some funds to win over the farmers. There was no sincerity in their statements and actions. Consequently, farmer had to suffer immensely. As loans were not repaid in time and the interest burden making it much harder to obtain fresh farm loans from, they had to be at the mercy of money lenders. Unlike earlier Government we are committed to implement farm loan waiver up to Rs. 2.00 lakhs in one stroke.

27. Opposition Parties have been expressing doubts and casting aspersions on us since the date we announced our intention to implement farm loan waiver. They tried to mislead the people and are still doing so. We have taken a momentous decision to waive farm loans taken from December 12, 2018 to December 09, 2023. In spite of the financial distress in the state, we are systematically garnering the necessary funds of Rs. 31,000 crores needed for this scheme. On July 18, 2024 we have transferred Rs. 6,035 crores at a time into the accounts of 11.34 lakh farmers towards Runa Mafi. The rest of the loans upto Rs. 2.00 lakhs also will be waived-off soon. We have proved once again that our word is a word written in stone. The farmers of Telangana are immensely happy with this loan waiver and they have become hopeful about their future. Our Government vows to support the farmer always.

Rythu Barosa:

28. Previous Government spent Rs. 80,440 crores towards Rythu Bandhu. This Scheme was intended for farmers only. However, amount was transferred to many in-eligible persons, owners of fallow lands, realistic business men. As a result, precious public funds were wasted. In fact, they have violated the rules framed by themselves for this scheme. Such acts are to be condemned strongly.

29. Our Government has replaced Rythu Bandhu Scheme with Rythu Bharosa with an intention to benefit the real farmer. The amount under this scheme has been increased to Rs. 15,000/- per annum. The guidelines for implementation are to be framed. For this purpose we have constituted a cabinet sub committee. The committee has toured various districts and consulted farmers, experts and intellectuals. All the views expressed at these forums will be placed before this August House to further discuss and elicit the opinions of the Hon'ble Members. Our approach is an example of how Government policies should be framed in a transparent and consultative manner.

Farm Labourers Welfare:

30. Landless Poor usually work as agricultural labourers. They do not have a secure employment. Hence, they lead a very distressed life. They were also totally neglected in the past 10 years.

31. With the noble intention of improving living and economic standards of the agricultural labourers we have proposed to launch a new scheme in this year itself, of providing financial assistance of Rs. 12,000/- per annum to them.

Farm Insurance:

32. Droughts and floods are a bane to the farmers. They toil hard through the season and one stroke of bad weather is enough to destroy their hard work. Such natural calamities endanger

the crops leading to their economic destruction. It is the Government's responsibility to protect the farmers from various vagaries. Previous Government failed to protect the farmers by not releasing the premium necessary from the crop insurance.

33. We have resolved to extend farm insurance to the farmers by joining the Pradhana Manthri Fasal Bhima Yojana (PMFBY) from this year. The premium that is to be paid by the farmer will be paid by the state Government itself. Crops will be insured without the farmer spending a single penny.

Bonus for Paddy:

34. Paddy cultivation is very extensive in Telangana. Many times even though he gets a bountiful crop, the farmer suffers due to lack of remunerative prices for the products. Government has decided to encourage cultivation of "Sanna Rice". We have identified 33 varieties of such rice and have announced a bonus of Rs. 500/- per quintal for these varieties. With this incentive, the farmer will be encouraged to take up Sanna Rice cultivaton due to a good assured price from the Government.

Rythu Nestham:

35. The modern technological developments in a field of agriculture would have a meaning only when it reaches the farmer. There has to be a regular dissemination of such information. Farmers can adopt new practices to increase their output as well as protect their crop from various pests and diseases. In order to bring awareness among farmers on latest technology and to share the experiences of progressive farmers with other farmers, Rythu Nestham programme is being organized in collaboration with the scientists of Professor Jaya Shankar Telalngana Agriculture University.

Dharani:

36. The previous Government has brought in Dharani with a malafide intention of robbing some of the rightful owners of their land. The illegalities, errors committed during feeding of land information in Dharani Portal has resulted in hardships to innumerable number of land owners and farmers. All their efforts to get justice went in vain. Due to the error/fraud committed in Dharani they were unable to sell their lands for their needs. They could not meet the expenses for their children's education, weddings and other family needs. They also lost the assistance which was due to them under Rythu Bandhu and Rythu Bheema Schemes. Even Telangana High Court has pointed out the lapses in Dharani.

37. As per our assurance to the people, our Government has constituted a committee to study the problems that arose due to Dharani. As per the recommendations of the Committee, in first phase a special drive for resolution of grievances was taken up. This drive was conducted from 1st to 15th March, 2024 under the supervision of District Collectors. 2,26,740 applications were pending as on 1st March and 1,22,774 were received during the drive taking the total to 3,49,514. Since, March 1st, 1,79,143 grievances have been resolved.

38. We have brought in 10 informative modules pertaining to 35 types of transactions in Dharani Portal. These modules will solve the field leave problems to some extent. We are reviewing the status of these grievances with Collectors from time to time. After a complete study by the Dharani committee, a final decision will be taken for a permanent resolution of the problem.

39. 47.3% of our population is dependent on agriculture for their livelihood. But the contribution of Agricultural and Allied Sectors to the state economy is only 15.08%. The increase in the share of this sector in the economy will lead to the economic strengthening of the farmer. With this aim in view, our Government will provide every possible type of assistance to the farmer. In fact we are taking a step which was never taken before. In this budget we are proposing a major share of Rs. 72,659 crores to agriculture. This decision will go down as a historical decision in the country as far as agriculture concerned.

Horticulture-Oil Palm Cultivation:

40. Telangana produces 53.06 LMT of horticultural produce through cultivaton in 12.12 lakh acres. In order to encourage oil palm cultivation in our state, we propose to give assistance to oil palm farmers under "Oil Palm Areas Expansion Under National Mission on Edible Oils - Oil Palm (NMEO-OP)". We have

set a target of plantation in 1.00 lakh acres in 2024-25. Registrations have already been made for 77,857 acres and permissions have been given for 23,131 acres. We are working towards issuing permission in this month only for plantation and drip for all the registrations done.

41. Quality seeds will provide a good farm output. Spurious seeds cause immense damage to the crop and to the farmer. The problem of spurious seeds was totally neglected during the last decade. Our Government is committed to control this problem and to ensure supply of quality seeds to the farmers. Our Government will not spare anyone who indulges in production and supply of spurious seeds.

In this budget we have proposed Rs. 737 crores for Horticulture.

Animal Husbandry:

42. Animal Husbandry gives economic security to the rural folk. Further, Milk, Meat and Eggs from this sector provide nutrition and also additional income to the rural families. Allied sectors like Fisheries, Sheep rearing and Poultry provide employment to considerable population. This sector is plays a crucial role in the development of rural economy. Small marginal farmers and landless poor constitute 62% in the area of Milk production. They own 70% of the livestock in the state. Our state ranks 8th in the country with livestock of 326.39 lakhs.

In this budget we have proposed Rs. 1,980 crores for Animal Husbandry.

Abhaya Hastham (Six Guarantees)

Maha Lakshmi-Free Bus Transport:

43. We respect a women as "Mahalakhsmi" in our culture. Maha Lakshmi Scheme provides free travel to all women in RTC buses. There is no limit on the number of times of travel or on the distance of travel. Till now 68.60 crore travels have been made by the women of our state. As a result they collectively saved an amount of Rs. 2351 crores. Women in the state are extremely happy with this scheme. They are enthusiastically visiting tourist places, temples, friends and relatives using this free travel facility. This scheme is indirectly helping the state economy also.

44. The amount incurred by RTC for providing free travel under this scheme is being reimbursed by the state Government on monthly basis. This is also helping RTC to transform into a billion dollar corporation.

LPG Cylinder at Rs. 500/-:

45. The frequent rise prices of LPG Cylinders cause hardship to poor and middle class families. It becomes a financial burden for them to absorb the increased prices. Government started the scheme for providing LPG Cylinders for Rs. 500/- only. Till date 39,57,637 families have availed this scheme. Government has spent an amount of Rs. 200 crores till date on this scheme.

In this budget we have proposed Rs. 723 crores for LPG Cylinder for Rs. 500/- Scheme.

Gruha Jyothi Scheme:

46. With an aim to provide electricity to low income groups and alleviating their financial burden, our Government has brought in Gruha Jyothi Scheme. We have issued the necessary guidelines and orders for implementation of this scheme in February, 2024 and brought it into force from 1st March, 2024.

47. House holds utilizing electricity less than 200 units will be benefited under this scheme. Applications received during Praja Palana and through Praja Seva Kendras have been examined and beneficiaries have been identified. Discoms issue Zero bills to the beneficiaries under this scheme. State Government reimburses the actual charges incurred by the Discoms ***in lieu of*** Zero bills to them. Issue of Zero bill has started from 1st March and till July 15th 45,81,676 Zero bills have been issued providing light to the poor families.

48. Under Gruha Jyothi Scheme Government has paid Rs. 583.05 crores to Discoms upto June, 2024.

In this budget we have proposed Rs. 2,418 crores for Gruha Jyothi Scheme.

Indiramma Indlu:

49. Owning a house will be the dream of any average person. In most of the cases, for the poor, the dream remains a dream. It will be beyond their reach to aspire for a house. The

previous Government promised houses for the poor but betrayed them. It should be the duty of any Government to provide Roti, Kapda aur Makaan to its people.

50. As promise in our election manifesto our Government has taken it upon itself to realize the dreams of the down trodden by launching “Indiramma Housing Scheme”. Under the scheme eligible people will be provided financial assistance of Rs. 5.00 lakhs for construction of house. SC & ST beneficiaries will be given Rs. 6.00 lakhs under the scheme. We have proposed to construct a total of 4.5 lakh houses with at least 3500 houses in each constituency. These houses will be of 400 sq.ft with RCC roofing, Kitchen and Toilet.

51. 2 bed room houses which are completed already will be allotted to the beneficiaries at earliest. Incomplete houses will be completed and amenities will be provided and then distributed to the needy. The housing scheme launched by our Government will provide succour and security to many down trodden families.

Public Distribution System:

52. The poor of our country depend on the public distribution system for rice and other staples. Our PDS System is a largest in the world and plays a very important role in feeding the poor. Hence, it has become imperative on us to take remedial measures to restore the derailed PDS system in our state. We have started implementing paddy procurement in a systematic manner. Keeping in view the severity of summer this year, we have increased paddy procurement centres 7,178 to help the farmers in this rabi season.

53. As a precautionary measure, procurement centres were opened by March 25th for the Rabi season 2023-24. A new weather app is being launched to alert procurement centres and farmers on hourly basis about the weather conditions. Consequently, the farmers will be saved from the crop losses by taking advance measures.

54. In the earlier regime payment to farmers for the purchases of Paddy by civil supplies were always irregular and much delayed. Our Government has reduced the time for payment to the farmers to 48 hours and we have been paying promptly within the time limit. This will immensely benefit the farmers and also reduces corruption and manipulation. Till now we have paid an amount of Rs. 10,556 crores to farmers.

55. From the period 2010-11 to 2022-23 nearly thousand millers became indebted to Government to a tune of Rs. 3,000 crores. The millers avoided supplying rice to the Government and used it for their own business for years together. It was done in the plain sight of everyone but still the Government turned a blind eye to such fraudulent practices.

56. Immediately after we came to power, we have initiated remedial measures and strict action against the defaulting millers. During the last six months the vigilance department has raided many millers and recovered their dues. We have already collected 450 crores from the defaulting millers and have initiated action under Revenue Recovery Act against 60 millers for collecting 509 crores arrears.

57. Due to the continuous and effective supervision by this department, deliveries to FCI have hastened and 36 LMT paddy has been delivered in six months. We have taken up the long pending issues with the Central Government and Food Corporation of India and adopted new strategies. With this we could get 3561.64 crores from Central Government and FCI. At the same time we could reduce our loans by 1323.86 crores. The effectiveness of the measures taken is already evident in the functioning of civil supplies department.

In this budget we have propose Rs. 3,836 crores for Civil Supplies Department.

Panchayath Raj & Rural Development:

58. I am reminded of the words of Mahathma Gandhi who said **“the soul of Bharath lies in its villages”.** Very sadly the rural local bodies were subject to utter neglect in the past decade. The previous Government simply announced establishment of new Gram Panchayats and ended the matter there. No infrastructure facilities or support was provided for their development. Consequently, these primary institutions of democracy suffered.

59. The path shown by Mrs. Indira Gandhi and Sri Rajiv Gandhi who were instrumental in providing flesh and blood to the Panchayati Raj Institutions is before us to follow. Our aim is to transform each village into fully developed sustainable unit. We have initiated measures for the proper functioning of the rural self Government institutions. We have also decided to provide road connectivity to interior villages and habitations.

60. The previous Government has spent crores and crores of rupees in the name of Mission Bhagiratha Project. However, due to faulty policies and lapses which occurred in implementation many problems arose in the pipe lines, storage tanks and pumping systems. This project failed to provide potable drinking water to rural areas.

61. Our Government has conducted a detailed survey in June, 2024 to identify houses without functional tap connections. The result of this survey showed that still lakhs of houses and families are lamenting due to lack of safe drinking water. The claims of the earlier rulers that thay have provided safe drinking water to 100% house holds have been proved false. We have initiated measures to rectify the lapses and provide safe drinking water to all.

62. Our Government has initiated measures in advance to tackle the drinking water problem. Anticipating a severe summer, we have garnered funds from Gram Panchayats, Special Development Fund and from 15th Finance Commission Grants to tackle the shortage of drinking water supply. We were successful in getting 2 TMC water from Narayanapur dam by consulting Karnataka. We have installed new borewells and hand pumps in the 35 remote areas of Mulugu and Bhadradri districts and solved a long pending issue. We have decided to bring operational maintenance of water facilities into the purview of Gram Panchayats.

63. Our aim is to provide safe drinking water facility to all rural house holds, schools, anganwadi centres and other Government centres.

Indira Mahila Shakthi Scheme:

64. **I measure the progress of the community by the degree of progress which women have achieved - Dr. B.R. Ambedkar.** These words uttered by Dr. B.R. Ambedkar more than half a century ago still hold true for this age. With an aim to transform 63 lakh women into successful business women, our Government has designed Indira Mahila Shakthi Programme with the collaboration of Sthree Nidhi and Banks. We plan to secure Rupees one lakh crores for this scheme.

65. We aim to impart skill training in different fields and also train them in branding and marketing. We propose to establish common processing centres for entrepreneurs and also establish a small scale industrial park in every assembly constituency. Every year the project aims to help 5000 rural societies/regional societies and we will try to extend it to 25,000 societies.

66. As part of Mahila Shakthi Programme we have introduced loan insurance scheme this March. If any member of the society dies, a maximum of Rs. 2.00 lakh loan on her name would be waived-off. For this loan insurance programme we have already released Rs. 50.41 crores to Sthree Nidhi.

Self Help Groups:

67. Self help Groups in the combined state of Andhra Pradesh were very successful and were the talk of the country. Later, they fell into neglect due to lack of funds. Self Help Groups can be very effective in providing financial independence and development of women. Hence, our Government has resolved to allot at least Rs. 20,000 crores each year for five years towards providing interest free loans. These funds will aid in the establishment of Micro, Small Industrial parks which would enable women entrepreneurs to become successful business women.

Indira Life Insurance Scheme:

68. Under this scheme we will provide Accidental Life Insurance of Rs. 10.00 lakhs to each member of the 63.86 lakh women in the Self Help Groups.

69. Government has already ordered that the job of stitching school uniforms has to be

entrusted to the Self Help Group Members. During the inauguration of Mahila Shakthi Programme the Hon'ble Chief Minister received a request from Self Help Groups for enhancing the stitching charges of School Uniform from Rs. 50/- to Rs. 75/-. Their request has been accepted. As a result 29,680 members will be benefited by about Rs. 50 crores.

70. To market the products manufactured by the members of the Self Help Groups we have decided to establish a Dwacra Mahila Bazar at Madhapur. We have already allotted land of 3.2 acres including 106 shops to Society for Elimination of rural Poverty (SERP) for establishing this Bazar.

71. Financial independence of a women will enable her to achieve equality in the society. The above programmes which we have implemented and are going to implement are all intended to strengthen women financially. In brief, the aim of our Government is to transform one crore women into crore pathis.

In this budget we have proposed Rs. 29,816 crores for Panchayath Raj and Rural Development.

Development of Hyderabad:

72. Hyderabad is a historic city which is growing at a rapid pace. It has already earned a place for itself on the world map. It would be pertinent to recollect the services of the previous Congress Governments in developing Hyderabad into an International City. However, due to utter neglect over the past decade this city is encountering severe problems on account of sanitation, sewerage and drinking water. Hussain sagar and Musi have vastly deteriorated due to pollution and their extent has shrunk to a large extent. Onset of monsoons creates havoc in the city and life comes to a stand still. Projects made without foresight, proliferation of illegal constructions had a negative impact on the city's development. Thousands of Crores of rupees have accrued to the Government through sale of valuable land in and around Hyderabad. However, the funds were not spent for improvement of Hyderabad City.

73. There are a large number of big industries and IT companies around Hyderabad city. The employees working in these industries have to travel long distances to reach their work place. If their homes are closer to their work place, it would provide relief to them in many aspects. It will save time and money for them and will also lessen the traffic on the roads. The areas on the out skirts of Hyderabad have the potential to develop into self sustainable areas. It will reduce the pressure on civic bodies. It is our aim to promote the development of satellite townships around Hyderabad. We will encourage construction of affordable houses at reasonable rates. We will plan and strive to provide all kinds of amenities in these townships viz: parks, community halls, commercial centres, schools etc.

74. One of the major problems the city is facing is the traffic. One of the ways to tackle this problem is to strengthen the public transport network and Metro Rail is one of the most important part of public transport. Presently, Hyderabad City has Metro facility in three corridors.

75. Having become wiser with the experience of first phase metro, our Government has re-examined the second phase proposals and modified them accordingly. Apart from catering to the needs of various sections of the society, Metro would enable equitable development of various parts of the city. With these aims, Government is proposing to develop 78.4 kms. of 5 extended corridors with an out lay of 24,042 crores. As part of this project Metro will be extended to the Old City and will be further connected to Shamshabad Airport. Similarly, we will extend the present corridors from Nagole to LB Nagar. We also propose to develop Nagole, LB Nagar and Chandrayanagutta stations as interchange stations. We are also planning to extend the Metro facility from Miyapur to Patancheru, LB Nagar to Hayathnagar.

Hyderabad Disaster Relief and Asset Protection Agency (HYDRAA)

76. Our Goverment has laid special focus on the development of Hyderabad. We have identified Hyderabad and the area upto Outer Ring Road as Core Urban Region and are developing plans for the development this CUR.

The population in this CUR constitutes 48.6% of the State population. This region is very crucial in the economy of the state and its GSDP growth. The growth rate in urban areas in Telangana is 3.2% which is higher than the national average. Due to the location of various IT, Pharma, Defence, Aerospace Industries and their rapid growth has shown its impact on the urbanization of Hyderabad outskirts which are growing at a record rate. Previous Congress Governments have made significant contribution in development of the above mentioned industries.

77. Outer Ring Road has become the de-facto border of Hyderabad. There are many urban and rural local bodies in the region up to Outer Ring Road but there is a vast difference in the civic services provided by these agencies. Even though GHMC has a disaster management system, other regions begin the limits of ORR do not have such a facility to tackle this problem in Telangana Core Urban Region. Government has established an integrated unit for disaster management. Apart from GHMC area, Ranga Reddy, Medchal Malkajgiri, Sanga Reddy Districts come under this new unit.

78. To prevent urban disasters, to take up steps to prevent such situations and to mitigate disasters HYDRAA will coordiante with state and outside the state institutes. HYDRAA will have separate units for asset protection and disaster management. Chief Minister of the State will be the Chairman of HYDRAA. The funds required for HYDRAA will be through support from State Government and through share of beneficiary local bodies. This institution will enable the effective disaster prevention and management in Core Urban Region.

Musi River front Development:

79. Musi Riverfront development project is one of the main priorities of our Government. As part of this project it is proposed to revive the eco system around Musi River. It aims to improve 110 kms of urban area.

80. Through Musi Riverfront development project we can effectively solve the complex problems encountered in water management. Infrastructure facilities can be improved in an environment friendly manner. As part of this project, recreation zones, peoples plazas, Children theme parks, entertainment zones will be developed. The main aims of this project are establishment of economic zone, improvement of living standards, protection of heritage and culture, improving the image of the city, improvement of infrastructure etc.

81. We have already taken up a socio economic/enjoyment survey with 33 teams from the revenue department in pursuance of the above mentioned aims. Development of Musi will be done on the lines of Thames Riverfront Project in London. This project will be a milestone in the history of Hyderabad and its model will be fit for replication across the country.

GHMC and HMDA:

82. In view of the importance of Hyderabad city, its dvelopment will be our priority. GHMC, HMDA and Metro Water Works Board play a very important role in providing civic services to the population of Hyderabad. To aid these institutes in effective and better provision of services, we have proposed 3065 crores to GHMC, 500 crores to HMDA, 3385 crores to Metro Water Works in this budget. Apart from these we have proposed 200 crores to HYDRAA, 100 crores for extension of Metro to Airport, 200 crores for ORR, 500 crores for Hyderabad Metro Rail, 500 crores for extension of Metro to Old City, 50 crores for MMTS and 1500 crores for Musi Riverfront project.

83. Hyderabad is central to the growth of Telangana. The integrated growth of Hyderabad would enable the Government to mobilize huge resources for the development of the State. Keeping this in view, we have proposed in this budget, a never before proposed amount of Rs. 10,000 crores for development of Hyderabad.

Regional Ring Road:

84. ORR is like a precious jewel around Hyderabad. Outer Ring Roads connects various places around Hyderabad which resulted in the rapid growth and development of the City. Such results need to be replicated in other parts of the state which can be achieved through construction of Regional Ring Road.

85. The northern road from Sanga Reddy-Toopran-Gajwel-Choutuppal is 158.6 kms long and the southern side it is 189 kms from Choutuppal-Shadhnagar-Sanga Reddy are proposed to be upgraded to facilitate their declaration as National Highways. RRR will be constructed with the standards of expressway. The land acquisition process for this project is already in progress. It will be initially constructed as a four lane highway and will be extended to 8 lines commensurate with increase in traffic. The region betweem ORR and RRR will attract industries, services and transport parks. As per initial estimates, the northern part of RRR will cost Rs. 13,522 crores and southern part will cost Rs. 12,980 crores.

In this budget we have proposed Rs. 1,525 crores for Regional Ring Road.

Women and Child Development:

86. With an aim to provide nutritious food to children and also to provide quality education, we have decided to convert Anganwadi centres to pre schools. At the same time, we propose to form Amma Adarsha Patashala Committees and entrust them with the maintenance of schools. We further propose to entrust sanitation, repairs and maintenance of Government schools to women's groups. We aim to improve standard of education in all the schools.

In this budget we have proposed Rs. 2,736 crores for Women and Child Development.

SC & ST Development:

87. **I understand democracy as something that gives the weak the same chance as the strong - Mahatma Gandhi.**

88. Following the above philosophy of Mahatma Gandhi we are committed to the development and provision of equal opportunities to SCs and STs. We have already established Komaram Bheem Corporation for Adivasis, Santh Seva Lal Corporation for Lambadas, Erukula corporation for Erukulas. We have also established two separate corporations for Malas and Madigas.

89. The remote areas in the state which are not properly connected by roads or any other means face serious problems during monsoons. They get cut off from the rest of the world. Their lives would be endangered if they have any medical emergency. Even in normal times the people in those areas encounter lot of difficulties even for routine activities. If proper roads can be provided to them their life would be a bit easier. Hence, our Government plans to provide BT roads to all ST thandas, gudems and chenchu pentas.

90. The previous Government has announced all ST habitations having more than 500 populations as gram panchayats. Subsequently no further facilities were provided for these GPs. As a first step to improve them we have decided to build gram panchayat offices in all these GPs.

91. Tribals have a unique way of life, culture and festival. They give utmost importance to follow them and protect their culture. Protecting them and their culture is our duty too. Hence we have celebrated Samakka Saralamma Medaram festival in a most grand and befitting manner this February by releasing Rs. 100 crores. Government has sanctioned 2.00 crore for Santh Seva Lal Jayanthi celebrations and Rs. 1.00 crore for Nagoba Jathara celebrations.

92. With an aim to provide international quality facilities and education to students of all gurukulams, our Government has proposed to set up integrated residential schools. As part of this program all gurukulas i.e., ST, SC, BC, Minority and General which are running at different places in a region, will be brought into a single campus spanning 20 Acres. Apart from constructing new schools for them, common facilities on par with international standards will be provided for these gurukulams. This would enable development of cooperation and friendship between different communities and provide equal standard of education to them.

93. SC & STs would be provided funds as per Law. The funds meant for them will be spent only for them and will not be diverted for any other purposes.

In this budget we have proposed Rs. 33,124 crores for SCSDF and Rs. 17,056 crores for STSDF.

Minority Welfare:

94. Protection of Rights of Minorities and their development will contribute to the all round development of the State. Our Government is aware of this and has taken up measures for their welfare. Government is providing free coaching for civil services exams to minority students along with BC, SC & ST students. Government is engaging experienced tutors for this purpose. The coaching is being given in most effective and modern way. These students would be given a stipend of Rs. 2500.00 if they are local and Rs. 5000.00 if they are non locals.

95. Government has sanctioned Rs. 33.00 crores this year for Ramzan celebration and Rs. 50.00 lakhs repair and maintenance of Ashoor Khanas. Government also released Rs. 2.4 crores for the meeting of Tabligi Jamat Islamia in January 2024 and Rs. 4.43 crores for Haj of Muslims.

In this budget we have proposed Rs. 3,003 crores for Minority welfare.

BC Welfare:

96. BCs constitute large portion of our population and our Government is committed to their development. We are proposed to implement various schemes for them.

97. Toddy tappers have to climb tall trees for collection of toddy.It can be quite dangerous and at times toddy tappers lose their life also. They may also become permanently disabled due to accidents. In such a situation their families suffer due to loss of livelihood. IIT, Hyderabad has developed an equipment which has potential to transform their lives of toddy tappers. It protects the toddy tappers from the falling off the tree. Government has decided to provide this tool to all toddy tappers. A demo also was organised recently in the presence of the Officers and toddy tappers.

98. Government has established new corporations for Mudiraj, Yadava, Kurma, Munnurukapu, Padmashali, Perika, Lingayat, Mera and Gangaputras. Our Government has also established a Board for the welfare of economically backward castes (EBCs). This corporations will function for the welfare and development of the respective communities.

99. If all the people of the society have to develop equally, it is necessary to understand the existing differences in the society. Our beloved leader Sri Rahul Gandhi during his tour of our State remarked that it is possible to change the society to a more equitable one through caste census. He expected that such a change should start from Telangana and as a consequence, Congress Party has promised during elections that it would conduct caste survey. To improve the standards in Social, Economic, Educational and Political aspects and to devise appropriate projects/schemes for various sections of the society, Caste census becomes the basis. It will also help in realising the social development and inclusive growth which Mahatma Gandhi and Dr. BR Ambedkar believed in.

In this budget we have proposed Rs. 9,200 crores for BC Welfare.

Medical & Health:

100. The current medical system is not adequate to meet the needs of the people and the sector has largely been neglected. The previous Government could not even pay timely salaries to doctors, nurses and other government and contractual employees. Even the prestigious Osmania Hospital has been completely neglected. Besides bragging that they succeeded in getting new medical colleges, they have not provided any amenities, necessary resources and facilities to these colleges.

101. Our Government has released all the salary arears to all employees. In future too, we assure them timely salary payments, so that the system works smoothly and effectively. We will also ensure completion of under construction super specialty hospitals, other hospitals, nursing colleges and medical colleges. We have sanctioned the necessary teaching and non-teaching staff for the new medical colleges. As soon as our Government was formed, we gave appointment orders to 6,956 nurses.

102. With the aim of providing timely, effective and quality health services to all the people. The

Government of Telangana has taken special measures while formulating Universal Health Care policy.

103. We have strengthened the Rajiv Arogyashri Yojana introduced by the previous Congress Government. We increased the coverage from Rs. 5 lakhs to Rs. 10 lakhs. Apart from this, we have increased package prices of 1375 treatments (out of the 1672 treatments) by an average of 20 percent. We have also expanded the scope of Arogyashri scheme by including 163 new diseases.

104. To make health services accessible to all citizens through modern technology, we are introducing a system of issuing a digital health profile card to every-one with a unique identification number. This new digital approach initiated by the Government will make a citizen's health information available at one place. With this, the diagnosis can be made easily, and treatment can be started promptly.

105. Dental, eye, ENT, mental health care and related examinations will be made available to the public in a phased manner.

In this budget we have proposed Rs. 11,468 crores for Medical & Health.

Energy:

106. Uninterrupted power supply to agriculture, industry and other sectors has been one of the main objectives of the Government . In addition to working on bringing financial discipline in electricity corporations that were derailed due to laxity of the previous Government, we were able to provide uninterrupted electricity 24 hours a day even during the peak summer season. With this, the misleading statements of opposition that our Government cannot deliver its promises fell flat.

107. In view of increasing power demand of the State and to reduce transmission losses and strengthen the grid network, an investment of Rs. 3,017 crores is proposed for construction of 11 new Extra High Tension (EHT) sub-stations and 31 Extra High Voltage (EHV) Power transformers during this financial year.

108. Steps will be taken to set up storage plants at geographically suitable locations in the state. Government promotes electric vehicles as part of pollution prevention measures. In addition to the existing 450 electric vehicle charging stations, we will take necessary steps to set up 100 additional stations in Greater Hyderabad. We are launching TGEV Mobile App to make charging facilities easily accessible to people.

109. Strategies to meet power requirement till the year 2030 are being made. A new energy policy with emphasis on non-conventional and pollution-free power generation is being drafted. This policy will have a plan not just to meet the needs of our state but also achieve surplus power.

110. It is the mission of the present Government to achieve sustainable development while protecting the environment. Accordingly, in the new energy policy, we are giving priority to solar energy and lead the path of renewable energy.

In this budget we have proposed Rs. 16,410 crores for TRANSCO & DISCOMs.

Forests & Environment:

111. Telangana state is endowed with vast forest wealth encompassing beautiful waterfalls, wildlife, dams and reservoirs. While conserving the existing forests, there is a need to expand them and increase the forest cover. It is decided to promote eco-tourism (Environmental tourism) as a means to forest conservation and development. Our Government has constituted a committee of senior officials under the leadership of Minister for Forests, to formulate a robust eco-tourism policy. This committee will visit Odisha, Karnataka and other states to analyse the best practices; and based on their report an eco-tourism policy will be formulated and implemented.

112. Seven forest areas in Telangana - Amrabad Tiger Reserve, Kawwal Tiger Reserve, Vikarabad-Anantagiri Circuit, Kanakagiri in Khammam, Kuntala Falls in Adilabad, Kinnerasani in Kottagudem, Pakala and Eturunagaram Circuit - are identified for eco-tourism. Eco-tourism will not only protect environment but also generate revenue for the state.

113. The Government launched the "Vajrotsava Vana Mahotsavam" program with a target of

planting 20.02 crore trees this year. To re-assure families co-habiting in the forests, the compensation for people who lost their lives in human-animal conflict in increased from five lakhs to ten lakhs.

In this budget we have proposed Rs. 1,064 crores for Forest & Environment.

Industries - Information Technology

Telangana Skill Development University:

114. Our objective is to not only make Telangana a leading destination to attract global investors but also to develop world-class skills in our youth to make them job-competitive locally and globally. With this objective, the Government of Telangana has decided to establish and run "Telangana Skill University" in Hyderabad during this financial year in a PPP mode. In this university, 17 different industry-linked, practical and job-oriented certificate, diploma and degree courses will be started.

Artificial Intelligence:

115. Telangana has made great progress in the field of artifical intelligence. To further strengthen this sector, we are preparing plans to make Hyderabad a leader in this sector. Hyderabad will soon become a research centre for advanced artificial intelligence.

116. With great pleasure we announce that the Telangana Artificial Intelligence Summit with the theme "Making A I work for everyone" will be held in Hyderabad on 5th & 6th of September, which will be attended by 2,000 experts, influencers, from all over the world. This will aid Telangana's progress in A I sector.

Fibre grid:

117. We are planning to extend fibre grid facility to the remote areas in Telangana. This will not only enable the internet and cable network facilities for the local people but will also be useful for the tourists coming to remote areas, aiding eco-tourism development.

Nizam Sugars Ltd:

118. Once the pride of Telangana, Nizam Sugars Limited was closed down due to various problems. So far, none showed interest in its revival. But when this Government took over, as promised we appointed a committee in January 2024 for the restoration of Nizam Sugars Limited. Soon, the long cherished dream of Telangana people - Nizam Sugars Limited - will be relaunched.

Handlooms & Textiles:

119. Handloom sector needs the support of Governments most of the time. It is difficult for handlooms to compete with the power loom that produces more cloth at cheaper prices and in less time. There is a danger that our handlooms will disappear forever if not supported. Thus, our Government has started measures for the revival of handlooms by mandating cloth procurements for Government departments and institutions, i.e., school uniforms for students, bed sheets used in hospitals to be from our local weavers through the Telangana Handloom Cooperative Society.

120. A seven year old pending decision to establish Indian Institute of Handloom Technology (IIHT) in Telangana is seeing light of the day with the intervention of our Government and taking it up with the Central Government. Besides, we are also in consultation with the Central Government for setting up a Centre of Excellence for Technical Textiles in our state. The establishment of these prestigious institutions will greatly help the development of handlooms in our state.

In this budget we have proposed Rs. 2,762 crores for Industries.

In this budget we have proposed Rs. 774 crores for Information & Technology.

Irrigation Sector:

121. A total of 73 irrigation projects have been undertaken in the state till date, 34 large and 39 medium projects. Of these, 42 projects (10 mega and 32 medium) have been completed. A total of 31 projects - 24 large and 7 medium projects, are currently under construction.

122. The hasty decisions taken by the previous Government in the construction of the Kaleswaram project, faulty designs and

substandard construction made the future of the project questionable. Farmers had high hopes due to the extensive hype given to this project. But, within a short time, the project's deficiencies came to light and left the entire state in shock. An inquiry committee has been appointed to identify the irregularities in this project and for suggesting appropriate measures. Further action will be taken based on the report given by this judicial inquiry committee. We are taking steps in accordance with the instructions of the National Dam Safety Authority to protect the project so that thousands of crores of public money which has already been spent on this project does not go waste.

123. The previous Government neglected completion of many projects though they were in final stages of construction. Therefore, despite spending a lot of public money, these could not be put to public use. Our Government has decided to complete 6 such projects which are in the final stages which can immediately bring ayacut under irrigation within this financial year. similarly, 12 projects have been decided to be completed in the next financial year.

124. Maintenance of the existing large, medium and small projects in the state also has not been carried out in the last ten years, due to which people have not been able to avail the full benefits of these projects. If they are left as they are, our projects built with public money will become useless. Hence, our Government is determined to undertake the maintenance and repair of projects regularly.

In this budget we have proposed Rs. 22,301 crores for Irrigation.

Education sector:

125. **"Good Education is the foundation for better future".** This is the truth. To strengthen the education sector in the state, our Government will raise the standard of education in schools and colleges and provide them with the necessary facilities. As a first step, we have already notified a mega DSC with 11,062 posts to fill up the existing teacher vacancies in schools. Exams for the same have started on July 18, 2024 and are still continuing. This will increase the number of teachers in the schools in accordance with the number of students, providing quality education to the poor and middle-class students studying in our Government schools.

126. The previous Government had destroyed the autonomy of universities. They have run the universities by appointing in-charges rather than appointing full-time vice-chancellors. Due to this, the Government of the universities and the education system became chaotic. Our Government has recently set up search committees to appoint full-time vice chancellors for all universities. We will be making these appointments soon. In this budget we have proposed Rs. 500 crores for the infrastructure development in universities. Of these, one hundred crores is proposed for Osmania University and one hundred crores for Women's University and the balance is proposed for infrastructure facilities of Kakatiya University and other Universities.

127. **"Wealth does not bring excellence, but excellence makes wealth and everything else good for men, both individually and collectively" - Socrates.** That is why we are making efforts to create excellence in all fields. As part of converting ITI's into centres of excellence in collaboration with private companies, this Government has entered into an agreement with Tata Technologies Limited to transform 65 Government ITIs into centres of excellence. In accordance to the needs of today's industries, we are introducing six new long-term courses where 5,860 students will be trained each year. 31,200 students will be trained each year in short-term courses.

128. As part of this project, modern and technological equipment will be provided in the Government ITIs. Experts required to train are arranged through Tata Technologies Limited. These skill centres are very useful for our students and job seekers. Tata Technologies Limited will also assist in securing employment for these trainees. This project was launched

by the Hon'ble Chief Minister from Mallepally ITI in the month of June. The total cost of this public private partnership project is Rs. 2324.2 crores. Of which, 307.95 crores is to be paid by the Government. The balance amount will be borne by Tata Technologies Ltd. through its CSR programme.

We are proposing Rs. 300 crores for this project in this budget.

In this budget we have proposed Rs. 21,292 crores for Education Department.

Law & Order:

129. Maintenance of law and order is essential for public safety and development of the state. International companies would not interested in investing in an environment of insecurity. With the development of technology, criminality is taking many forms. In addition to curbing common crimes, curbing white collar crimes and cybercrimes has become a major challenge for the police system. The Cyber Security Department was recently handed over the necessary vehicles to strengthen the police system to deal with criminals and prevent crime. To solve crimes, we are training the police in modern crime investigaton. Earlier, citizens had the facility to register cybercrime complaints only at four cybercrime police stations. But our Government has made it possible for these complaints to be registered in all the police stations of the state. We are giving wide publicity for registering cybercrime complaints through website and toll free number.

130. For proper understanding of the new laws introduced by the Central Government in place of CRPC/IPC/Indian Evidence Act, we trained our police personnel for effective performance of duty.

A crackdown on drugs:

131. Usage of drugs is very dangerous. When the youth get addicted to drugs, the future of the country will be bleak. Our Government has realized this problem and since coming to power we have been following a zero-tolerance policy against drugs. Our Government is taking various measures to protect the people of the state, especially the students, from this menace by dealing the offenders with an iron hand. We have given clear instructions to the authorities that no matter how great or reputable they are, those who are caught carrying and using drugs shouldn't be spared.

132. Telangana Narcotics Control Bureau (TGNAB) has been strengthened and adequate facilities have been provided to that bureau. Recently, the bureau has cracked down on international narcotics gang operations. Local police will inspect educational institutions under their purview, create awareness among the students on elimination of drugs. Anti-Drug Committees have been formed in educational institutions and 4,137 students have been appointed as Anti-Drug Soldiers. Help of film celebrities has been enlisted to create awareness among people about the harm caused by drugs. A separate mechanism for trial of drug related offences is being planned. This will result in speedy conviction of the accused and deters to get involved in drug related activities. Our mission is to reassure parents in Telangana that their children are safe and away from drugs. Our Government promises to make Telangana a drug free state.

In this budget we have proposed Rs. 9,564 crores for Home Department.

Roads and buildings:

133. Roads are the lifelines of economic growth in the modern world. An Integrated Road policy is being prepared in Telangana which emphasizes connecting each village panchayat to mandal centre through BT roads, mandal centres to district centre via two -lane roads, and highways to connect district centres to the capital.

134. Our Government approached the Defence Ministry and obtained approval for defence land transfer for road-widening and construction of elevated corridors in the cantonment area. This is a good news for the people of Hyderabad and the state.

In this budget we have proposed Rs. 5,790 crores for Roads & Buildings Department.

Honourable Speaker Sir:

135. Finally, I would like to remind this honourable house, the words of Mahatma Gandhi. **"The Difference between what we do and what we are capable of doing would solve most of the World's problems".** Even though we have a lot of potential, we don't utilize 100% of it. A strong will to solve people's issues inspires us to work beyond our capabilities. This is the spirit with which our Government will be functioning.

2024-25 Budget Estimates:

136. The total expenditure proposed for the financial year 2024-25 is Rs. 2,91,159 crores; the revenue expenditure is proposed at Rs. 2,20,945 crores and the capital expenditure proposed is Rs. 33,487 crores.

137. I submit the budget proposals for the year 2024-25 for approval of this House.

Jai Telangana!!

Jai Hind!!

* * * * *

1

شری بھٹی وکرامار کا ملو

عزت مآب نائب وزیر اعلیٰ و وزیر مالیہ' حکومت تلنگانہ

کی ریاستی مقننّہ میں

مالیاتی سال ۲۵-۲۰۲۴ کے لئے موازنہ تقریر

بتاریخ: ۲۵ر جولائی' ۲۰۲۴

عزت مآب اسپیکر صاحب!

۱۔ میں' کانگریس حکومت کا پہلا مکمل موازنہ پیش کرتے ہوئے بے حد مسرت اور فخر محسوس کر رہا ہوں۔ میں دل کی گہرائیوں سے محترمہ سونیا گاندھی کا شکریہ ادا کرتا ہوں جنھوں نے عظیم شاعر دشرتی کے خواب کو پورا کرتے ہوئے تلنگانہ تشکیل دیا۔ تلنگانہ کے عوام نے اپنی انتہائی دانش مندی کا ثبوت دیتے ہوئے سابقہ حکومت کی افراتفری کی حکمرانی کے دور کو ختم کیا۔ میں اس پر انہیں خراج تحسین پیش کرتا ہوں۔

۲۔ تلنگانہ کی تشکیل کے پس منظر میں عوام نے کئی احتجاج کئے اور بے شمار قربانیاں دی ہیں۔ انہوں نے اپنے احتجاج کے دوران ہر قسم کی مشکلات کو اس امید پر جھیلا کہ علاحدہ ریاست کے ساتھ ان کی تمناؤں کی تکمیل ہوگی۔ ہماری پارٹی عوام کی ان تکالیف سے پوری طرح واقف تھی چنانچہ مرکز میں کانگریس زیر قیادت یو پی اے حکومت نے تلنگانہ کو علاحدہ ریاست کا درجہ دینے کا فیصلہ کیا۔ نتیجہ میں تلنگانہ کو ریاست کا درجہ دیا گیا اور اس کے عوام کے خواب شرمندہ تعبیر ہوئے۔

۳۔ اپنی تشکیل کے ۱۰ سالوں تک' تلنگانہ نے اس طرح ترقی نہیں کی جیسی کہ توقع کی جا رہی تھی۔ سابقہ حکمرانوں نے' جنھوں نے تلنگانہ کو ''سنہرے تلنگانہ'' میں تبدیل کرنے کا وعدہ کیا تھا تمام محاذوں پر ناکام ہوگئے۔ ترقی تو چھوڑیئے' عوام کی بہبود بھی جوکھم میں پڑگئی اور ریاست قرضوں میں ڈوب گئی۔

۴۔ ریاست کی تشکیل کے وقت قرض' ۷۵,۵۷۷ کروڑ روپے تھے ۱۰ سالوں میں جست لگا کر بڑھتے رہے اور ۶,۷۱,۷۵۱ کروڑ روپے کے ہمالیائی عدد تک پہنچ گئے۔ تاہم' ترقی اس اعتبار سے نہیں ہوئی۔ علاحدہ ریاست کے لئے احتجاج کی بنیاد درحقیقت یہ تھی کہ تلنگانہ پانی' مالیاتی

2

وسائل اور روزگار کے مواقع میں اس کے حصہ سے محروم تھا۔ اب وقت آ گیا ہے کہ ہم ماضی میں جھانک کر دیکھیں اور مذکورہ بالا مطالبات کی حقیقت سے واقف ہوں۔

۵۔ آبی وسائل کے لئے تلنگانہ کا حصہ ریاست کی پینے کے پانی اور آبپاشی دونوں ضروریات کے لئے ریاست ہی کی جانب سے موثر طور پر استعمال کیا جانا چاہئے تھا۔ تاہم، سابقہ حکومت کے ناقص پالیسی فیصلوں کے سبب عملی طور پر ایسا نہیں ہو پایا۔ آبپاشی پراجکٹس، ناقص ڈیزائنس اور غیر معیاری تعمیرات کی وجہ سے متوقع فوائد سے بہرہ ور نہیں ہو سکے۔ آبپاشی پراجکٹس کے ذریعہ ریاست کو زیادہ سے زیادہ فوائد پہنچانے پر توجہ دینے کے بجائے، انھوں نے چند لوگوں کی منفعت پر رقم خرچ کرنے پر توجہ مرکوز کی۔ جس کے نتیجہ میں آبپاشی کے مسائل جوں کے توں برقرار رہے جیسا کہ پہلے تھے۔ ریاست کو ایسی ریاست بنا دیا گیا جہاں وہ خود اپنے آبی وسائل سے موثر طور پر استفادہ نہیں کر سکتی ہے۔ ہماری حکومت بہتر پراجکٹس کی تعمیر کے ساتھ اس صورتحال کی اصلاح کے لئے فی الفور ضروری اقدامات کرنے کا عزم رکھتی ہے۔

۶۔ فنڈز کے مسئلہ کی بابت، سابقہ حکومت نے مختلف ذرائع مثلاً محصول، قرضہ جات اور دیگر وسائل کے ذریعہ کافی فنڈز جمع کئے۔ تاہم، خرچ کردہ رقومات میں اور حاصل کردہ پیش رفت میں کوئی تال میل نہیں ہے۔ ایک جانب تو قرض کا بوجھ ہے اور دوسری جانب ادا شدنی بلز ہیں جو ریاست کی معیشت کو خطرناک صورتحال کی سمت لے جا رہے ہیں۔

۷۔ بدقسمتی سے، ہمیں ایک خراب صورت کی حامل میراث اور ریاست کی معیشت حاصل ہوئی ہے۔ اس ریاست پر ایک خانگی زمیندار کی ملکیت کی طرح حکمرانی کی گئی۔ تقسیم کے وقت خوشحال کہلانے والی یہ ریاست، قرض کے بھاری بوجھ تلے قابل رحم ریاست میں تبدیل ہو گئی۔ یہ ریاست ایک ایسی ناکام ریاست بن گئی جہاں پر ملازمین اور وظیفہ یابوں کو تنخواہوں اور وظائف کی ادائیگی خود اس کے اپنے لئے ہی بہت بڑا چیلنج بن گیا تھا۔ سابقہ حکومت کے اس طرح کے غیر نظم وضبط کے حامل رویہ اور انتظامیہ کے باعث تمام طبقات کی عوام کو خراب حالات کا سامنا کرنا پڑ رہا تھا اور وہ شدید متاثر ہو گئے تھے۔

۸۔ مالیاتی مشکلات میں گھری ہوئی ریاست کو سنبھالنا، نو قائم شدہ کانگریس حکومت کے لئے بہت بڑا چیلنج ہے۔ ہم نے تاہم، ہمارے انتظامیہ کا آغاز فضول اخراجات پر قابو پاتے ہوئے اور مالی نظم وضبط کے ایک احساس کے ساتھ کیا۔ ہم نے اس سسٹم کو اصل دھارے میں لانے اور مارچ ۲۰۲۴ سے ۶۹ء۳ لاکھ سرکاری ملازمین اور ۸۷ء۲ لاکھ وظیفہ یابوں کو تنخواہوں اور وظائف کو منظم انداز میں اور بروقت ادا کرنے کی کوشش کی۔ یہ امر، بہتر نظم ونسق کی سمت پہلا قدم تھا۔

۹۔ ہماری حکومت نے دسمبر ۲۰۲۳ میں ایک وائٹ پیپر جاری کیا جس کے مطابق نئی حکومت کے قیام کی تاریخ تک ریاست پر ۶,۷۱,۷۵۷، کروڑ روپئے کے قرض کا بوجھ تھا۔ ہم نے ہماری ساری توجہ قرضہ جات کی ادائیگی پر مرکوز کی حالانکہ یہ قرضہ جات، ہمیں سابقہ

غیر ذمہ دار حکومت کی طرف سے ملے تھے۔ ہماری حکومت کے قیام کے بعد سے ہم نے ۳۵,۱۱۸' کروڑ روپے کے قرضہ جات حاصل کئے جبکہ ہم نے ۴۲,۸۹۲' کروروپے کے قرضہ جات کوادا بھی کردیا۔اس کے اثرات کے طور پر ہم نے ۷,۷۷۴' کروڑ روپے کی رقم کوادا کردیا جو ہماری طرف سے حاصل کردہ قرضہ جات سے زیادہ تھے اور یہ امر' عوام کے تئیں ہمارے اخلاص کا اظہار ہے۔ سابقہ حکومت نے سرکار کوایک ایسی خراب حالت میں پہونچادیا تھاجہاں پر قرض کی ادائیگی کے لئے قرض حاصل کرنا پڑتا تھا۔

۱۰۔ ہماری حکومت نے انتہائی مشکل مالی حالات میں بھی عوام کی فلاح و بہبود کونظر انداز ہی نہیں کیا۔ہم نے دسمبر سے لے کر تاریخ ہذا تک مختلف اسکیمات پر ۳۴,۵۷۹' کروڑ روپے خرچ کئے۔ ہم نے مہالکشمی اسکیم کو متعارف کروایا جس میں خواتین کو آر ٹی سی بسوں میں مفت سفر کی سہولت فراہم کی گئی۔ ہم نے ۲۰۰' یونٹس تک مفت برقی' رعیتو بھروسہ کے تحت کسان کوامداد' چاول پر سبسیڈی' اسکالرشپس وغیرہ بھی فراہم کئے ہیں۔اسکیمات پر مصارف کے علاوہ ہم نے ۱۹,۴۵۶' کروڑ روپے کے سرمایہ مصارف بھی کئے ہیں۔ ہماری حکومت نے' تلنگانہ کے قیام کے دس برسوں بعد یعنی فروری۔۲۰۲۴ میں پہلی مرتبہ ایک حقیقی اور منصوبہ بند مواز نہ پیش کیا ہے۔

۱۱۔ سابقہ حکومت کی جانب سے روزگار کے مسئلہ کی بھی یکسوئی نہیں کی گئی۔نئی ملازمتیں بھی تشکیل نہیں دی گئیں۔موجودہ مخلوعہ جائیدادوں پر تقررات کے معاملہ میں سابقہ حکومت نے ناقص رویہ کا مظاہرہ کیا۔اس نے اس شعبہ کومکمل طور پر نظر انداز کردیا جس کے باعث بے روزگار نوجوان پریشان ہوگئے ۔ جب کبھی بھی تقررات کا آغاز کیا جاتا تو ان میں سے زیادہ تر کا اختتام پیپر کے افشاء ہوجانے' بے قاعدگیوں اور امتحانات کے غیر موثر انداز میں انعقاد کی صورت میں ہوا کرتا تھا۔اس طرح سے نوجوان مسلسل بے روزگار ہی رہ جاتے۔

۱۲۔ ہم' سرکار اور سرکاری ملکیت والے کارپوریشنوں رانجمنوں میں نئے روزگار تخلیق کرنے کا عہد رکھتے ہیں۔ہم نوجوانوں کی تمناؤں کو حقیقت میں تبدیل کرنے کا وعدہ کرتے ہیں ۔ ہم نے پہلے ہی ۳۱,۷۶۸ ملازمتوں کے لئے تقررات کے احکام جاری کرتے ہوئے ہماری سنجیدگی کا مظاہرہ کیا ہے۔ہم تقررات کے عمل میں رونما ہوئی بے قاعدگیوں کو درست کرنے کا عزم کرتے ہیں اور ہم مستقبل قریب میں ایک جاب کیلنڈر جاری کریں گے۔

۱۳۔ ریاست کے عوام نے سابقہ حکومت کی غلطیوں اور ناکامیوں کوسمجھا اور ایک تبدیلی کی خواہش کی۔اس کے نتیجہ میں' وزیر اعلیٰ کی حیثیت سے شری اے۔ ریونت ریڈی کی قیادت میں کانگریس پارٹی نے حکومت تشکیل دی ہے۔ہم نے عوامی امیدوں اور ہماری پارٹی کی تمناؤں کی تکمیل کی خواہش کے ساتھ حکومت تشکیل دی ہے۔انتخابات کے وقت ہماری جانب سے دیئے گئے تیقنات محض وعدے نہیں ہیں۔عوام کے دل کی امنگوں کا اظہار ہیں۔ یہ تنقید کی جارہی ہے کہ ہمارے تیقنات عملی طور پر حقیقت پر مبنی نہیں ہیں ۔تاہم' ہم نے پہلے ہی ثابت کردیا ہے کہ اگر کسی کے پاس اصول پسندی' عزم اور اہلیت ہو تو کچھ بھی ناممکن نہیں ہے۔ ہم نے' پہلے قدم کے طور پر خواتین کے لئے مفت بس سفر کو روبہ عمل

4

لایا۔ہم نے علاج معالجے کے لئے آروگیہ شری اسکیم کے تحت حد میں اضافہ کرتے ہوئے اسے ۵ لاکھ روپے سے ۱۰ لاکھ روپے کردیا ہے۔ یہ ہمارے عزم کی عکاسی ہے۔ہم گروہا جیوتی اسکیم کے تحت صرف ۵۰۰/- روپے میں گیس سلنڈرس سربراہ کررہے ہیں۔ہم ۲۰۰ یونٹس تک مفت برقی فراہم کررہے ہیں اور ہم نے اندرماں انڈلو اسکیم بھی شروع کی ہے تاکہ ذاتی مکان رکھنے کے غریبوں کے خوابوں کو شرمندہ تعبیر کیا جائے۔ہم دیگر تمام اسکیمات کو روبہ عمل لائیں گے جن پر عمل آوری کا ہم نے تیقن دیا ہے۔ بہت جلد ریاست میں ''اندرماں راجیم'' قائم کرنے کے لئے انتھک جدوجہد کریں گے۔

۱۴۔ ''موازنہ صرف اعداد و شمار کو اکٹھا کرنا نہیں ہے بلکہ ہماری قدروں اور امنگوں کو بھی ظاہر کرتا ہے''۔ یہ موازنہ عوامی تمناؤں کی عکاسی کرتا ہے،جنھوں نے ہم پر یقین کا اظہار کیا ہے۔

<u>تلنگانہ کی معیشت</u>

۱۵۔ عالمی معیشت نے سال ۲۴-۲۰۲۳ کے دوران ۳ء۲ فیصد شرح ترقی ریکارڈ کی ہے۔ ہندوستانی معیشت نے اسی مدت کے دوران ۶ء۷ فیصد اور تلنگانہ نے ۴ء۷ فیصد شرح ترقی درج کی۔ یہ اس بات کا ثبوت ہے کہ تلنگانہ کی شرح ترقی قومی شرح ترقی سے کم ہے۔

۱۶۔ موجودہ قیمتوں پر، تلنگانہ کی مجموعی ریاستی گھریلو پیداوار (جی ایس ڈی پی) ۲۴-۲۰۲۳ میں ۱۴,۶۳,۹۶۳ کروڑ روپے ہے۔ یہ پچھلے سال سے ۱ء۱۱ فیصد زیادہ ہے۔قومی سطح پر یہ شرح ترقی ۱ء۹ فیصد ہے۔

۱۷۔ آمدنی کے فروغ کے بالمقابل قرض میں غیر معمولی اضافہ کے نتیجہ میں مصارف کی بابت بہت زیادہ قرضوں پر انحصار کرنا پڑا جس سے مالیات کو قابل لحاظ جوکھم لاحق ہوگیا۔آمدنی میں فروغ کے مقابل قرض میں مسلسل اضافہ سے یہ اندازہ ہوتا ہے کہ سخت مالیاتی اصلاحات کے بغیر تلنگانہ کی معاشی حالت جوکھم سے دوچار ہوسکتی ہے، آمدنی میں اضافہ کے ساتھ مصارف میں توازن اور قرضوں پر انحصار کم کرنے کے لئے ناگزیر اقدامات ضروری ہیں۔

<u>فی کس آمدنی</u>

۱۸۔ تلنگانہ کی فی کس آمدنی ۲۴-۲۰۲۳ میں ۳,۴۷,۲۲۹/- ہے جب کہ ملک کی فی کس آمدنی ۱,۸۳,۲۳۶/- روپے ہے۔قومی فی کس آمدنی کے بالمقابل تلنگانہ کی فی کس آمدنی ۱,۶۴,۰۶۳/- روپے زیادہ ہے۔ ساتھ ہی ساتھ مختلف اضلاع کے مابین بہت زیادہ عدم مساوات پائی جاتی ہے۔ مثال کے طور پر ضلع رنگاریڈی کی فی کس آمدنی ۹,۴۶,۸۶۲/- روپے ہے جب کہ وقارآباد کی ۱,۸۰,۲۴۱/- روپے ہے۔اس سے ظاہر ہوتا ہے کہ اضلاع کے مابین معاشی ترقی میں بہت زیادہ تفاوت پایا جاتا ہے۔ ہماری حکومت اضلاع کے مابین تفاوت کو ختم کرنے کے

اقدامات کرے گی۔

مختلف شعبوں میں شرح ترقی

۱۹۔ ۲۴-۲۰۲۳ میں' تلنگانہ مجموعی ریاستی اضافی قدر (جی ایس وی اے) کی بابت خدمات کے شعبہ نے ۶۵٫۷ فیصد' صنعتی شعبہ نے ۱۸٫۵ فیصد' زراعت اور ملحقہ شعبہ نے ۱۵٫۸ فیصد تعاون کیا۔

۲۰۔ موجودہ قیمتوں پر زراعت اور ملحقہ شعبوں کے مجموعی ریاستی اضافی قدر (جی ایس وی اے) میں ۲۴-۲۰۲۳ میں ۲۳-۲۰۲۲ کے بالمقابل ۴ فیصد کا اضافہ ہوا۔ چونکہ یہ شعبہ ریاست کی آبادی کے ۴۷٫۳ فیصد پر مشتمل ہے' تلنگانہ میں معیار زندگی کو بہتر بنانے میں اس کی معاشی کامیابی نہایت اہم ہے۔ ریاست کی آبادی کا ۳۳ فیصد حصہ خدماتی شعبہ پر اور ۱۹٫۷ فیصد حصہ صنعتی شعبہ پر منحصر ہے۔

۲۱۔ تلنگانہ میں قوت عمال کی شرح حصہ داری قومی اوسط کے مقابل زیادہ ہے۔

پرجاپالنا (عوامی شکایات)

۲۲۔ ''سیاسی جمہوریت سماجی و معاشی جمہوریت کے بغیر کامیاب نہیں ہوسکتی ہے۔ یہ دو سیاسی جمہوریت کی بنیاد بناتے ہیں۔ بنیاد جتنی مضبوط ہوگی جمہوریت بھی اتنی ہی مضبوط ہوگی۔ ڈاکٹر بی آر امبیڈکر کا یہ فلسفہ ہمارے لئے مشعل راہ ہے۔ کانگریس حکومت اس فلسفہ پر یقین رکھتی ہے اور اس کو حقیقت میں تبدیل کرنے کے لئے جدوجہد کرتی ہے۔ یہ عدم مساوات سے پاک سماج کے قیام اور اس کی مربوط ترقی کے لئے ایک قانون ہوگا۔

۲۳۔ ہماری حکومت نے اقتدار سنبھالتے ہی' پرجا پالنا یا عوامی شکایات کی سماعت کے اقدامات کئے۔ ہم نے ۲۸ ر دسمبر' ۲۰۲۳ سے ۶ ر جنوری' ۲۰۲۴ تک تمام مواضعات اور وارڈس میں اجلاس منعقد کئے۔ اس دوران ہمیں عوام سے ۱٫۰۹ کروڑ درخواستیں موصول ہوئیں۔ تمام درخواستوں کو کمپیوٹر پروگرام کے ذریعہ ریکارڈ کیا گیا۔ ہر درخواست کا جائزہ لیا گیا اور ہماری حکومت کی مختلف اسکیمات کے استفادہ کنندگان کی نشاندہی کی گئی۔ ہم نے تمام منڈلوں میں پرجا پالنا سیوا کیندر (پی ایس کیز) بھی قائم کئے۔ عوام ان کیندروں پر ان کے راشن کارڈس' آدھار' ایل پی جی آئی ڈیز' برقی صارف نمبرس وغیرہ میں تبدیلی/اصلاح کے لئے درخواست دے سکتے ہیں۔

پرجاوانی

۲۴۔ آنجہانی وزیر اعظم شری راجیو گاندھی نے کسی موقع پر یہ چبھتا ہوا ریمارک کیا تھا کہ غربت کے خاتمہ اور دیگر بہبودی اسکیمات کے

لئے حکومت کی جانب سے خرچ کئے جانے والے ہر روپئے میں سے صرف ۱۵ پیسے ہی حقیقی استفادہ کنندگان تک پہنچ پاتے ہیں۔ جب حکومت کی اسکیمات مطلوبہ استفادہ کنندگان تک نہیں پہنچ پاتے ہیں، تو حکومت سے ان کی امید ختم ہو جاتی ہے۔ ایسی صورتحال میں، ان میں سے بیشتر اس بات سے بھی واقف نہیں ہوتے کہ ان کی شکایات کیسے اور کہاں پیش کی جائیں۔ ہماری حکومت نے پرجاوانی کی شکل میں ریاستی سطح پر ایک موثر پلیٹ فارم فراہم کیا ہے۔ یہ بات یاد دلانا ضروری ہے کہ سابقہ حکومت کی طاقت کی علامت یعنی پرگتی بھون کو مہاتما جیوتی با پھولے پرجا بھون سے موسوم کیا گیا اور اسے پرجاوانی میں شکایات درج کروانے کے لئے عوام الناس کے لئے کھول دیا گیا۔ ہم منگل اور جمعہ کو ہفتہ میں دو مرتبہ باقاعدگی سے پرجاوانی منعقد کر رہے ہیں۔ موصول ہونے والی تمام شکایات کو پرجاوانی پورٹل میں درج کیا جا رہا ہے اور شکایت کنندہ کو ایک رسید دی جاتی ہے۔ ان شکایات کو تیز رفتاری سے یکسوئی کے لئے متعلقہ عہدیداروں کو روانہ کیا جاتا ہے۔ حکومت نے پرجاوانی کے بہ آسانی و سہولت انعقاد کے لئے ایک آئی اے ایس عہدیدار کا خصوصی عہدیدار کی حیثیت سے تقرر کیا ہے۔

زراعت

۲۵۔ جواہر لال نہرو نے کہا تھا ''ہر چیز کا انتظار کیا جا سکتا ہے لیکن زراعت کا نہیں''۔ ہندوستان کے پہلے وزیر اعظم شری جواہر لال نہرو کے یہ الفاظ ایک عظیم معنی رکھتے ہیں۔ ایک کسان' آرام کئے بغیر اور موسموں کی پرواہ کئے بغیر محنت کرتا ہے۔ یہ' قوم کی معیشت میں ریڑھ کی ہڈی ہے۔ ملک کی غذائی سلامتی کا انحصار مکمل طور پر اسی کسان پر ہے۔ اگر کسی کسان کو مستحکم کرنا ہے تو اسے دو قسم کی امداد فراہم کرنی ہوگی۔ اول تو یہ کہ زراعت پر اس کی سرمایہ کاری کے لئے اسے سرمایہ کا تیقن دینا ہوگا اور دوم یہ کہ اس کی فصلوں کو تحفظ اور امدادی قیمت عطا کرنی ہوگی۔

قرض معافی۔ زرعی قرض کی معافی

۲۶۔ نیلسن منڈیلا کا قول ہے'' کام کی تکمیل نہ ہونے تک یہ ناممکن ہی نظر آتا ہے۔ ایک عظیم قائد کے یہ الفاظ کا اطلاق ہماری جانب سے قرض معافی کے نام سے زرعی قرض کی معافی کے تئیں دئے گئے ہمارے تیقن پر ہوتا ہے۔ زرعی قرض کی ۲٬۰۰ لاکھ روپئے تک کی معافی عوام کو دئے گئے ہمارے اہم وعدوں میں سے ایک تھی۔ یہ تیقن ہمارے ہر دلعزیز قائد شری راہول گاندھی کی جانب سے ورنگل ڈیکلیریشن کے حصہ کے بطور دیا گیا تھا۔ یہ ایک بہت ہی بے باک اقدام تھا۔ ہم' اس اسکیم کے مالی مضمرات سے بخوبی واقف تھے۔ اسی وقت ہمارا عزم بھی ایک ٹھوس چٹان جیسا تھا۔ سابقہ حکومت نے بھی اس کی حکمرانی کے پہلے دور میں ۱٬۰۰ لاکھ روپئے تک کی زرعی قرض معافی کا وعدہ کیا تھا۔ تاہم سال ۲۰۱۴-۲۰۱۸ کے دوران انہوں نے چار اقساط میں ان فنڈس کو جاری کیا۔ اس طریقہ کار کے باعث قرض کی ڈگمگاتے ہوئے انداز میں اجرائی سے یہ قرضہ جات پوری طرح سے ادا بھی نہیں کئے جا سکے۔ مزید یہ کہ سود کا بوجھ بھی بڑھتا چلا گیا۔ جس کے نتیجہ میں کسانوں کو کوئی فائدہ حاصل نہیں ہوا۔ اس حکومت کی دوسری معیاد کے دوران بھی سابقہ حکومت نے ایک مرتبہ پھر زرعی قرضہ جات کو ۱٬۰۰ لاکھ روپئے تک معاف

کرنے کا اعلان کیا۔انہوں نے ساڑھے چار برس تک خاموشی اختیار کی اور صرف انتخابات کے موقع پر ہی کسانوں کے دل جیتنے کے لئے کچھ فنڈز جاری کئے ۔ان کے قول اور فعل میں کوئی سنجیدگی نظر نہیں آتی تھی ۔اس کے نتیجہ میں کسان شدید متاثر ہوئے ۔اب چونکہ قرض کی ادائیگی بروقت نہیں کی گئی اور سود کے بوجھ کے باعث بینکس سے تازہ زرعی قرض لینا بھی مشکل ہوگیا تھا تو ایسے میں سودخوروں کے رحم وکرم پر ہوکر رہ گئے ۔سابقہ حکومت کے برخلاف ہم نے ایک ہی وقت میں ۲٫۰۰ لاکھ روپئے تک زرعی قرض کی معافی پر عمل آوری کرنے کا عہد کیا ہے۔

۲۷۔ زرعی قرض کی معافی پر عمل آوری کرنے کے ہمارے ارادے کے اعلان کے بعد سے ہی اپوزیشن جماعتیں اپنے شکوک وشبہات کا اظہار کررہی ہیں اور ہم پر یہ تہمت لگارہی ہیں ۔انہوں نے عوام کو گمراہ کرنے کی کوشش کی ہے اور وہ آج بھی یہی کام کررہے ہیں ۔ہم نے ۱۲؍دسمبر ۲۰۱۸ سے لے کر ۹؍دسمبر ۲۰۲۳ تک زرعی قرضہ جات کی معافی کا ایک یادگار فیصلہ لیا ہے ۔ریاست کی خراب مالی حالت کے باوجود ہم' اس اسکیم کے ضروری ۳۱,۰۰۰' کروڑ روپئے تک فنڈز کو منظم انداز میں حاصل کرلیا ہے ۔۱۸؍جولائی ۲۰۲۴ تک ہم نے قرض معافی کے تیئں ۱۱٫۳۴' لاکھ کسانوں کے اکاؤنٹس میں بروقت ۶,۰۳۵' کروڑ روپئے منتقل کردئے ۔مابقی ۲٫۰۰' لاکھ روپئے تک کے قرضہ جات کو جلد ہی معاف کردیا جائے گا۔ہم نے ایک بار پھر یہ ثابت کردیا ہے کہ ہمارا یہ لفظ پتھر کی لکیر ہے۔تلنگانہ کے کسان اس قرض کی معافی سے بہت ہی خوش ہیں اور وہ اپنے مستقبل کے تعلق سے بہت ہی پرامید ہیں ۔ہماری حکومت ہمیشہ سے کسانوں کے ساتھ کھڑے رہنے کا عزم کرتی ہے۔

رعیتو بھروسہ

۲۸۔ سابقہ حکومتوں نے رعیتوں بندھو کے تیئں ۸۰,۴۴۰' کروڑ روپئے خرچ کئے تھے۔یہ اسکیم صرف کسانوں کے لئے مخصوص تھی۔تاہم 'یہ رقم زیادہ تر نااہل افراد کو' بنجر زمین کے مالکین' تجارتی افراد کو بھیج دی جاتی تھی۔جس کے نتیجہ میں عوام کے قیمتی فنڈز ضائع ہورہے تھے۔حقیقت میں انہوں نے اس اسکیم کیلئے وضع کردہ قواعد کی خلاف ورزی کی تھی۔اس طرح کے امور کی سختی سے مذمت کی جانی چاہئے۔

۲۹۔ ہماری حکومت نے رعیتو بندھو نامی اسکیم کو رعیتو بھروسہ سے تبدیل کردیا ہے۔جس کا مقصد حقیقی کسانوں کو اس کا فائدہ پہونچانا ہے۔اس اسکیم کے تحت رقم کو بھی سالانہ ۱۵,۰۰۰' روپئے تک بڑھادیا گیا ہے۔عمل آوری کیلئے رہنمایانہ خطوط وضع کئے جارہے ہیں ۔اس مقصد کیلئے ہم نے ایک کابینی ذیلی کمیٹی تشکیل دی ہے۔کمیٹی نے مختلف اضلاع کے دورے کئے اور کسانوں' ماہرین اور دانشوروں سے مشاورت کی۔ان فورمس میں ظاہر کردہ تمام خیالات کو مزید بحث کیلئے اس باوقار ایوان میں پیش کیا جائے گا تاکہ معزز اراکین کی رائے کا اظہار ہوسکے۔ہمارا طریقہ کار اس بات کی مثال ہے کہ حکومت کی پالیسیوں کو کس طرح سے شفاف اور مشاورتی انداز میں تیار کیا جانا چاہئے۔

زرعی مزدوروں کی بہبود

۳۰۔ عموماً اراضی سے محروم افراد زرعی مزدوروں کی حیثیت سے کام کیا کرتے ہیں۔ان کے پاس کوئی محفوظ روزگار نہیں ہوا کرتا ہے۔اسی لئے وہ ایک پریشان کن زندگی گزارتے ہیں۔انہیں گذشتہ ۱۰ برسوں سے یکسر نظرانداز کردیا گیا ہے۔

۳۱۔ زرعی مزدوروں کی زندگی اور معیشت کے معیار کو بہتر بنانے کے ایک منفرد ارادے کے ساتھ، ہم نے انہیں سالانہ ۱۲،۰۰۰ روپے کی مالی امداد کی فراہمی کی حامل ایک نئی اسکیم کو آغاز کرنے کی تجویز پیش کی ہے۔

زرعی بیمہ

۳۲۔ خشک سالی اور سیلاب، کسانوں کے لئے نقصان دہ ہیں۔وہ موسم کے دوران سخت محنت کرتے ہیں اور ان کی سخت محنت کے لئے موسم کا صرف ایک ہی حملہ کافی ہوجاتا ہے۔ایسے قدرتی آفات فصلوں کے لئے نقصان دہ ہوتے ہیں جو ان کے لئے معاشی تباہی کا باعث بنتے ہیں۔اب یہ حکومت کی ذمہ داری ہے کہ وہ ایسی صورتحال سے ان کسانوں کا تحفظ کرے۔سابقہ حکومت انشورنس کے لئے درکار پریمیم کی عدم اجرائی کرتے ہوئے ان کسانوں کی حفاظت کرنے میں ناکام ہوگئی۔

۳۳۔ ہم نے جاریہ سال سے پردھان منتری فصل بیمہ یوجنا (پی ایم ایف بی وائی) میں شمولیت اختیار کرتے ہوئے کسانوں کو زرعی بیمہ کی فراہمی کا عہد کیا ہے۔یہ پریمیم جسے کسانوں کی جانب سے ادا کیا جاتا ہے اب ریاستی حکومت کی طرف سے ادا کیا جائے گا۔کسانوں کا ایک روپیہ بھی خرچ کئے بغیر فصلوں کا بیمہ کیا جائیگا۔

دھان کے لئے بونس

۳۴۔ تلنگانہ میں دھان کی کاشت بہت ہی ارزاں ہے۔کئی مرتبہ بہتر فصل حاصل ہونے کے باوجود کسان کو ان کی پیداوار کیلئے امدادی قیمت کی کمی کے باعث پریشان ہونا پڑتا ہے۔حکومت نے ''باریک چاول'' کی کاشت کی حوصلہ افزائی کرنے کا فیصلہ کیا ہے۔ہم نے ایسے چاول کی ۳۳ اقسام کی نشاندہی کی ہے اور ان اقسام کیلئے فی کنٹل ۔/۵۰۰ روپے بونس دینے کا اعلان کیا ہے۔اس اقدام کے باعث حکومت سے ایک بہتر یقینی رقم حاصل ہونے کی وجہ سے باریک چاول کی کاشت کے آغاز کے لئے کسانوں کی حوصلہ افزائی ہوگی۔

رعیتو نیستھم

۳۵۔ زرعی شعبہ میں عصری ٹکنالوجی کی ترقی اس وقت ہی بامعنی ہوگی جب کہ یہ کسانوں تک پہونچ جائے۔ایسی معلومات کو باقاعدہ طور پر پھیلانا چاہئے۔کسان، اب نئی طریقہ کار اپنا سکتے ہیں تاکہ وہ اپنے آؤٹ پٹ میں اضافہ کرنے کے ساتھ ساتھ اپنی فصلوں کو مختلف قسم کے کیڑوں وغیرہ سے بچایا جاسکے۔جدید ٹکنالوجی کے بارے میں کسانوں میں شعور پیدا کرنے کے لئے اور خوشحال کسانوں کے تجربات کا تبادلہ دیگر کسانوں

سے کرنے کیلئے رعیتو نیستھم پروگرام کو پروفیسر جیاشنکر تلنگانہ زرعی یونیورسٹی کے سائنسدانوں سے اشتراک کرتے ہوئے منعقد کیا جارہا ہے۔

دھرانی

۳۶۔ سابقہ حکومت نے دھرانی کو لایا تھا جس کا برا مقصد اپنی اراضیات کے حقیقی مالکان کو لوٹنا ہے۔ دھرانی پورٹل میں اراضیات سے متعلق معلومات شامل کرنے کے دوران خلاف قانون کام اور غلطیوں کا ارتکاب کیا گیا ہے۔ جس کے نتیجہ میں کئی اراضی مالکان کو اور بے شمار کسانوں کو مشکلات کا سامنا کرنا پڑا۔ دھرانی پورٹل میں کئے گئے غلطیوں اور دھوکہ دہی کے باعث انصاف کی حصولی کی ان کی تمام کوششیں رائیگاں ہوگئی اور ان کی ضروریات کے لئے وہ اپنی زمین کی فروخت کے اہل بھی نہیں رہے۔ وہ تو اپنے بچوں کی تعلیم، شادیوں اور دیگر خاندانی اخراجات کو پورا بھی نہیں کر پائے۔ اس کے علاوہ وہ رعیتو بندھو اور رعیتو بیمہ اسکیم کے تحت انہیں ملنے والی مدد سے بھی محروم ہوگئے۔ حتیٰ کہ تلنگانہ ہائی کورٹ نے بھی دھرانی میں خامیوں کی نشاندہی کی ہے۔

۳۷۔ عوام کو دئے گئے تیقن کے مطابق ہماری حکومت نے دھرانی کے باعث پیدا شدہ مسائل کا جائزہ لینے کے لئے ایک کمیٹی تشکیل دی ہے۔ اس کمیٹی کی سفارشات کے مطابق پہلے مرحلہ میں شکایتوں کی یکسوئی کیلئے ایک خصوصی مہم چلائی گئی۔ یہ مہم ضلع کلکٹرس کی نگرانی میں یکم تا ۱۵' مارچ ۲۰۲۴ تک چلائی گئی۔ یکم مارچ تک ۲٫۲۶٫۷۴۰' درخواستیں التوا کا شکار تھیں اور اس مہم کے دوران ۱٫۲۲٫۷۷۴' درخواستیں موصول ہوئیں اس طرح سے یہ جملہ ۳٫۴۹٫۵۱۴' ہوگئیں۔ یکم مارچ سے ۱٫۷۹٫۱۴۳' شکایتوں کی یکسوئی کی گئی۔

۳۸۔ ہم نے دھرانی پورٹل میں ۳۵ قسم کی رقمی لین دین سے متعلق ۱۰' معلوماتی ماڈیولس کو پیش کیا ہے۔ یہ ماڈیولس کچھ حد تک فیلڈ کی سطح کے مسائل کی یکسوئی کریں گے۔ ہم' وقت بروقت ان شکایتوں کا کلکٹرس کے ساتھ جائزہ لے رہے ہیں۔ دھرانی کی جانب سے جائزہ مکمل کئے جانے کے بعد کمیٹی کی جانب سے مستقل طور پر مسئلے کو حل کرنے کا قطعی فیصلہ کیا جائے گا۔

۳۹۔ ہماری ۴۷٫۳ فیصد آبادی اپنے گزارہ زندگی کے لئے زراعت پر منحصر ہے۔ لیکن ریاستی معیشت میں زراعت اور ملحقہ شعبوں کا تعاون صرف ۱۵٫۰۸ فیصد ہے۔ معیشت میں اس شعبہ کی حصہ داری میں اضافہ کسانوں کی معاشی قوت کا سبب بنے گا۔ اس مقصد کو مدنظر رکھتے ہوئے' ہماری حکومت کسانوں کو ہر ممکنہ قسم کی مدد فراہم کرے گی۔ درحقیقت ہم نے ایک ایسا قدم اٹھایا ہے جو پہلے کبھی نہیں اٹھایا گیا۔ اس موازنہ میں ہم زراعت کے لئے ایک بڑا حصہ یعنی ۷۲٬۶۵۹ کروڑ روپے تجویز کر رہے ہیں۔ جہاں تک زراعت کا تعلق ہے' یہ فیصلہ ملک میں ایک تاریخی فیصلہ ثابت ہوگا۔

باغبانی۔ آئیل پام کاشت کاری

۴۰۔ تلنگانہ' ۱۲ء۱۲ لاکھ ایکر پر کاشت کاری کے ذریعہ ۵۳ء۰۶ لاکھ میٹرک ٹن باغبانی پیداوار کرتا ہے۔ ہماری ریاست میں آئیل پام کاشت کاری کی حوصلہ افزائی کے مقصد سے ہم ''قومی مشن برائے خوردنی تیل ۔ آئیل پام (این ایم ای او۔او پی) کے تحت آئیل پام علاقہ کی توسیع'' کے تحت آئیل پام کسانوں کو اعانت دینے کی تجویز کرتے ہیں۔ ہم نے ۲۵۔۲۰۲۴ میں ۰۰ء۱' لاکھ ایکر رقبہ پر کاشت کاری کا ہدف مقرر کیا ہے۔ ۸۵۷,۷۷' ایکر پر پہلے ہی رجسٹریشنس کئے جا چکے ہیں اور ۲۳,۱۳۱' ایکر کے لئے اجازت دے دی گئی ہے۔ ہم کئے گئے تمام رجسٹریشنس کے لئے شجرکاری اور ڈرپ کی بابت اسی ماہ میں اجازت جاری کرنے کی سمت کام کر رہے ہیں۔

۴۱۔ معیاری تخم سے ایک بہتر فصلی نتیجہ فراہم ہوگا۔ ناقص تخم سے کسان اور فصل کو بھاری نقصان پہنچتا ہے۔ ناقص تخم کے مسئلہ کو گزشتہ دہائی کے دوران پوری طرح نظرانداز کر دیا گیا تھا۔ ہماری حکومت اس مسئلہ پر قابو پانے اور کسانوں کو معیاری تخم کی سربراہی کو یقینی بنانے کا عہد رکھتی ہے۔ ہماری حکومت ایسے کسی بھی شخص کو نہیں بخشے گی جو ناقص تخم کی پیداوار اور سربراہی میں ملوث پایا جائے۔

ہم نے اس موازنہ میں باغبانی کے لئے ۷۳۷ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

<u>افزائش مویشیاں</u>

۴۲۔ افزائش مویشیاں دیہی آبادی کے لئے معاشی طمانیت کا باعث ہے۔ علاوہ ازیں اس شعبہ سے حاصل شدہ دودھ' گوشت اور انڈے دیہی خاندانوں کے لئے تغذیہ اور اضافی آمدنی بھی فراہم کرتے ہیں۔ ملحقہ شعبہ جات جیسے سمکیات' بھیڑ پالن اور پولٹری ایک قابل لحاظ آبادی کو روزگار فراہم کرتے ہیں۔ یہ شعبہ دیہی معیشت کی ترقی میں شفاف کردار ادا کرتا ہے۔ دودھ پیداوار کا شعبہ ۶۲ فیصد چھوٹے نظرانداز کردہ کسانوں اور بے زمین غریبوں پر مشتمل ہے۔ وہ ریاست میں ۷۰ فیصد مویشیوں کے مالک ہیں۔ ہماری ریاست ۳۲۶ء۳۹ لاکھ مویشیوں کے ساتھ ملک میں ۸ویں مقام پر ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں افزائش مویشیاں کے لئے ۱۹۸۰' کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

<u>ابھے ہستم (چھ ضمانتیں)</u>

<u>مہالکشمی ۔ مفت بس سفر</u>

۴۳۔ ہم اپنی تہذیب میں خواتین کا ''مہالکشمی'' کی حیثیت سے احترام کرتے ہیں۔ مہالکشمی اسکیم آر ٹی سی بسوں میں تمام خواتین کو مفت سفر فراہم کرتی ہے۔ سفر کی تعداد یا سفر کے فاصلہ پر کوئی تحدید عائد نہیں کی ہے۔ ہماری ریاست کی خواتین کی جانب سے تا حال ۶۸ء۶۰ کروڑ

سفر کئے جا چکے ہیں۔جس کے نتیجہ میں مجموعی طور پر ان کے ۲۳۵۱ کروڑ روپے کی بچت ہوئی ہے۔ریاست کی خواتین اس اسکیم سے بہت زیادہ خوش ہیں۔وہ سیاحتی مقامات' منادر' دوستوں اور رشتہ داروں سے ملاقات کے لئے اس مفت سفری سہولت سے فائدہ اٹھانے میں بڑی پُر جوش ہیں۔یہ اسکیم ریاستی معیشت کے لئے بھی بالواسطہ طور پر مدد کر رہی ہے۔

۴۴۔ اس اسکیم کے تحت مفت سفر فراہم کرنے پر آر ٹی سی کی جانب سے لاحقہ رقم کی ریاستی حکومت کی جانب سے وقتاً فوقتاً باز ادائیگی کی جارہی ہے۔اس سے آر ٹی سی کو ایک بلین ڈالر کارپوریشن میں تبدیل کرنے میں بھی مدد مل رہی ہے۔

۵۰۰/-روپئے میں ایل پی جی سلنڈر

۴۵۔ ایل پی جی سلنڈرس کی مسلسل بڑھتی ہوئی قیمتیں غریب اور متوسط خاندانوں کے لئے دشواری کا سبب بنی ہے۔بڑھتی ہوئی قیمتوں سے نمٹنا ان کے لئے مالیاتی بوجھ بن گیا ہے۔حکومت نے صرف ۵۰۰/-روپئے میں ایل پی جی سلنڈرس فراہم کرنے کی اسکیم کا آغاز کر دیا ہے۔یہ اسکیم بالخصوص غریب خواتین کے معیارات زندگی کو بہتر بنانے میں مددگار ہے۔اس اسکیم سے تاحال ۳۹,۵۷,۶۳۷ خاندان استفادہ کر چکے ہیں۔حکومت نے اس اسکیم پر تاحال ۲۰۰ کروڑ روپئے کی رقم خرچ کی ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں ۵۰۰/-روپئے میں ایل پی جی سلنڈر اسکیم کی بابت ۷۲۳ کروڑ روپئے تجویز کئے ہیں۔

گروہا جیوتی اسکیم

۴۶۔ کم آمدنی والے گروپوں کو ان پر مالی بوجھ عائد ہوئے بغیر برقی کی فراہمی کے مقصد سے' ہماری حکومت نے گروہا جیوتی اسکیم روشناس کروائی ہے۔ہم نے اس اسکیم کی فروری' ۲۰۲۴ میں عمل آوری کے لئے ضروری رہنمایانہ خطوط اور احکام جاری کر دیئے ہیں اور اسے یکم مارچ' ۲۰۲۴ سے نافذ العمل کر دیا ہے۔

۴۷۔ اس اسکیم کے تحت ۲۰۰ یونٹس سے کم برقی استعمال کرنے والے خاندانوں کو فائدہ پہنچے گا۔پرجا پالنا کے دوران اور پرجا سیوا کیندروں کے ذریعہ حاصل کردہ درخواستوں کا جائزہ لیا گیا اور استفادہ کنندگان کی نشاندہی کی گئی۔اس اسکیم کے تحت ڈسکامس استفادہ کنندگان کو صفر بلز جاری کرتے ہیں۔ریاستی حکومت انہیں صفر بل کے بدلے میں ڈسکامس کی جانب سے لاحقہ حقیقی مصارف کی باز ادائیگی کرتی ہے۔صفر بلز کی اجرائی یکم مارچ سے شروع کردی گئی اور ۱۵/جولائی تک ۴۵,۸۱,۶۷۶ صفر بلز جاری کئے گئے جن سے غریب خاندانوں کو روشنی فراہم ہو رہی ہے۔

۴۸۔ گروہا جیوتی اسکیم کے تحت حکومت نے جون' ۲۰۲۴ تک ڈسکامس کو ۵۸۳٫۰۵ کروڑ روپئے ادا کئے ہیں۔

ہم نے اس موازنہ میں گروہا جیوتی اسکیم کی بابت ۲۴۱۸ کروڑ روپئے تجویز کئے ہیں۔

اندرماں انڈلو

۴۹۔ ایک مکان کا مالک ہونا کسی بھی اوسط فرد کا خواب ہوگا۔ بیشتر معاملات میں' غریب کے لئے یہ خواب محض خواب ہی رہتا ہے۔ فی الواقعی ایک مکان کا مالک بننا ان کی رسائی سے باہر ہوتا ہے۔ سابقہ حکومت نے غریبوں کے لئے مکانات کا وعدہ کیا لیکن انہیں دھوکا دیا۔ کسی بھی حکومت کے لئے اپنے عوام کے لئے روٹی' کپڑا اور مکان فراہم کرنا ایک ذمہ داری ہونا چاہئے۔

۵۰۔ جیسا کہ ہمارے انتخابی منشور میں وعدہ کیا گیا تھا ہماری حکومت نے ''اندرماں امکنہ اسکیم'' شروع کرتے ہوئے غریبوں کے خوابوں کو شرمندہ تعبیر کرنے کا قدم اٹھایا ہے۔ اس اسکیم کے تحت اہل افراد کو مکان کی تعمیر کے لئے ۵٫۰۰' لاکھ روپئے تک کی مالی امداد فراہم کی جائے گی۔ اسکیم کے تحت ایس سی اور ایس ٹی استفادہ کنندگان کو ٦ لاکھ روپئے دیئے جائیں گے۔ ہم نے ہر حلقہ میں کم از کم ۳۵۰۰' مکانات کے ساتھ جملہ ۴٫۵' لاکھ مکانات تعمیر کرنے کی تجویز پیش کی ہے۔ یہ مکانات ۴۰۰' مربع فٹ کے ساتھ آر سی سی کی چھت اور باورچی خانہ اور بیت الخلا کے ساتھ ہوں گے۔

۵۱۔ مکمل کردہ ۲ بیڈروم مکانات کو جلد از جلد استفادہ کنندگان کو مختص کیا جائے گا۔ نامکمل مکانات کو پورا کیا جائے گا اور سہولیات فراہم کی جائیں گی اور پھر اسے ضرورتمندوں میں تقسیم کردیا جائے گا۔ ہماری حکومت کی جانب سے شروع کردہ امکنہ کی یہ اسکیم کئی پچھڑے خاندانوں کو مدد اور سیکیوریٹی فراہم کرے گی۔

عوامی نظام تقسیم

۵۲۔ ہمارے ملک کے غربا کا چاول اور دیگر اشیا کیلئے انحصار عوامی نظام تقسیم پر ہے۔ ہمارا پی ڈی ایس سسٹم دنیا بھر میں سب سے بڑا سسٹم ہے اور غربا کو خوراک فراہم کرنے میں اہم کردار ادا کرتا ہے۔ لہذا' ہمارے لئے یہ بات انتہائی اہم ہوگئی ہے کہ ہماری ریاست میں خراب پی ڈی ایس سسٹم کی بحالی کے لئے اصلاحی اقدامات کئے جائیں۔ ہم نے منظم انداز میں دھان کی خریدی پر عمل آوری کا آغاز کیا ہے۔ موسم گرما کی شدت کو مدنظر رکھتے ہوئے ہم نے اس ربیع کے موسم میں کسانوں کو مدد کرنے کیلئے دھان کی خریدی کے مراکز کو ۷۱۷۸' تک بڑھادیا ہے۔

۵۳۔ احتیاطی اقدام کے بطور خریدی کے مراکز کو ربیع سیزن برائے ۲۴-۲۰۲۳ کے لئے ۲۵ مارچ سے شروع کیا جائے گا۔ خریداری کے مراکز سے متعلق چوکسی برتنے کیلئے اور کسانوں کو موسمی حالات سے ہر گھنٹہ باخبر رکھنے کیلئے ایک جدید موسمی ایپ کا آغاز کیا گیا ہے۔ اس کے نتیجہ میں پیشگی اقدامات کرتے ہوئے کسانوں کو فصل کے نقصان سے محفوظ رکھا جائیگا۔

۵۴۔ سابقہ حکومت میں سیول سپلائز کی جانب سے دھان کی خریدی پر کسانوں کو ادائیگی کا وقت ایک ہفتہ تھا۔لیکن ادائیگی ہمیشہ بے قاعدہ اور بہت زیادہ تاخیر سے ہوتی تھی۔ ہماری حکومت نے کسانوں کے لئے ادائیگی کا وقت ۴۸ گھنٹے تک گھٹا دیا ہے اور ہم مقرر وقت میں فی الفور ادائیگی کررہے ہیں۔اس سے کسانوں کو کافی فائدہ ہوگا اور بدعنوانی اور استحصال بھی کم ہوگا۔تاحال ہم نے کسانوں کو ۱۰،۵۵۶ کروڑ روپے کی رقم ادا کی ہے۔

۵۵۔ ۲۰۱۰-۱۱ سے ۲۰۲۲-۲۳ کی مدت کے دوران تقریباً ایک ہزار مل مالکین ۳،۰۰۰ کروڑ روپے تک حکومت کے مقروض ہوگئے تھے۔مل مالکین نے حکومت کو چاول سربراہ کرنے سے گریز کیا اور اسے کئی کئی سال تک ان کے اپنے کاروبار کے لئے استعمال کیا۔ یہ سب کی آنکھوں کے سامنے کیا گیا لیکن حکومت نے اس طرح کی غلط حرکتوں سے آنکھیں بند کرلی تھیں۔

۵۶۔ اقتدار پر آنے کے فوراً بعد' ہم نے اصلاحی اقدامات شروع کئے اور خاطی مل مالکین کے خلاف سخت کارروائی کی۔گزشتہ چھ ماہ کے دوران محکمہ ویجلنس نے کئی مل مالکین پر دھاوے کئے اور ان کے بقایاجات وصول کئے۔ہم خاطی مل مالکین سے پہلے ہی ۴۵۰ کروڑ روپے جمع کرلئے اور ۵۰۹ کروڑ روپے کے بقایاجات کی وصولی کے لئے ۶۰ مل مالکین کے خلاف قانون بازیابی ریونیو کے تحت کارروائی کی۔

۵۷۔ اس محکمہ کی جانب سے مسلسل اور موثر نگرانی کے نتیجہ میں ایف سی آئی کو ترسیل میں تیزی آئی اور چھ ماہ میں ۳۶ لاکھ میٹرک ٹن دھان منتقل کیا گیا۔ہم نے مرکزی حکومت اور فوڈ کارپوریشن آف انڈیا سے طویل زیر التوا مسائل رجوع کئے اور نئی حکمت عملیاں اختیار کیں۔اس طرح ہم مرکزی حکومت اور ایف سی آئی سے ۳۵۶۱،۶۴ کروڑ روپے حاصل کرسکے۔ہم ساتھ ہی ساتھ ہمارے قرضوں کو ۸۶،۱۳۲۳ کروڑ تک کم کرسکے۔ان اقدامات کے موثر ہونے کا اندازہ محکمہ سیول سپلائز کی کارکردگی سے ظاہر ہوتا ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں محکمہ سیول سپلائز کی بابت ۳۸۳۶ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

<u>پنچایت راج و دیہی ترقیات</u>

۵۸۔ مجھے مہاتما گاندھی کے الفاظ یاد آرہے ہیں جنھوں نے کہا تھا ''بھارت کی روح اس کے دیہاتوں میں ہے''۔بے حد افسوس کی بات ہے کہ گزشتہ دہائی میں دیہی ادارہ جات مقامی کو بری طرح نظر انداز کردیا گیا۔سابقہ حکومت نے آسانی کے ساتھ نئی گرام پنچایتوں کے قیام کا اعلان کردیا اور پھر معاملہ وہیں ختم ہوگیا۔ان کی ترقی کے لئے کوئی انفراسٹرکچر سہولیات یا مدد فراہم نہیں کی گئی۔نتیجہ میں جمہوریت کے یہ بنیادی ادارے متاثر ہوئے۔

۵۹۔ محترمہ اندرا گاندھی اور شری راجیو گاندھی کی جانب سے' جو پنچایت راج اداروں کے لئے خون پسینہ فراہم کرنے میں اہم ترین کردار

رکھتے تھے' دکھایا گیا راستہ پیروی کے لئے ہمارے سامنے ہے۔ ہم نے دیہی خودمختار سرکاری اداروں کی مناسب کارکردگی کے لئے اقدامات شروع کئے ہیں۔ ہم نے دورافتادہ مواضعات اور آبادیوں کو سڑک رابطہ فراہم کرنے کا فیصلہ کیا ہے۔

۶۰۔ سابقہ حکومت نے مشن بھاگیرتہ پراجکٹ کے نام پر کروڑہا روپے خرچ کئے۔ تاہم غلط پالیسیوں اور نقائص کے سبب' جو کہ عمل آوری میں رونما ہوئیں' پائپ لائنوں' ذخیرہ ٹانکیوں اور پمپنگ سسٹمس میں کئی مسائل پیدا ہوگئے۔ یہ پراجکٹ دیہی علاقوں میں محفوظ پینے کا پانی فراہم کرنے میں ناکام ہوگیا۔

۶۱۔ ہماری حکومت نے جون' ۲۰۲۴ میں ایک تفصیلی سروے کیا تاکہ کارکرد نل کنکشن کے بغیر گھروں کی نشاندہی کی جائے۔ اس سروے کے نتیجہ سے ظاہر ہوا کہ لاکھوں گھر اور خاندان محفوظ پینے کے پانی کے فقدان سے پریشان ہیں۔ سابقہ حکمرانوں کے دعوے کہ انھوں نے ۱۰۰ فیصد گھروں کو محفوظ پینے کا پانی فراہم کیا ہے' جھوٹے ثابت ہوئے۔ ہم نے خامیوں کو درست کرنے اور سبھی کو محفوظ پینے کا پانی فراہم کرنے کے اقدامات شروع کئے ہیں۔

۶۲۔ ہماری حکومت نے پینے کے پانی کے مسئلہ سے نمٹنے کے لئے پیشگی اقدامات شروع کئے ہیں۔ سخت موسم گرما کی پیش بندی کرتے ہوئے ہم نے پینے کے پانی کی قلت سے نمٹنے کے لئے گرام پنچایت خصوصی ترقیاتی فنڈ اور ۱۵ ویں فینانس کمیشن گرانٹس سے فنڈس اکٹھا کئے۔ ہم کرناٹک سے مشاورت کرتے ہوئے نارائن پور ڈیم سے ۲ ٹی ایم سی پانی حاصل کرنے میں کامیاب ہوگئے۔ ہم نے ملوگو اور بھدرادری اضلاع کے دورافتادہ علاقوں میں نئے بورویلس اور ہینڈ پمپس نصب کئے اور ایک دیرینہ زیرالتواء مسئلہ کو حل کیا۔ ہم نے پانی سہولیات کی کارکرد دیکھ بھال کو گرام پنچایتوں کے دائرہ اختیار میں لانے کا فیصلہ کیا ہے۔

۶۳۔ ہمارا مقصد تمام دیہی گھرانوں' اسکولوں' آنگن واڑی مراکز اور دیگر سرکاری مراکز تک محفوظ پینے کے پانی کی سہولت فراہم کرنا ہے۔

__اندرا مہیلا شکتی اسکیم__

۶۴۔ میں سماج کی ترقی کی پیمائش' ترقی کے اس پیمانہ سے کرتا ہوں جو کہ خواتین نے حاصل کیا۔ ڈاکٹر بی آر امبیڈکر۔ یہ الفاظ ڈاکٹر بی آر امبیڈکر نے نصف صدی سے زائد عرصہ قبل کہے تھے جو آج بھی ایک سچائی ہیں۔ ۶۳ لاکھ خواتین کو کامیاب بزنس خواتین میں تبدیل کرنے کے مقصد کے ساتھ ہماری حکومت نے استری ندھی اور بینکوں کے تعاون سے اندرا مہیلا شکتی پروگرام وضع کیا ہے۔ ہم اس اسکیم کے لئے ایک لاکھ کروڑ روپئے مختص کرنے کا منصوبہ رکھتے ہیں۔

۶۵۔ ہم مختلف شعبوں میں ہنر کی تربیت سے آراستہ کرنے اور پھر برانڈنگ اور مارکٹنگ میں انہیں تربیت دینے کے خواہاں ہیں۔ ہم نئے سرمایہ کاروں کے لئے عام پراسسنگ مراکز کے قیام اور ہر اسمبلی حلقہ میں چھوٹے پیمانے پر صنعتی پارک قائم کرنے کی تجویز رکھتے ہیں۔ پراجکٹ کا مقصد ہر سال ۵۰۰۰ دیہی انجمنوں /علاقائی انجمنوں کی مدد کرنا ہے اور ہم اس کو ۲۵,۰۰۰ انجمنوں تک توسیع دینے کی کوشش کریں گے۔

۶۶۔ مہیلا شکتی پروگرام کے حصہ کے بطور اس مارچ میں قرض بیمہ اسکیم متعارف کی۔ اگر سوسائٹی کا کوئی رکن مرجاتا ہے تو اس کے نام پر لیا گیا زیادہ سے زیادہ ۲٫۰۰ لاکھ قرض معاف کئے جائیں گے۔ اس قرض بیمہ پروگرام کے لئے ہم پہلے ہی استری ندھی کے لئے ۵۰٫۴۱ کروڑ روپئے جاری کر چکے ہیں۔

اپنی مدد آپ گروپس

۶۷۔ متحدہ ریاست آندھرا پردیش میں اپنی مدد آپ گروپس بے حد کامیاب تھے اور ملک بھر میں اس کا چرچا تھا۔ بعدازاں، وہ فنڈس کی قلت کے سبب لاپرواہی کا شکار ہوگئے۔ اپنی مدد آپ گروپس خواتین کو مالیاتی آزادی اور ترقی فراہم کرنے میں بے حد موثر ثابت ہوسکتے ہیں۔ چنانچہ، ہماری حکومت بلاسودی قرض فراہم کرنے کی بابت پانچ سالوں تک ہر سال کم از کم ۲۰,۰۰۰ کروڑ روپئے مختص کرنے کا عزم رکھتی ہے۔ یہ فنڈس بہت چھوٹے، چھوٹے صنعتی پارکس کے قیام میں مددگار رہوں گے جو خواتین سرمایہ کاروں کو کامیاب بزنس خواتین بنائیں گے۔

اندرماں زندگی بیمہ اسکیم:

۶۸۔ اس اسکیم کے تحت اپنی مدد آپ گروپ کی ۶۳٫۸۶ لاکھ خواتین کے ہر رکن کو ۱۰٫۰۰ لاکھ روپئے کا حادثاتی زندگی بیمہ فراہم کیا جائے گا۔

۶۹۔ حکومت نے پہلے ہی حکم دے دیا ہے کہ اسکول یونیفارمس کی سلوائی اپنی مدد آپ گروپس کے حوالے کی جائے۔ مہیلا شکتی پروگرام کے افتتاح کے موقع پر عزت مآب وزیراعلیٰ کو اپنی مدد آپ گروپس سے ایک درخواست موصول ہوئی جس میں اسکول یونیفارم کے سلوائی چارجس کو ۵۰/- روپئے سے ۷۵/- روپئے تک بڑھانے کی مانگ کی گئی ہے۔ ان کی درخواست قبول کی گئی۔ نتیجہ میں ۲۹,۶۸۰ اراکین کو تقریباً ۵۰ کروڑ روپئے تک کا فائدہ ہوگا۔

۷۰۔ اپنی مدد آپ گروپ کے ارکان کی جانب سے تیار کردہ اشیا کی فروخت کیلئے ہم نے مادھاپور میں ایک دوارکا مہیلا بازار قائم کرنے کا فیصلہ کیا ہے۔ پہلے ہی ہم نے ۳٫۲ ایکر اراضی کو مختص کیا ہے جس میں سوسائٹی کے ۱۰۶ دکانات شامل ہیں۔ اس بازار کے قیام کے ذریعہ دیہی

غربت کا خاتمہ (ایس ای آر پی) کیا جائے۔

۷۱۔ کسی خواتین کا مالیاتی انحصار اسے سماج میں مساوات کی حصولی کے قابل بناتا ہے۔ مذکورہ پروگرامس جسے ہم نے نافذ کیا ہے اور جسے ہم نافذ کرنے جارہے ہیں کا مقصد خواتین کو معاشی طور پر مستحکم کرنا ہے۔ مختصراً یہ کہ ہماری حکومت کا مقصد ایک کروڑ خواتین کو کروڑ پتی خواتین میں تبدیل کرنا ہے۔

اس موازنہ میں ہم نے محکمہ پنچایت راج و دیہی ترقیات کے لئے ۲۹,۸۱۶ کروڑ روپے کی تجویز دی ہے۔

<u>حیدرآباد کی ترقی</u>

۷۲۔ حیدرآباد ایک ایسا تاریخی شہر ہے جو تیزی کے ساتھ پھیلتا جارہا ہے۔ اس نے پہلے ہی دنیا بھر میں اپنا ایک مقام بنالیا ہے۔ شہر حیدرآباد کو ایک عالمی شہر کے بطور ترقی دینے میں سابقہ کانگریس حکومت کی خدمات کو یاد کرنا ضروری ہے۔ تاہم پچھلے ایک دہے سے اسے یکسر نظرانداز کرنے کے باعث یہ شہر اب صفائی' ناکارہ پانی اور پینے کے پانی کے معاملہ میں خطرناک مسائل کا سامنا کررہا ہے۔ حسین ساگر اور موسی ندی کی حالت آلودگی کے باعث خراب ہوچکی ہے اور ان کے رقبے کافی حد تک سکڑ چکے ہیں۔ مانسون کے آغاز نے شہر میں تباہی لائی ہے اور یہاں کی زندگی تھم سی گئی ہے۔ دوراندیشی کے بغیر تعمیر کردہ پراجکٹ' غیرقانونی تعمیرات کے پھیلاؤ نے بھی اس شہر کی ترقی پر منفی اثر ڈالا ہے۔ حیدرآباد اور اس کے اطراف میں واقع قیمتی اراضیات کی فروخت کے ذریعہ حکومت کو ہزاروں کروڑ روپے حاصل ہوئے۔ تاہم 'فنڈز کا استعمال شہر حیدرآباد کی بہتری کے لئے نہیں کیا گیا۔

۷۳۔ شہر حیدرآباد کے اطراف بڑی کمپنیوں اور آئی ٹی کمپنیوں کی بڑی تعداد پائی جاتی ہے۔ ان صنعتوں میں کام کرنے والے ملازمین اپنے کام کے مقام تک پہنچنے کے لئے طویل فاصلے طے کرتے ہیں۔ اگر ان کے مکانات ان کے جائے کار سے قریب ہوں تو کئی اعتبار سے انہیں راحت فراہم ہوگی۔ اس سے ان کا وقت اور پیسہ بچے گا اور سڑکوں پر ٹریفک بھی کم ہوگی۔ حیدرآباد کے اطراف کے علاقے خود استحکام علاقوں میں تبدیل ہونے کی صلاحیت رکھتے ہیں۔ اس سے بلدی اداروں پر دباؤ کم ہوگا۔ ہم چاہتے ہیں کہ حیدرآباد کے اطراف سیٹلائٹ ٹاؤن شپ کو فروغ دیا جائے۔ ہم واجبی قیمت پر قابل حصول مکانات کی تعمیر کی حوصلہ افزائی کریں گے۔ ہم ان ٹاؤن شپس میں تمام قسم کی سہولیات جیسے پارکس' کمیونٹی ہالس' کمرشیل سنٹرس' اسکولس وغیرہ فراہم کرنے کا منصوبہ رکھتے ہیں اور اس کی مساعی کریں گے۔

۷۴۔ شہر کو درپیش بڑے مسائل میں سے ایک مسئلہ ٹریفک کا ہے۔ اس مسئلہ سے نمٹنے کی راہوں میں سے ایک طریقہ کار عوامی آمد و رفت کے نیٹ ورک کو مستحکم کرنا ہے اور عوامی آمد و رفت کے معاملہ میں میٹرو ریل ایک اہم شعبہ ہے۔ فی الحال شہر حیدرآباد اپنی تین راہداریوں میں

میٹرو سہولت کا حامل ہے۔

۷۵۔ میٹرو کے پہلے مرحلہ کے تجربہ سے واقف ہونے کے ساتھ حکومت نے دوسرے مرحلہ کی تجاویز کا از سر نو جائزہ لیا ہے اور انہیں حسبہٖ تبدیل بھی کیا ہے۔ سماج کے مختلف طبقات کی ضروریات کی تکمیل کے حصہ کے بطور میٹرو اب شہر کے مختلف حصوں کی مناسب ترقی کا اہل ہوا ہے۔ ان مقاصد کے ساتھ حکومت کے پاس اب ۲۴۰۴۲ کروڑ کی رقم سے ۷۸ء۴ کلو میٹر کی ۵ توسیع شدہ راہداریوں کو ترقی دینے کی تجویز ہے۔ اس پراجکٹ کے حصہ کے بطور میٹرو کی توسیع اب پرانے شہر تک اور مزید توسیع شمس ایرپورٹ تک دی جائے گی۔ اسی طرح، ہم ناگول سے ایل بی نگر تک موجود راہداریوں کو بھی توسیع دیں گے۔ ہم نے ناگول، ایل بی نگر اور چندرائن گٹہ اسٹیشنوں کو انٹرچینج اسٹیشنوں کے بطور ترقی دینے کی تجویز دی ہے۔ ہم اب میٹرو کی سہولت کو میاں پور تا پٹن چیرو، ایل بی نگر تا حیات نگر توسیع دینے کا منصوبہ بھی بنا رہے ہیں۔

حیدرآباد ڈیزاسٹر ریلیف اینڈ اسسٹ پروٹیکشن ایجنسی (ایچ وائی ڈی آر اے اے)

۷۶۔ ہماری حکومت نے حیدرآباد کی ترقی پر خصوصی توجہ دی ہے۔ ہم نے حیدرآباد اور آوٹر رنگ روڈ تک کے علاقہ کی شناخت انتہائی اہم علاقہ کے بطور کی ہے اور سی یو آر کی ترقی کے لئے ترقیاتی منصوبے تیار کئے جا رہے ہیں۔ اس سی یو آر کی آبادی ریاست کی آبادی کے ۶ء۴۸ فی صد پر مشتمل ہے۔ یہ علاقہ ریاست کی معیشت اور اس کے جی ایس ڈی پی کی ترقی کے لئے بہت ہی اہم ہے۔ تلنگانہ کے شہری علاقہ جات میں ترقی کی شرح ۲ء۳ فی صد ہے جو کہ قومی تناسب سے بہت ہی زیادہ ہے۔ مختلف آئی ٹی، فارما، ایرواسپیس کی صنعتوں اور ان کی تیزی سے ترقی نے حیدرآباد کو شہریانے پر اپنے اثرات کا اظہار کیا ہے جو کہ ایک ریکارڈ شرح پر ترقی کر رہا ہے۔ سابقہ کانگریس حکومت نے مذکورہ بالا صنعتوں کی ترقی میں بے مثال تعاون کیا ہے۔

۷۷۔ آوٹر رنگ روڈ بھی اب حیدرآباد کی ایک حقیقی سرحد بن گئی ہے۔ اس علاقہ میں آوٹر رنگ روڈ تک متعدد شہری اور دیہی مقامی مجالس ہیں لیکن یہاں پر ان ایجنسیوں کی جانب سے فراہم کردہ سماجی خدمات میں ایک بڑا فرق پایا جاتا ہے۔ اگرچیکہ جی ایچ ایم سی کے پاس ایک ڈیزاسٹر مینجمنٹ نظام موجود ہے لیکن ان حدود میں قائم ہونے والے دیگر علاقہ جات کے پاس ایسی سہولت نہیں ہے جس کے ذریعہ تلنگانہ کے اس اہم شہری علاقہ میں اس مسئلہ سے نمٹا جا سکے۔ حکومت نے ڈیزاسٹر مینجمنٹ کے لئے ایک جامع یونٹ قائم کی ہے۔ جی ایچ ایم سی کے علاقہ کے علاوہ اس نئے یونٹ میں رنگا ریڈی، میڑچل ملکاجگری، سنگاریڈی جیسے اضلاع بھی آتے ہیں۔

۷۸۔ شہری ڈیزاسٹر کو روکنے کے لئے ایسے حالات پر قابو پانے کیلئے اور یزاسٹر میں کمی لانے کیلئے ایچ وائی ڈی آر اے اے کی جانب سے ریاست کے باہر کی اور ریاست کے ساتھ تال میل کیا جائے گا۔ ایچ وائی ڈی آر اے اے کی جانب سے اثاثہ جات کے تحفظ کے لئے اور

ڈیزاسٹر مینجمنٹ کیلئے علحدہ یونٹس قائم کئے جائیں گے۔ ریاست کے وزیراعلی ایچ وائی ڈی آر اے اے کے صدرنشین ہوں گے۔ ایچ وائی ڈی آر اے اے کے لئے درکار فنڈز کو ریاستی حکومت سے امداد کے ذریعہ اور استفادہ کنندے مجالس مقامی کے حصہ کے ذریعہ سے حاصل کیا جائے گا۔ یہ ادارہ اہم شہری علاقہ جات میں ڈیزاسٹر کی موثر انداز میں روک تھام اور اس کی نگرانی کا اہل رہے گا۔

موسی ندی کے کناروں کی ترقی

۷۹۔ موسی ندی کے کناروں کی ترقی کا پراجکٹ ہماری حکومت کی اہم ترجیحات میں سے ایک ہے۔ اس پراجکٹ کے حصہ کے بطور موسی ندی کے اطراف ماحولیاتی سسٹم کی بحالی کی تجویز ہے۔ جس کا مقصد شہری علاقہ کو ۱۱۰ کلومیٹر تک بہتر بنانا ہے۔

۸۰۔ موسی ندی کے کناروں کی ترقی کے پراجکٹ کے ذریعہ ہم نے پانی کے انتظام سے متعلق پیچیدہ مسائل کو موثر انداز میں حل کرلیا ہے۔ ماحول دوست انداز میں انفراسٹرکچر کی سہولیات کو بہتر بنایا جاسکتا ہے۔ اس پراجکٹ کے حصہ کے بطور چہل قدمی کے علاقہ، عوامی پلازہ، بچوں کے تھیم پارکس، انٹرٹینمنٹ زونس کو ترقی دی جائے گی۔ اس پراجکٹ کا اہم مقصد معاشی زون کا قیام، معیار زندگی کو بہتر بنانا، ثقافت اور تہذیب کا تحفظ، شہر کی شبیہ کو بہتر بنانا اور انفراسٹرکچر کو ترقی دینا ہے۔

۸۱۔ ہم نے پہلے ہی مذکورہ بالا مقاصد کی متابعت میں محکمہ مال سے ۳۳ تھیمس کے ساتھ ایک سماجی معاشی رتفریحی سروے کیا ہے۔ موسی ندی کی ترقی لندن کے تھیم ندی کے کناروں کے پراجکٹ کی خطوط پر کی جائے گی۔ یہ پراجکٹ حیدرآباد کی تاریخ میں ایک سنگ میل ثابت ہوگا اور یہ نمونہ ملک بھر میں نقل کرنے کیلئے موزوں ہوگا۔

جی ایچ ایم سی اور حمڈا

۸۲۔ شہر حیدرآباد کی اہمیت کے پیش نظر اس کی ترقی ہماری ترجیح ہوگی۔ جی ایچ ایم سی، حمڈا اور میٹرو واٹر ورکس بورڈ بھی حیدرآباد کی آبادی کے لئے سماجی خدمات کی فراہمی میں ایک اہم کردار ادا کررہا ہے ان ادارہ جات کو موثر اور انداز میں مدد فراہم کرنے کیلئے اور بہتر خدمات کی فراہمی کیلئے ہم نے اس موازنہ میں جی ایچ ایم سی کیلئے '۳۰۶۵' کروڑ اور حمڈا کے لئے '۵۰۰' کروڑ، میٹرو واٹر ورکس کے لئے '۳۳۸۵' کروڑ کی تجویز پیش کی ہے۔ اسکے علاوہ ہم نے ایچ وائی ڈی آر اے اے کے لئے '۲۰۰' کروڑ میٹرو کی ایرپورٹ تک توسیع کیلئے '۱۰۰' اور او آر آر کے لئے ۲۰۰ کروڑ، حیدرآباد میٹرو ریل کے لئے ۵۰۰ کروڑ، پرانا شہر تک میٹرو کی توسیع کے لئے ۵۰۰ کروڑ، ایم ایم ٹی ایس کے لئے ۵۰ کروڑ اور موسی ندی ریورفرنٹ پراجکٹ کے لئے '۱۵۰۰' کروڑ کی تجویز پیش کی ہے۔

۸۳۔ تلنگانہ کی ترقی کے لئے حیدرآباد ایک مرکز ہے۔حیدرآباد کی جامع ترقی سے حکومت اس ریاست کی ترقی کے لئے بھاری وسائل کو جمع کرنے کی اہل ہوئی ہے۔اسی کے مدنظر ہم نے اس موازنہ میں حیدرآباد کی ترقی کیلئے ۱۰،۰۰۰ ' کروڑ روپے کی رقم کی تجویز پیش کی ہے جسے پہلے کبھی پیش نہیں کیا گیا۔

ریجنل رنگ روڈ

۸۴۔ اوآرآر تو حیدرآباد کے اطراف ایک قیمتی ہار کے جیسا ہے۔آوٹر رنگ روڈ حیدرآباد کے اطراف کے مختلف مقامات کو جوڑتا ہے۔جس کے نتیجہ میں شہر کی تیز تر ترقی ہوئی ہے۔ایسے نتائج کی ریاست کے دیگر علاقہ جات میں بھی نقل کرنے کی ضرورت ہے جسے ریجنل رنگ روڈ کی تعمیر کے ذریعہ حاصل کیا جاسکتا ہے۔

۸۵۔ سنگاریڈی۔تو پران۔گجویل۔چوٹ اوپل سے شمالی سڑک ۱۵۸،۶ ' کلومیٹر ہے اور چوٹ اوپل۔شادنگر۔سنگاریڈی سے اس کی جنوبی سمت ۱۸۹ ' کلومیٹر ہے جسے انہیں قومی شاہراہ قرار دیئے جانے کے لئے سہولت کی فراہم کی خاطر بہتر بنانے کی تجویز ہے۔آرآرآر کو ایکسپریس وے کے معیار کے ساتھ تعمیر کیا جائے گا۔اس پراجکٹ کیلئے حصول اراضی کا عمل پہلے سے ہی زیر عمل ہے۔ابتدا میں اسے چار رخی راہداری کے بطور تعمیر کیا جائیگا اور ٹریفک میں اضافہ کے ساتھ ہی ۸ لائن سے ہم آہنگ کرتے ہوئے توسیع دی جائے گی۔اوآرآر اور آرآرآر کے درمیان علاقہ بھی صنعتوں' خدمات اور ٹرانسپورٹ کے پارکس کو راغب کریں گے۔ابتدائی تخمینہ جات کے مطابق آرآرآر کے شمالی حصہ کی لاگت ۱۳،۵۲۲ ' کروڑ روپئے اور جنوبی حصے کی لاگت ۱۲،۹۸۰ ' کروڑ روپے ہوگی۔

اس موازنہ میں ہم نے ریجنل رنگ روڈ کے لئے 1525 کروڑ روپئے کی تجویز کی ہے

بہبودی خواتین واطفال

۸۶۔ بچوں کو تغذیہ بخش غذا کی فراہمی اور انہیں معیاری تعلیم کی فراہمی کے مقصد سے ہم نے آنگن واڑی مراکز کو پری اسکولس میں تبدیل کیا ہے۔اسی وقت ہم نے اماں آدرشا پاٹھا شالہ کمیٹیاں قائم کرنے کی تجویز بھی پیش کی ہے اور انہیں اسکولس کی دیکھ بھال کی ذمہ داری تفویض کی ہے۔ہم نے سرکاری اسکولس کی صفائی سے متعلق مرمت اور ان کی دیکھ بھال کو خواتین کے گروپ کو دینے کی تجویز پیش کی ہے۔ہمارا مقصد تمام اسکولس میں تعلیم کے معیار کو بہتر بنانا ہے۔

اس موازنہ میں ہم نے بہبودی خواتین واطفال کیلئے ۲۷۳۶ کروڑ کی تجویز پیش کی ہے۔

ایس سی اور ایس ٹی ڈیولپمنٹ

۸۷۔ مہاتما گاندھی کے قول کے مطابق جمہوریت ایک ایسی شئے ہے جو کمزوروں کو ویسا ہی موقع فراہم کرتی ہے جیسا کہ طاقتور کو فراہم کرتی ہے۔

۸۸۔ مہاتما گاندھی کے مذکورہ بالا فلسفہ پر عمل آوری کرتے ہوئے اور ایس سیز اور ایس ٹیز کو مساوی مواقع فراہم کرنے کے پابند عہد ہیں۔ ہم نے آدی واسیوں کے لئے کمرم بھیم کارپوریشن' لاباڑا کے لئے سنتا سیوالال کارپوریشن' ایرکولاز کیلئے ایرکولا کارپوریشن قائم کیا ہے۔ ہم نے مالاس اور مادیگاس کیلئے دو علحدہ کارپوریشنس قائم کئے ہیں۔

۸۹۔ ریاست کے دور دراز کے علاقہ جات میں کوئی مناسب سڑک رابطہ یا کوئی دیگر ذرائع نہ ہونے کے باعث انہیں مانسون کے دوران سنگین مسائل کا سامنا ہے۔ یہ سب مابقی دنیا سے کٹ گئے ہیں۔ اگر ان کے پاس کوئی طبی ایمرجنسی نہیں رہے گی تو پھر ایسے میں ان کی زندگیوں کو خطرہ لاحق ہوسکتا ہے۔ عام حالات میں بھی ان علاقہ کے عوام کو روزانہ کی سرگرمیوں کیلئے مشکلات کا سامنا کرنا پڑتا ہے۔ اگر انہیں مناسب سڑکیں فراہم کی گئیں تو پھر ان کی زندگی کچھ حد تک بہتر ہوجائے گی۔ اسی لئے ہماری حکومت نے تمام ایس ٹی کے تانڈوں' گڈیم اور چنچلو پٹناز کو بی ٹی کی سڑکیں فراہم کرنے کا منصوبہ بنایا ہے۔

۹۰۔ سابقہ حکومت نے ۵۰۰ سے زائد آبادی کی حامل ایس ٹی کی تمام بستیوں کو گرام پنچایتوں کی حیثیت دینے کا اعلان کیا تھا۔ اس کے نتیجہ میں ان گرام پنچایتوں کو مزید کوئی سہولت فراہم نہیں کی گئی۔ انہیں بہتر بنانے کے لئے سب سے پہلے قدم کے بطور ہم نے ان تمام گرام پنچایتوں میں گرام پنچایت دفاتر کی تعمیر کرنے کا فیصلہ کیا ہے۔

۹۱۔ قبائیلیوں کا ایک منفرد طرز زندگی' ثقافت اور تہوار ہوتا ہے۔ یہ لوگ ان پر عمل آوری کرنے کو بہت زیادہ ترجیح دیتے ہیں اور اپنی تہذیب کا تحفظ کرتے ہیں۔ ان کی خودی اور ان کی تہذیب کی حفاظت ہماری بھی ذمہ داری ہے۔ اسی لئے ہم نے جاریہ سال فروری میں بڑے پیمانے پر سما کا سرالما میدارم تہوار کا جشن منایا۔ حکومت نے سنت سیوالال جینتی تقاریب کے لئے ۲٫۰۰' کروڑ روپئے اور ناگوبا جاتر اتقاریب کیلئے ۱٫۰۰' کروڑ روپئے کو منظوری دی ہے۔

۹۲۔ تمام گروکلس میں طلبہ کو بین الاقوامی معیار کی سہولیات اور تعلیم کی فراہمی کے مقصد کے ساتھ ہماری حکومت نے جامع رہائشی اسکولس کے قیام کی تجویز پیش کی ہے۔ اس پروگرام کے حصہ کے بطور تمام گروکلس یعنی ایس ٹی' ایس سی' بی سی' اقلیت اور عام کو ۲۰' ایکر پر محیط ایک واحد کیمپس میں لایا جائے گا جو مختلف مقامات پر چلائے جارہے ہیں۔ ان کے لئے نئے اسکولس کی تعمیر کے علاوہ ان گروکلمس کیلئے بین الاقوامی معیارات کی حامل عام سہولیات فراہم کی جائیں گی۔ یہ امر مختلف طبقات کے مابین تال میل اور دوستی کو فروغ دینے اور انہیں مساوی معیار کی

تعلیم فراہم کرنے کا اہل بنے گا۔

۹۳۔ ایس سی اور ایس ٹیز کو قانون کے مطابق فنڈز فراہم کئے جائیں گے۔ ان کے لئے موجود فنڈز کو صرف ان ہی کیلئے خرچ کیا جائے گا اور کسی دوسرے مقاصد کیلئے اسے منتقل نہیں کیا جائے گا۔

اس موازنہ میں ہم نے ایس سی ایس ڈی ایف ۳۳۱۲۴ کروڑ روپے اور ایس ٹی ایس ڈی ایف کے لئے ۱۷۰۵۶ کروڑ روپے کی تجویز پیش کی ہے۔

اقلیتی بہبود

۹۴۔ ریاست کی مجموعی ترقی میں اقلیتوں کے حقوق کا تحفظ اور ان کی ترقی بھی اپنا حصہ ادا کرتی ہے۔ ہماری حکومت اس بات سے واقف ہے اور ان کی فلاح و بہبود کیلئے اقدامات کر رہی ہے۔ حکومت کی جانب سے اقلیتی طلبہ کو بی سی' ایس سیز' ایس ٹی طلبہ کے ساتھ ساتھ سیول سرویسز امتحان کی مفت کوچنگ فراہم کی جارہی ہے۔ حکومت نے اس مقصد کیلئے تجربہ کار ٹیوٹرس کی خدمات حاصل کی ہیں۔ یہ تربیت انتہائی موثر انداز میں اور عصری طریقہ کار کے تحت دی جارہی ہے۔ اگر یہ طلبہ مقامی ہوں تو انہیں ۲۵۰۰،۰۰ روپے اور اگر وہ غیر مقامی ہوں تو انہیں ۵۰۰۰،۰۰ روپے اسٹائی فنڈ دیا جائے گا۔

۹۵۔ حکومت نے اس سال رمضان تقاریب کے لئے ۳۳،۰۰ کروڑ روپے اور عاشور خانوں کی مرمت اور دیکھ بھال کیلئے ۵۰،۰۰ لاکھ روپئے کو منظوری دی ہے۔ حکومت نے جنوری ۲۰۲۴ میں تبلیغی جماعت اسلامیہ کے جلسے کیلئے ۲،۴ کروڑ روپے اور مسلمانوں کے حج کیلئے ۳،۴۳ کروڑ روپئے کو منظوری دی ہے۔

اس موازنہ میں ہم نے اقلیتی بہبود کیلئے ۳۰۰۳ کروڑ روپے کی تجویز پیش کی ہے۔

بی سی بہبود

۹۶۔ ہماری آبادی کا ایک بڑا حصہ بی سیز پر مشتمل ہے اور ہماری حکومت ان کی ترقی کی پابند عہد ہے۔ ہم نے ان کیلئے مختلف اسکیمات کی عمل آوری کی تجویز پیش کی ہے۔

۹۷۔ تاڑی تاسندے' تاڑی کو جمع کرنے کیلئے طویل درختوں پر چڑھتے ہیں۔ یہ انتہائی خطرناک ہوسکتا ہے اور بعض اوقات تو یہ تاڑی تاسندے اپنے زندگیوں سے ہاتھ دھو بیٹھتے ہیں۔ حادثات کے باعث یہ لوگ ہمیشہ کے لئے معذور ہوسکتے ہیں۔ ایسے حالات میں ان کے خاندان اپنے

قریبی ہمدرد سے محرومی کے باعث شدید متاثر ہوسکتے ہیں۔ آئی آئی ٹی' حیدرآباد نے ایک ایسا آلہ تیار کیا ہے جس میں ان تاڑی تاسندوں کی زندگیوں کوتبدیل کرنے کی صلاحیت ہے۔ یہ آلہ تاڑی تاسندوں کو درخت سے گرنے سے محفوظ رکھتا ہے۔حکومت نے فیصلہ کیا ہے کہ اس آلہ کو تمام تاڑی تاسندوں کوفراہم کیا جائے۔حال ہی میں عہدیداروں اورتاڑی تاسندوں کی موجودگی میں ایک تمثیل بھی منعقد کی ہے۔

۹۸۔ حکومت نے مدیراج' یادو' کرما' منوروکپا' پدماشالی' پیریکا' لنگایت' میرا اور گنگا پتر کے لئے نئے کارپوریشنس قائم کئے ہیں۔ ہماری حکومت نے معاشی طور پر پسماندہ طبقات (ای بی سیز) کیلئے بھی ایک بورڈ قائم کیا ہے۔ یہ کارپوریشن اپنے اپنے طبقات کی فلاح اور ترقی کے لئے کارکرد رہیں گے۔

۹۹۔ اگر سماج کے تمام عوام کی یکساں طور پر ترقی ہونا ہوتو سماج میں پائے جانے والے موجودہ تفاوت کو سمجھنا ضروری ہے۔ ہمارے محبوب قائد شری راہول گاندھی نے ہماری ریاست کے ان کے دورہ کے دوران ریمارک کیا تھا کہ ذات پات کی مردم شماری کے ذریعہ زیادہ مساوات کے ذریعہ سماج میں تبدیلی ممکن ہے۔انھوں نے توقع ظاہر کی تھی کہ اس طرح کی تبدیلی تلنگانہ سے شروع ہوگی اور نتیجہ میں کانگریس پارٹی نے انتخابات کے دوران وعدہ کیا تھا کہ وہ ذات پرمبنی سروے منعقد کرے گی۔ سماجی' معاشی' تعلیمی اور سیاسی پہلوؤں میں معیار کو بہتر بنانے کیلئے اوران کیلئے مناسب پروجکٹس راسکیمات وضع کرنے کیلئے ذات پرمبنی سروے ایک بنیاد دے گا۔ اس کے علاوہ یہ سماجی ترقی اور اجتماعی ترقی کو حقیقت میں بدلنے میں مددگار ثابت ہوگا جس پر مہاتما گاندھی اور ڈاکٹر بی آر امبیڈکر کا ایقان تھا۔

اس موازنہ میں ہم نے بی سی ویلفیر کیلئے ۹۲۰۰ کروڑ روپے کی تجویز پیش کی ہے۔

<u>صحت وطبابت</u>

۱۰۰۔ موجودہ طبی نظام' عوام کی ضروریات کو پورا کرنے کے لئے موزوں نہیں ہے۔ اوراس شعبہ کو پوری طرح سے نظرانداز کردیا گیا ہے۔ سابقہ حکومت تو ڈاکٹرس' نرسس اور دیگر سرکاری اور کنٹراکٹ کی اساس پر کام کرنے والے ملازمین کی تنخواہوں کو وقت پر ادا کرنے سے بھی قاصر تھی۔ یہاں تک کہ عثمانیہ اسپتال کو بھی پوری طرح سے نظرانداز کردیا گیا۔ یہ بتانے کے علاوہ کہ نئے میڈیکل کالجس کا اختصاص عمل میں لایا گیا ہے' انہیں درکار وسائل اور سہولیات فراہم نہیں کی گئیں۔

۱۰۱۔ ہماری حکومت نے تمام ملازمین کو تنخواہوں کے تمام بقایاجات جاری کردیئے ہیں۔ مستقبل میں بھی' ہم انہیں بروقت تنخواہوں کی ادائیگی کا یقین دلاتے ہیں تاکہ حکومت کا نظام خوش اسلوبی سے اور موثر طور پر کام کرے۔ ہم زیر تعمیر سوپر اسپشیالٹی دواخانوں' دیگر دواخانوں' نرسنگ کالجوں اور میڈیکل کالجوں کی تکمیل کو بھی یقینی بنائیں گے۔ ہم نے نئے میڈیکل کالجوں کے لئے ضروری تدریسی وغیر تدریسی عملہ کو

منظوری دے دی ہے۔ ہماری حکومت جیسے ہی قائم ہوئی' ہم نے ۶,۹۵۶ نرسوں کے تقررات کے احکام دیئے۔

۱۰۲۔ تمام عوام کو بروقت' موثر اور معیاری طبی خدمات کی فراہمی کے مقصد سے حکومت تلنگانہ نے یکساں طبی نگہداشت پالیسی وضع کرتے ہوئے خصوصی اقدامات کئے ہیں۔

۱۰۳۔ ہم نے سابق کانگریس حکومت کی جانب سے متعارف کروائے گئے راجیو آروگیہ شری یوجنا کو مستحکم کیا ہے۔ ہم نے دائرہ کار کو ۵ لاکھ سے ۱۰ لاکھ تک بڑھادیا ہے۔ اس کے علاوہ' ہم نے ۲۰ فیصد کے اوسط سے (۱۶۷۲ امراض کے علاج کے منجملہ)۱۳۷۵ امراض کے علاج کے پیاکیج قیمتوں میں اضافہ کردیا ہے۔ ہم نے ۱۶۳ نئے امراض کے بشمول آروگیہ شری اسکیم کے دائرہ کو وسعت دی ہے۔

۱۰۴۔ تمام شہریوں کے لئے عصری ٹکنالوجی کے ذریعہ طبی خدمات قابل رسائی بنانے کے لئے' ہم نے سبھی کے لئے ایک منفرد شناختی نمبر کے ساتھ ڈیجیٹل ہیلتھ پروفائل کارڈ کی اجرائی کا سسٹم متعارف کروار ہے ہیں۔ حکومت کی جانب سے شروع کردہ یہ نیا ڈیجیٹل طریقہ کار ایک شہری کی طبی معلومات کو ایک مقام پر دستیاب بنائے گا۔ اس کے نتیجہ میں تشخیص آسان ہوسکتی ہے اور علاج فی الفور شروع کیا جاسکتا ہے۔

۱۰۵۔ عوام الناس کے لئے دندان' چشم' ای این ٹی' دماغی صحت نگہداشت اور متعلقہ امتحانات مرحلہ وار انداز میں دستیاب بنائے جائیں گے۔ ہم نے اس موازنہ میں طبابت وصحت کے لئے ۱۱۴۶۸ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

<u>برقی شعبہ:</u>

۱۰۶۔ زراعت' صنعت اور دیگر شعبوں کو بلاخلل برقی سربراہی حکومت کے اہم مقاصد میں سے ایک ہے۔ برقی کارپوریشنوں میں جو کہ سابقہ حکومت کی لاپرواہی کے سبب ٹھپ ہوگئے' مالیاتی نظم وضبط لانے کے علاوہ ہم یومیہ ۲۴ گھنٹے حتی کہ انتہائی طلب کے موسم گرما میں بھی بلاخلل برقی کی فراہمی کے اہل ہوئے ہیں۔ اس کے ساتھ ہی اپوزیشن کے یہ گمراہ کن بیانات کہ حکومت کچھ نہیں کرسکتی' عوام نے انہیں حذف کردیا۔

۱۰۷۔ ریاست میں برقی طلب میں اضافہ' ترسیلی نقصانات کو کم کرنے اور گرڈ نیٹ ورک کو مستحکم کرنے کے پیش نظر اس مالیاتی سال کے دوران ۱۱ نئے ایکسٹرا ہائی ٹنشن (ای ایچ ٹی) سب اسٹیشن اور ۳۱' ایکسٹرا ہائی وولٹیج (ای ایچ وی) برقی ٹرانسفارمرس کی تعمیر کے لئے ۳,۰۱۷ کروڑ روپئے کی سرمایہ کاری کی تجویز ہے۔

۱۰۸۔ ریاست میں جغرافیائی طور پر مناسب مقامات پر اسٹوریج پلانٹس قائم کرنے کے لئے اقدامات کئے جائیں گے۔ حکومت انسداد آلودگی اقدامات کے حصہ کے بطور الکٹرک گاڑیوں کو فروغ دے رہی ہے۔ الکٹرک گاڑی چارجنگ کے موجودہ ۴۵۰ مراکز کے علاوہ ہم' گریٹر حیدرآباد میں ۱۰۰ مزید مراکز قائم کرنے کے لئے ضروری اقدامات کریں گے۔ ہم ٹی جی ای وی موبائیل ایپ شروع کرر ہے ہیں تاکہ

چار جنگ سہولیات عوام کو بہ آسانی دستیاب ہوں۔

۱۰۹۔ سال ۲۰۳۰ تک برقی طلب کی تکمیل کے لئے حکمت عملیاں وضع کی جارہی ہیں۔غیر روایتی اور آلودگی سے پاک برقی پیداوار پر زور دیتے ہوئے ایک نئی توانائی پالیسی وضع کی جارہی ہے۔ یہ پالیسی نہ صرف ہماری ریاست کی ضروریات کی تکمیل کے لئے مناسب منصوبہ ہوگا بلکہ اضافی برقی حاصل ہوگی۔

۱۱۰۔ موجودہ حکومت کا مشن ماحولیات کا تحفظ کرتے ہوئے مستحکم ترقی کا حصول ہے۔حسبہ، نئی توانائی پالیسی میں ہم شمسی توانائی کو ترجیح دے رہے ہیں اور قابل تجدید توانائی کی راہ ہموار کریں گے۔اس موازنہ میں ہم نے ٹرانسکو اور ڈسکامس کے لئے ۱۶۴۱۰' کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

جنگلات۔ماحولیات

۱۱۱۔ ریاست تلنگانہ وسیع جنگلات کی دولت سے مالا مال ہے جہاں خوبصورت آبشار' حیوانات' ڈیمس اور تالاب ہیں۔موجودہ جنگلات کا تحفظ کرتے ہوئے' انہیں توسیع دینے اور جنگلات کے رقبہ میں اضافہ کرنے کی ضرورت ہے۔جنگلات کے تحفظ اور ترقی کے ایک قدم کی حیثیت سے ایکو۔سیاحت (ماحولیاتی سیاحت) کو فروغ دینے کا فیصلہ کیا گیا ہے۔ہماری حکومت نے مضبوط ومستحکم ماحولیاتی سیاحت پالیسی وضع کرنے کے لئے وزیر جنگلات کے تحت اعلیٰ عہدیداروں کے ساتھ ایک کمیٹی تشکیل دی ہے۔ یہ کمیٹی اڈیشہ' کرناٹک اور دیگر ریاستوں کا دورہ کرے گی تاکہ بہترین طریقہ کار کا تجزیہ کیا جائے؛ اور ان کی رپورٹ کی بنیاد پر ماحولیاتی سیاحتی پالیسی وضع اور روبہ عمل لائی جائے۔

۱۱۲۔ تلنگانہ میں سات جنگلاتی علاقے ۔ امرآباد ٹائیگر ریزرو' کوول ٹائیگر ریزرو' وقارآباد۔اننت گیری سرکٹ' کھمم میں کنکا گیری' عادل آباد میں کنٹلا آبشار' کوتہ گوڑم میں کنیر اسانی' ییکالا اور ایتورونا گارم سرکٹ ۔ کی ماحولیاتی سیاحت کے لئے نشاندہی کی گئی ہے۔ماحولیاتی سیاحت سے نہ صرف ماحولیات کا تحفظ ہوگا بلکہ ریاست کے لئے آمدنی بھی حاصل ہوگی۔

۱۱۳۔ حکومت نے اس سال ۲۰٫۰۲ کروڑ شجر لگانے کے ہدف کے ساتھ ''وجروتسوا وانا مہاتسوم'' پروگرام شروع کیا۔جنگلات میں بسنے والے خاندانوں کی بازیقینی کے لئے' انسان۔حیوانی تصادم میں زندگیوں سے محروم ہونے والے افراد کے لئے معاوضہ پانچ لاکھ سے بڑھا کر دس لاکھ کردیا گیا ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں جنگلات و ماحولیات کے لئے ۱۰۶۴' کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

صنعتیں۔انفارمیشن ٹکنالوجی

تلنگانہ فروغ ہنر یونیورسٹی:

۱۱۴۔ ہمارا مقصد نہ صرف تلنگانہ کو دنیا بھر کے سرمایہ کاروں کے لئے پرکشش مقام بنا دینا ہے بلکہ ہمارے نوجوانوں میں مقامی اور عالمی سطح پر روزگار۔ مسابقت کا اہل بنانے کے لئے انہیں ہنر مند بنانا بھی ہے۔ اس مقصد سے حکومت تلنگانہ نے حیدرآباد میں اس مال سال کے دوران پی پی پی طریقہ پر ''تلنگانہ فروغ ہنر یونیورسٹی'' قائم کرنے اور چلانے کا فیصلہ کیا ہے۔ اس یونیورسٹی میں ۷ مختلف صنعتوں سے مربوط جزوی اور روزگار پر مبنی سرٹی فیکیٹ' ڈپلوما اور ڈگری کورسس شروع کئے جائیں گے۔

مصنوعی ذہانت:

۱۱۵۔ تلنگانہ نے مصنوعی ذہانت کے میدان میں زبردست ترقی کی ہے۔ اس شعبہ کو مزید مستحکم کرنے کے لئے ہم' حیدرآباد کو اس شعبہ میں لیڈر بنانے کی منصوبہ بندی کر رہے ہیں۔ حیدرآباد بہت جلد اڈوانسڈ مصنوعی ذہانت کا تحقیقی مرکز بن جائے گا۔

۱۱۶۔ بڑی مسرت کے ساتھ ہم اعلان کرتے ہیں کہ ''ہر کسی کے لئے اے آئی ورک'' کے عنوان سے ۵ اور ۶ ستمبر کو حیدرآباد میں تلنگانہ مصنوعی ذہانت کانفرنس منعقد کی جائے جس میں دنیا بھر سے ۲,۰۰۰ ماہرین' اثر انداز ہونے والی شخصیات شرکت کریں گی۔ اس سے اے آئی شعبہ میں تلنگانہ کی ترقی میں مدد ملے گی۔

فائبر گرڈ:

۱۱۷۔ ہم تلنگانہ کے دور افتادہ علاقوں میں فائبر گرڈ سہولت کی توسیع کی منصوبہ بندی کر رہے ہیں۔ یہ نہ صرف انٹرنیٹ اور کیبل نیٹ ورک کو مقامی عوام کے لئے قابل رسائی بنائے گا بلکہ دور افتادہ علاقوں میں آنے والے سیاحوں کے لئے بھی مفید ہوگا' جس سے ماحولیاتی۔ سیاحت کو ترقی دینے میں مدد ملے گی۔

نظام شوگرس لمیٹیڈ کی ترقی:

۱۱۸۔ تلنگانہ کے لئے کبھی قابل فخر نظام شوگرس لمیٹیڈ مختلف بے قاعدگیوں کے سبب بند ہوگئی ہے۔ تاحال اس کے احیاء میں کوئی دلچسپی نہیں دکھائی گئی۔ لیکن اس حکومت نے جیسے ہی اقتدار سنبھالا' جیسا کہ وعدہ کیا گیا تھا ہم نے جنوری ۲۰۲۴ میں ایک کمیٹی مقرر کی تاکہ نظام شوگرس لمیٹیڈ کو بحال کیا جائے۔ تلنگانہ عوام کے دیرینہ خواب - نظام شوگرس لمیٹیڈ - کو دوبارہ شروع کیا جائے گا۔

ہینڈلومس و پارچہ جات:

۱۱۹۔ ہینڈلوم شعبہ کو اکثر و بیشتر حکومتوں کی مدد کی ضرورت رہی ہے۔ ہینڈلومس کے لئے پاورلومس سے مسابقت مشکل ہے جو کہ کم قیمت پر تھوڑے وقت میں زیادہ کپڑا پیدا کرتا ہے۔ یہ خطرناک ہے کہ اگر مدد نہ کی گئی تو ہمارا ہینڈلومس ہمیشہ کے لئے ناپید ہو جائے گا۔ چنانچہ ہماری حکومت نے سرکاری محکمہ جات اور اداروں جیسے طلبا کے لئے اسکول یونیفارمس، دواخانوں میں استعمال ہونے والے بیڈشیٹس کے لئے تلنگانہ ہینڈلوم امداد باہمی سوسائٹی کے ذریعہ ہمارے مقامی بنکروں سے کپڑے کی خریدی کو لازمی کرتے ہوئے ہینڈلومس کے احیاء کے لئے اقدامات شروع کئے جائیں۔

۱۲۰۔ تلنگانہ میں انڈین انسٹی ٹیوٹ آف ہینڈلوم ٹکنالوجی (آئی آئی ایچ ٹی) کے قیام کا سات سال سے زیر التواء فیصلہ مرکزی حکومت سے ہماری حکومت کی مداخلت کے بعد حقیقت بن رہا ہے۔ اس کے علاوہ ہماری ریاست میں تکنیکی پارچہ جات کے لئے مرکز مہارت کے قیام کے لئے بھی ہم مرکزی حکومت سے مشاورت کر رہے ہیں۔ ان باوقار اداروں کے قیام سے ہماری ریاست میں ہینڈلومس کی ترقی میں کافی مدد ملے گی۔

ہم نے اس موازنہ میں صنعتوں کی بابت ۲۷۶۲ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

ہم نے اس موازنہ میں انفارمیشن و ٹکنالوجی کے لئے ۷۷۴ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

آبپاشی شعبہ:

۱۲۱۔ ریاست میں تا حال جملہ ۷۳ آبپاشی پراجکٹ شروع کئے گئے ہیں جن میں ۳۴ بڑے اور ۳۹ اوسط پراجکٹس ہیں۔ ان کے منجملہ ۴۲ پراجکٹس (۱۰ میگا اور ۳۲ درمیانے) مکمل کر لئے گئے ہیں۔ جملہ ۳۱ پراجکٹس۔ ۲۴ بڑے اور ۷ اوسط پراجکٹس فی الحال زیر تعمیر ہیں۔

۱۲۲۔ کالیشورم پراجکٹ کی تعمیر میں سابقہ حکومت کی جانب سے کئے گئے عاجلانہ فیصلوں، ناقص ڈیزائن اور غیر معیاری تعمیرات نے پراجکٹ کے مستقبل پر سوالیہ نشان کھڑا کر دیا ہے۔ کسانوں میں اس پراجکٹ کو بڑھا چڑھا کر پیش کرنے سے بہت زیادہ امیدیں وابستہ ہو گئیں۔ لیکن تھوڑے ہی وقفہ میں پراجکٹ کی خامیاں ابھر کر سامنے آئیں اور پوری ریاست کو حیرت کا جھٹکا لگا۔ اس پراجکٹ میں بے قاعدگیوں کی نشاندہی اور مناسب اقدامات تجویز کرنے کے لئے ایک تحقیقاتی کمیٹی مقرر کی گئی ہے۔ اس عدالتی تحقیقاتی کمیٹی کی جانب سے دی گئی رپورٹ کی بنیاد پر مزید کارروائی کی جائے گی۔ ہم پراجکٹ کے تحفظ کے لئے نیشنل ڈیم سیفٹی اتھاریٹی کی ہدایات کے مطابق اقدامات کر رہے ہیں جب کہ اس پراجکٹ پر پہلے ہی عوام کے ہزارہا کروڑ روپے ضائع ہو چکے ہیں۔

۱۲۳۔ سابقہ حکومت نے کئی پراجکٹس کی تکمیل کو جو تعمیر کے قطعی مراحل میں تھے، نظرانداز کر دیا۔ چنانچہ عوام کی بے تحاشہ رقم خرچ کرنے

کے باوجود یہ عوامی ضروریات کی تکمیل سے قاصر ہیں۔ ہماری حکومت نے ۱۶ ایسے پراجکٹس کی تکمیل کا فیصلہ کیا ہے جو قطعی مراحل میں ہیں جو کہ اس مالیاتی سال میں آبپاشی کے تحت فی الفور ایا کٹ فراہم کرسکتے ہیں۔ اسی طرح ۱۲ پراجکٹس کو آئندہ مالیاتی سال میں مکمل کرنے کا فیصلہ کیا گیا ہے۔

۱۲۴۔ ریاست میں بڑے، اوسط اور چھوٹے پراجکٹس کی دیکھ بھال گزشتہ دس سالوں سے انجام نہیں دی گئی جس کے سبب عوام ان پراجکٹس کے بھرپور فوائد سے استفادہ کرنے سے قاصر ہیں۔ اگر انہیں یونہی چھوڑ دیا گیا، جیسا کہ اس وقت ہیں، عوامی رقم سے تعمیر کردہ ہمارے پراجکٹس بے فیض ہو جائیں گے۔ چنانچہ ہماری حکومت پراجکٹس کی مستقل طور پر مرمت اور دیکھ بھال انجام دینے کا عہد رکھتی ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں آبپاشی کی بابت ۲۲۳۰۱، کروڑ روپئے تجویز کئے ہیں۔

تعلیمی شعبہ:

۱۲۵۔ ''اچھی تعلیم بہتر مستقبل کے لئے بنیاد ہوتی ہے''۔ یہ ایک سچ ہے۔ ریاست میں تعلیم کے شعبہ کو مستحکم کرنے کے لئے، ہماری حکومت نے اسکولوں اور کالجوں میں تعلیم کے معیار کو بلند کرے گی اور وہاں ضروری سہولیات فراہم کرے گی۔ پہلے قدم کے طور پر، ہم نے اسکولوں میں فی الحال مخلوعہ ٹیچر جائیدادوں کو پُر کرنے کے لئے ۱۱,۰۶۲ جائیدادوں کے ساتھ میگا ڈی ایس سی کا پہلے ہی اعلان کردیا ہے۔ اس کے لئے امتحانات ۱۸ر جولائی، ۲۰۲۴ کو شروع ہوئے اور ہنوز جاری ہیں۔ اس سے اسکولوں میں طلبا کی تعداد کے اعتبار سے ٹیچرس کی تعداد میں اضافہ ہوگا، اور ہمارے سرکاری اسکولوں میں زیر تعلیم غریب اور متوسط طبقہ کے طلبا کو معیاری تعلیم فراہم ہوگی۔

۱۲۶۔ سابقہ حکومت نے یونیورسٹیوں کی خود مختاری کو تباہ کردیا تھا۔ وہ ہمہ وقتی وائس چانسلرس کے تقرر کے بجائے انچارج جس کا تقرر کرتے ہوئے یونیورسٹیوں کو چلا رہے تھے۔ اس کے نتیجہ میں یونیورسٹیوں کا انتظام اور تعلیمی نظام بے ہنگم ہوگیا۔ ہماری حکومت نے حال ہی میں سرچ کمیٹیاں قائم کئے تاکہ تمام یونیورسٹیوں کے لئے ہمہ وقتی وائس چانسلرس کا تقرر کیا جائے۔ ہم یہ تقررات بہت جلد کریں گے۔ اس موازنہ میں یونیورسٹی میں انفراسٹرکچر کی بہتری کے لئے ۵۰۰ کروڑ روپئے کا فنڈ تجویز کیا گیا ہے۔ اس کے منجملہ ایک سو کروڑ عثمانیہ یونیورسٹی کے لئے ہوگا اور ایک سو کروڑ خواتین کی یونیورسٹی کے لئے اور ماباقی کاکتیہ یونیورسٹی اور دیگر یونیورسٹیوں میں انفراسٹرکچر کی سہولیات کے لئے تجویز کیا گیا ہے۔

۱۲۷۔ دولت سے مہارت نہیں آتی ہے بلکہ مہارت سے دولت بنتی ہے اور انسان کے لئے انفرادی اور اجتماعی دونوں اعتبار سے بھی کچھ بہتر ہوتا ہے۔'' سقراط۔ یہی وجہ ہے کہ ہم تمام شعبوں میں مہارت کو تخلیق کرنے کی کوشش کر رہے ہیں۔ آئی ٹی آئیز کو خانگی کمپنیوں سے تعاون کے ذریعہ مراکز برائے مہارت میں تبدیل کرنے کے حصہ کے بطور، اس حکومت نے ٹاٹا ٹکنالوجیز لمیٹیڈ کے ساتھ ایک معاہدہ طے کیا ہے تاکہ ۶۵

سرکاری آئی ٹی آئیز کو مراکز مہارت میں تبدیل کردیا جائے۔ آج کی صنعتوں کی ضروریات کے مطابق' ہم چھ نئے طویل میعادی کورسس متعارف کروارہے ہیں جہاں ہر سال ۵،۸۶۰ طلباء تربیت پائیں گے۔ مختصر مدتی کورسس میں ہر سال ۳۱،۲۰۰ طلباء تربیت حاصل کریں گے۔

۱۲۸۔ اس پراجکٹ کے حصہ کے بطور' سرکاری آئی ٹی آئیز میں عصری اور ٹکنالوجی پرمبنی آلات فراہم کئے جائیں گے۔ تربیت کے لئے درکار ماہرین کا اہتمام ٹاٹا ٹکنالوجیز لمیٹیڈ کے ذریعہ کیا جائے گا۔ یہ مراکز مہارت ہمارے طلبا اور روزگار کے متلاشیوں کے لئے بے حد مفید ہیں۔ ٹاٹا ٹکنالوجیز لمیٹیڈ ان زیر تربیت طلباء کے لئے روزگار کے حصول میں بھی مدد کرے گا۔ اس پراجکٹ کا افتتاح عزت مآب وزیر اعلیٰ نے ماہ جون میں ملے پلی آئی ٹی آئی سے کیا تھا۔ اس سرکاری ۔ خانگی شراکت داری پراجکٹ کی جملہ لاگت ۲،۳۲۴ کروڑ روپئے ہے ۔ جس کے منجملہ حکومت کی جانب سے ۳۰۷،۹۵ کروڑ روپئے ادا کئے جائیں گے۔

ہم' اس موازنہ میں اس پراجکٹ کی بابت ۳۰۰ کروڑ روپئے تجویز کررہے ہیں۔

ہم نے اس موازنہ میں محکمہ تعلیم کے لئے ۲۱۲۹۲' کروڑ روپئے تجویز کئے ہیں۔

نظم وضبط:

۱۲۹۔ عوام کے تحفظ اور ریاست کی ترقی کے لئے نظم وضبط کی برقراری نہایت ضروری ہے۔ غیر محفوظ ماحول میں سرمایہ کاری کرنے میں بین الاقوامی کمپنیاں دلچسپی نہیں دکھائیں گی۔ ٹکنالوجی کی ترقی کے ساتھ مجرمانہ ذہنیت نے کئی شکلیں اختیار کرلی ہیں۔ عام جرائم کی روک تھام کے علاوہ سفید پوش جرائم اور سائبر جرائم پر قابو پانا پولیس نظام کے لئے بہت بڑا چیالنج بن گیا ہے۔ انسداد جرم اور مجرموں سے نمٹنے کے لئے پولیس نظام کو مستحکم کرنے کے لئے سائبر سکیوریٹی محکمہ کے لئے ضروری گاڑیاں حال ہی میں حوالے کی گئیں۔ جرائم کی گتھیاں سلجھانے کے لئے ہم پولیس کو جرائم کی عصری تفتیش کی تربیت دے رہے ہیں۔ قبل ازیں' شہریوں کو سائبر جرائم کی شکایات درج کروانے کی سہولت صرف چار سائبر کرائم پولیس اسٹیشنوں پر ہی دستیاب ہے۔ لیکن ہماری حکومت نے ریاست کے تمام پولیس اسٹیشنوں میں ان شکایات کے اندراج کو ممکن بنایا ہے۔ ہم سائبر کرائم شکایات کا ویب سائٹ اور ٹول فری نمبر کے ذریعہ اندراج کے لئے بڑے پیمانہ پر تشہیر کررہے ہیں۔

۱۳۰۔ مرکزی حکومت کی جانب سے سی آر پی سی/آئی پی سی/قانون شہادت ہند کی جگہ متعارف کروائے گئے نئے قوانین کی مناسب سوجھ بوجھ کے لئے' ہم نے ہمارے پولیس عملہ کو تربیت دی ہے تاکہ فرائض کی موثر انجام دہی کرسکیں۔

29

منشیات کے خلاف مہم

۱۳۱۔ منشیات کا استعمال نہایت خطرناک ہے۔نوجوان جب اس سے متاثر ہوتے ہیں تو ملک کا مستقبل تاریک ہوجائے گا۔ہماری حکومت نے اس مسئلہ کو سمجھا ہے اور اقتدار پر آتے ہی ہم نے منشیات کے خلاف قطعی نا قابل برداشت پالیسی اپنائی ہے۔ہماری حکومت ریاست کے عوام بالخصوص طلباء کی اس لعنت سے حفاظت کے لئے آہنی پنجہ سے نمٹتے ہوئے کئی اقدامات کررہی ہے۔ہم نے حکام کو واضح ہدایات دی ہیں کہ جو کئی منشیات لے جاتے ہوئے یا استعمال کرتے ہوئے پکڑا جائے' خواہ کتنا ہی بڑا یا بااثر کیوں نہ ہو'اسے بخشا نہ جائے۔

۱۳۲۔ تلنگانہ نارکوٹکس کنٹرول بیورو (ٹی جی این اے بی) کو مستحکم کیا گیا ہے اور اس بیورو کو مناسب سہولیات فراہم کی گئیں ہیں۔حال ہی میں اس بیورو نے انٹرنیشنل نارکوٹکس گینگ کی کاروائیوں کا انکشاف کیا ہے۔مقامی پولیس کی جانب سے ان کے دائرہ اختیار میں آنے والے تعلیمی ادارہ جات کی جانچ پڑتال کی گئی' طلبہ میں ڈرگس کے خاتمہ سے متعلق شعور بیداری کی گئی۔تعلیمی ادارہ جات میں انسداد ڈرگ کمیٹیاں قائم کی گئیں اور ۱۳۷ا۲ طلبہ کو انسداد ڈرگس کے سپاہیوں کی حیثیت سے انتخاب کیا گیا۔فلمی ستاروں کی ایک فہرست بنائی گئی تا کہ ڈرگس سے ہونے والے نقصانات کے بارے میں عوام میں شعور بیدار کیا جائے۔اس کے نتیجہ میں ملزمین کو تیزی کے ساتھ خاطی قرار دیا جاسکے اور منشیات سے متعلق سرگرمیوں میں ملوث ہونے سے روکا جاسکے۔ہمارا مشن تلنگانہ کے والدین کو اس بات کا تیقن دینا ہے کہ ان کا بچہ محفوظ ہے اور وہ منشیات سے بہت دور ہے۔ہماری حکومت نے تلنگانہ کو منشیات سے پاک ریاست میں تبدیل کرنے کا عہد کیا ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں محکمہ داخلہ کے لئے ۹۵۶۴' کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

شوارع وعمارات

۱۳۳۔ عصری دنیا میں معاشی ترقی کیلئے سڑکیں زندگی کی علامت ہوتی ہیں۔تلنگانہ میں ایک جامع سڑک کی پالیسی کو تیار کیا جارہا ہے جو بی ٹی سڑکوں کے ذریعہ ہر ایک موضع پنچایت کو منڈل مراکز سے جوڑنے' دو لائین والی روڈ سے منڈل مراکز کو ضلعی مراکز سے جوڑنے اور شاہراہوں کو ضلعی مراکز سے دارالحکومت کو جوڑنے پر زور دیتی ہے۔

۱۳۴۔ ہماری حکومت نے محکمہ دفاع سے رجوع کرتے ہوئے کنٹونمنٹ میں وسیع راہداری کی تعمیر کے لئے اور سڑکوں کی توسیع کے لئے اراضی کی منتقلی کی منظوری حاصل کرلی ہے۔یہ حیدرآباد اور ریاست کے عوام کے لئے ایک اچھی خبر ہے۔

ہم نے اس موازنہ میں محکمہ شوارع وعمارات کے لئے ۵,۷۹۰ کروڑ روپے تجویز کئے ہیں۔

معزز جناب اسپیکر صاحب'

۱۳۵۔ میں' آخر میں اس معزز ایوان کو مہاتما گاندھی کے الفاظ یاد دلانا چاہتا ہوں۔''اس دنیا کے زیادہ تر مسائل کی یکسوئی ہم جو کرتے ہیں اور ہم جو کرنے کے اہل ہیں کے درمیان پائے جانے والے فرق کے ذریعہ کی جاسکتی ہے۔'' ہمارے پاس کافی گنجائش ہونے کے باوجود ہم نے اسے صدفی صد استعمال نہیں کیا ہے۔ عوامی مسائل کی یکسوئی کرنے کی ایک مضبوط قوت ارادی ہمیں ہماری صلاحیتوں سے بڑھ کر کام کرنے کی ترغیب فراہم کرتی ہے۔ یہی وہ جذبہ ہے جس کے ذریعہ ہماری حکومت کام کر رہی ہے۔

۲۰۲۴-۲۵ کے موازنہ تخمینہ جات:

۱۳۶۔ مالی سال ۲۰۲۴-۲۵ کی بابت مجوزہ جملہ مصارف ۲,۹۱,۱۵۹ کروڑ روپے ہیں' آمدنی مصارف ۲,۲۰,۹۴۵ کروڑ روپے تجویز کئے گئے اور مجوزہ سرمایہ مصارف ۳۳,۴۸۷ کروڑ روپے ہیں۔

۱۳۷۔ میں' اس ایوان میں سال ۲۰۲۴-۲۵ کے لئے موازنہ جاتی تجاویز کو منظوری کیلئے پیش کرتا ہوں۔

جئے تلنگانہ!! جئے ہند!!

పేజి నెం. 1, పేరా నెం. 1లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 2, పేరా నెం. 3లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్, సిగ్గు, సిగు' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 4, పేరా నెం. 7లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 5, పేరా నెం. 8, 9లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 5, పేరా నెం. 10లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఎక్కడిచ్చారు' అని అడిగారు.

పేజి నెం. 6, పేరా నెం. 10లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 6, పేరా నెం. 11లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 6, పేరా నెం. 12లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'బోగస్, షేమ్, షేమ్ మేమిస్తే, మీరిచ్చినట్లు చెబుతున్నారు' అన్నారు.

పేజి నెం.6, పేరా నెం. 13లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'బోగస్ హామీలు', 'ఛార్ సో బీస్' అని నినదించారు, అదే పేరాలో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 8, పేరా నెం. 13లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఎక్కడ భరోసా' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 12, పేరా నెం. 23లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 13, పేరా నెం. 24లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్', 'నో యూజ్' అని నినదించారు. అదే పేరాలో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 14, పేరా నెం. 26లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు. ఏక కాలంలో 2లక్షల ఋణ మాఫీ చేసినట్లు ఒక్క రైతును చూపండని బీఆర్ఎస్ సభ్యులడిగారు. అదే పేరాలో 'బోగస్' అంటూ బీఆర్ఎస్ సభ్యుల నినాదాలు.

పేజి నెం. 16, పేరా నెం. 27లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 16, పేరా నెం. 28లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'బోగస్' అని నినదించారు.

పేజి నెం.17, పేరా నెం. 29లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఎప్పుడిస్తారు' అని ప్రశ్నించారు. అదే పేరాలో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం.18, పేరా నెం. 31లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల అంతరాయం.

పేజి నెం. 18, పేరా నెం. 32లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం.19, పేరా నెం. 33లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 19, పేరా నెం. 34లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'బోగస్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 20, పేరా నెం. 36లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 21, పేరా నెం. 37లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 22, పేరా నెం. 39లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 23, పేరా నెం. 41లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు. తదుపరి ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 24, పేరా నెం. 42లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు. పేరా నెం. 43లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 25, పేరా నెం. 44లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 26, పేరా నెం. 47లో, పేజి నెం. 27, పేరా నెం. 48 మరియు 50లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 27, పేరా నెం. 49లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యులు 'షేమ్ షేమ్' అన్నారు.

పేజి నెం. 29, పేరా నెం. 54లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.
తదుపరి ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 30, పేరా నెం. 56 మరియు 57లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 30, పేరా నెం. 58లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల నుండి అంతరాయం.

పేజి నెం. 32, పేరా నెం. 61లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 32, పేరా నెం. 62లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల నుండి అంతరాయం.

పేజి నెం. 33, పేరా నెం. 64లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'అది తప్పు' అని అన్నారు. అదే సమయంలో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 34, పేరా నెం. 66లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 34, పేరా నెం. 67లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 35, పేరా నెం. 68లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 36, పేరా నెం. 70లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 36, పేరా నెం. 72లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 39, పేరా నెం. 76లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల అంతరాయం.

పేజి నెం. 42, పేరా నెం. 81లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 43, పేరా నెం. 83లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు, బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల అంతరాయం.

పేజి నెం. 45, పేరా నెం. 86లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 47, పేరా నెం. 89లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 47, పేరా నెం. 91లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు, బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల అంతరాయం.

పేజి నెం. 48, పేరా నెం. 93లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 49, పేరా నెం. 95లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 51, పేరా నెం. 99లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు, పేరా నెం. 100లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, బోగస్' అని నినదిస్తూ, మీరు ఒక్కటి కూడా ఇవ్వలేదన్నారు.

పేజి నెం. 53, పేరా నెం. 104, 105లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండిహర్షధ్వానాలు. పేరా నెం. 106లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్షసభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 55, పేరా నెం. 110లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 56, పేరా నెం. 113లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్షసభ్యులు 'బోగస్, నామ్‌కేవాస్తే' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 59, పేరా నెం. 119లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్షసభ్యులు 'షేమ్, షేమ్, ఆత్మహత్యలు, చస్తున్నారు' అన్నారు.

పేజి నెం. 61, పేరా నెం. 120లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 61, పేరా నెం. 122లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఫాల్స్, ఫాల్స్, డొల్ల.. ఏం లేదు' అని నినదించారు. అదే పేరాలో 'రేపు ప్రొజెక్టర్ పెట్టి చూపాలి' అని బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులన్నారు.

పేజి నెం. 62, పేరా నెం. 123, 124లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు సభకు అంతరాయం కలిగించారు, 'ఫాల్స్, ఫాల్స్' అని నినదించారు.

పేజి నెం.63, పేరా నెం.124లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'it is less than last year' అన్నారు.

పేజి నెం. 63, పేరా నెం. 126లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'షేమ్, షేమ్' అని నినదించారు.

పేజి నెం. 66, పేరా నెం. 128లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండిహర్షధ్వానాలు. 'Its only 10 per cent' అని బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులన్నారు.

పేజి నెం. 66, పేరా నెం. 129లో బీఆర్ఎస్ సభ్యులు అంతరాయం కలిగించగా, సభ మర్యాదను కాపాడండని మిస్టర్ స్పీకర్ గౌరవసభ్యులను కోరారు.

పేజి నెం. 67, పేరా నెం. 131లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యుల అంతరాయం.

పేజి నెం. 68, పేరా నెం. 132లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 69, పేరా నెం. 133లో బీఆర్ఎస్ పార్టీ ప్రతిపక్ష సభ్యులు 'ఇది వరకే ఉన్న పాలసీ' అన్నారు.

పేజి నెం. 69, పేరా నెం. 134లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

పేజి నెం. 70, పేరా నెం. 136లో ట్రెజరీ బెంచీ సభ్యుల నుండి హర్షధ్వానాలు.

మిస్టర్ స్పీకర్: 2024-2025 సంవత్సరానికిగాను వార్షిక ఆదాయ-వ్యయ పట్టిక (బడ్జెట్)ను సభలో ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది.

శాసన సభ్యులు శ్రీ రాందాస్ మాలోత్ గారికి జన్మదిన శుభాకాంక్షలు.

శనివారం, జూలై 27, 2024వ తేదీన ఉదయం 10.00 గంటలకు తిరిగి సమావేశమగుటకు సభను వాయిదా వేస్తున్నాను.

(శనివారం, జూలై 27, 2024వ తేదీన ఉదయం 10.00 గంటలకు తిరిగి సమావేశమగుటకు సభ మధ్యాహ్నం 1.50 గంటలకు వాయిదా వేయబడింది).

*****

"Published under Rule 347 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Telangana Legislative Assembly and Printed at Assembly Press, Public Gardens, Hyderabad."